

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

ALAPÍTVÁ: 1866.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁNAK FOLYÓIRATA

TARTALOM

Tanulmány

- VÉKÁS LAJOS:
Magánjogi kérdések jogelméleti megközelítésben
Peschka Vilmos műveiben 197
- AUER ÁDÁM – PAPP TEKLA:
A corporate governance jelentősége a köztulajdonban lévő
gazdasági társaságoknál 210
- KECSKÉS ANDRÁS – HALÁSZ VENDEL:
Pontszerző helyen a Polgári törvénykönyv – A magyar
társasági jogi rendelkezések La Porta professzor értékelési
rendszerének tükrében 220

Jogalkotásunk nyomában

- F. ROZSNYAI KRISZTINA:
A közigazgatási perjog emancipációja:
a közigazgatási perrendtartás 235
- TÓTH TIHAMÉR:
A versenytörvény újdonságai az összefonódások ellenőrzése
és a kártérítési perek tekintetében 243

Jogirodalom, jogélet

- VÁCZI PÉTER:
A magyar jogrendszer állapotáról 256

CONTENTS / INHALT

Studies / Abhandlungen

- LAJOS VÉKÁS:**
Civil Law Issues from the Perspective of the Theory of Law in
the Works of Vilmos Peschka /
Privatrechtliche Fragen in rechtsphilosophischem
Ansatz in den Werken von Vilmos Peschka 197
- ÁDÁM AUER – TEKLA PAPP:**
Corporate Governance and its Significance in the Corporations
in Public Ownership /
Die Bedeutung von Corporate Governance in öffentlichen
Gesellschaften 210
- ANDRÁS KECSKÉS – VENDEL HALÁSZ:**
Civil Law in Scoring Position – Hungarian Corporation Law in
the Mirror of Professor La Porta Evaluation System /
Das Privatrechtsgesetz ist Punkterzieler geworden – Die ungarische
gesellschaftsrechtliche Regelung im Spiegel der analytischen
Methode von Professor La Porta 220

On the Track of Our Legislation Studies / Blick auf die Gesetzgebung

- KRISZTINA F. ROZSNYAI:**
Emancipation of the Administrative Litigation:
The Administrative Judicial Procedure /
Emanzipation des verwaltungsrechtlichen Gerichtsverfahrens
– Die Verwaltungsgerichtsordnung 235
- TIHAMÉR TÓTH:**
Novelties in the Competition Law regarding the
Merger Control and Torts /
Neuerungen des neuen Wettbewerbsgesetzes hinsichtlich
Fusionskontrolle und Schadensersatzklagen 243

Legal Life, Legal Literature / Rechtsliteratur, Rechtsleben

- PÉTER VÁCZI:**
On the Situation of the Hungarian Legal System /
Über den Zustand des ungarischen Rechtssystems 256

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT AZ
MTA KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATKIADÓ
BIZOTTSÁGA TÁMOGATTA.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

A MTA Állam- és Jogtudományi
Bizottságának folyóirata

A Szerkesztőbizottság vezetője:
Dr. Korinek László

A Szerkesztőbizottság tagjai:
**Dr. Hamza Gábor, Dr. Lamm Vanda,
Dr. Szalma József**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vörös Imre**

Szerkesztők: **Dr. Szalai Éva,
Dr. Udvarý Sándor**

A szerkesztőség címe: 1037 Budapest,
Montevideo u. 14.

Kéziratot nem örzünk meg, és nem
küldünk vissza. Amennyiben szerzőnk
valamelyik egyetem állam- és
jogtudományi karán tevékenykedik,
a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége
csak az egyetem megjelölésével közli
a szerző beosztását. A kar, tanszék
megjelölését csak abban az esetben
közöljük, ha nem jogtudományi
karon tevékenykedő szerzőről
van szó. Igazgatási jellegű funkció
(tanszékvezető, igazgató stb.) közlését a
szerkesztőbizottság ugyancsak mellőzi.
A publikálással kapcsolatos további
kérdések a voros44@gmail.com címre
küldhetők.

Kiadja a HVG-ORAC
Lap- és Könyvkiadó Kft.

hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.

Előfizetési díja egy évre: 22 800 Ft
Egyes lapszámok külön is
megvásárolhatók, 1900 Ft/szám áron.

Nyomdai munkálatok: Multiszolg Bt.

HU ISSN 0021-7166

Vékás Lajos, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja (Budapest)

Magánjogi kérdések jogelméleti megközelítésben Peschka Vilmos műveiben*

Peschka Vilmos jogfilozófiai munkássága mellett jelentőset alkotott a magánjogtudomány művelése terén is. Számos művében foglalkozott a magánjog kodifikációjával, a magánjogtudomány jogbölcséleti alapjaival és a jogügyletek értelmezésével.

I. Peschka Vilmos és a magánjogtudomány

Peschka Vilmost – kandidátusi értekezésének¹ megvédése után – Világhy Miklós (1916–1980) hívta meg az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszékére másodállású egyetemi docensnek, és jogtudományi doktori értekezésének² megvédése után ugyancsak Világhy tett előterjesztést másodállású egyetemi tanári kinevezésére.³ Peschka tudományos kutatásainak súlypontja ezután is változatlanul a jogelmélet, illetve a jogfilozófia maradt,⁴ oktatói munkássága ugyanakkor polgári jogi kérdések elméleti vizsgálá-

tára és kutatási eredményeinek tanulmányokban történő közzétételére ösztönözte őt.

A Polgári Jogi Tanszékre kerülésének évében tette közzé Peschka az 1959-es Ptk. jogelméleti kérdéseiről írt dolgozatát.⁵ Ekkortájt született az az átfogó műve is, amelyet a 19. század első évtizedeitől 1945-ig terjedő korszak *magánjogtudományának jogbölcséleti alapjairól* írt.⁶ E nagyigényű tanulmány kiegészítésének is tekinthetők az évtizedekkel később keletkezett dolgozatok Nizsalovszky Endre (1894–1976) munkásságának jogelméleti háttéréről,⁷ és Eörsi Gyula (1922–1992) jogfilozófiai gondolatainak értékeléséről.⁸ Hasonlóképpen, a magánjog jogelméleti háttérének kutatására adott alkalmat számára Eörsi összehasonlító jogi monográfiája is.⁹ Nem utolsósorban a magánjog okta-

* A Peschka Vilmos emlékére „Jog és jogfilozófia” címmel az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 2017. január 13-án rendezett konferencián tartott előadás szerkesztett szövege (Szerk.).

1 PESCHKA Vilmos: *A jogviszonyelmélet alapvető kérdései*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1960., 219.

2 PESCHKA Vilmos: *Jogforrás és jogalkotás*. Akadémiai Kiadó: Budapest 1965., 497.

3 VILÁGHY Miklós később is figyelemmel kísérte Peschka tudományos pályáját. Ennek egyik jele az a kritikai recenzió, amelyet Világhy Peschkának „A modern jogfilozófia alapproblémái” című monográfiájáról írt „Kísértetek kergetése” címmel: *Valóság* XVI. 1973/3., 88–96.

4 Lásd SZMODIS Jenő: *Vázlat Peschka Vilmos jogfilozófiájának főbb kérdéseiről*. Jogtudományi Közlöny, 66., 2011/10., 521–530.; Uő: *Az esztétikum vonzásában – Peschka Vilmos jogfilozófiája Lukácstól a hermeneutikáig*. Tolle Lege. [Az ELTE ÁJK Állam- és Jogelméleti Tanszék kiadványa] 1.; 2011/1.; Uő: *Peschka Vilmos*, In: Hamza Gábor – Sándor István (szerk.): *Magyar jogtudósok*, IV. kötet. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest 2014., 157–173.

5 PESCHKA Vilmos: *A magyar polgári törvénykönyv és az állam- és jogelmélet néhány kérdése*. Jogtudományi Közlöny 15., 1960/10., 529–539.

6 PESCHKA Vilmos: *A magyar magánjogtudomány jogbölcséleti alapjai*. Az Állam- és Jogtudományi Intézet Értesítője 2. 1959/1–2., 37–74.; másodközlés In: Uő: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1980. 373–425.

7 PESCHKA Vilmos: *Aktualitások egy nagy magyar magánjogász jogfilozófiájában*, In: MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos (szerk.): *Nizsalovszky Endre Emlékkönyv – születésének századik évfordulójára*. Az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszékének és Nemzetközi Magánjogi Tanszékének kiadása: Budapest 1994., 179–190.

8 PESCHKA Vilmos: *Eörsi Gyula a jogfilozófus*, In: SÁRKÖZY Tamás – VÉKÁS Lajos: *Eörsi Gyula Emlékkönyv*. HVG-ORAC Kiadó: Budapest 2002., 73–90.

9 PESCHKA Vilmos: *Összehasonlító polgári jog jogelméleti aspektusból*. Állam- és Jogtudomány 17 1974/3., 502–509.

tása során felmerült kérdések ösztönözték Peschkát a *jogügyletek értelmezéséről* írt nagy jelentőségű tanulmányának megírására,¹⁰ és kifejezetten az oktatásban felmerült kérdés indította őt a *jogosult késedelméről* írt dolgozatának közlésére.¹¹ Nyilván jogforrástani kutatásai vezették el a magánjogot előadó jogfilozófust *Thibaut és Savigny kodifikációs vitájának* felelevenítéséhez,¹² de e híres jogpolitikai és jogelméleti polémia előterében és ennek megfelelően Peschka gondolatmenetének középpontjában is, a *magánjog kodifikációja* állt. Külön tanulmánycsoportot képeznek Peschkának azok a művei, amelyek a jogi norma alapját képező „típus” és az eldöntendő eset „egyeti” volta közötti ellentmondás feloldásának problémáit tárgyalják. Ismételt foglalkozott ezért Peschka a *joghézag és a jogi analógia* kérdéseivel,¹³ és ezekhez kapcsolódóan fejtette ki nézetét a *fikcióról*.¹⁴ Ezek a problémák általános jogelméleti jellegűek, a szerző gondolatmenetét ugyanakkor szinte kivétel nélkül a magánjogból vett kérdések vezették, és illusztrációul is polgári jogi példák szolgáltak. Végül megemlítjük azokat a tudományos igényű rövidebb írásokat is, amelyeket a Polgári Jogi Tanszéken az 1970-es évek végétől kialakult páratlan intellektuális erő és baráti légkör ihletett, és amelyeket Peschka kollégái ünnepi kötetébe illesztett: a *jogszabály visszaható érvényességéről*,¹⁵ a *kártérítési jog válságjelenségeiről*¹⁶ és a *végrendelet értelmezéséről*.¹⁷

Az előbbieken szemlézett tanulmányok közül a következőkben hárommal foglalkozunk behatóan: a magánjog kodifikációjáról, a magánjogtudomány jogbölcseleti alapjairól és a jogügyletek értelmezéséről írt munkákat elemezzük részletesebben.

II. Thibaut és Savigny vitája

Elsőként a Thibaut és Savigny között 1814-ben zajlott kodifikációs vitát értékelő Peschka-tanulmányról¹⁸ szólnánk. Ennek oka az, hogy az értekezés témája: a kodifikáció mind az 1959-es, mind a 2013-as Polgári Törvénykönyv koncepcionális előkészítésének első fázisában jelentőséghez jutott.

1. A Thibaut–Savigny vita értékelése

Nagyívű tudományos dolgozatában Peschka világossá teszi, hogy a „polémia döntő kérdésévé az vált: hogyan jön létre a pozitív jog?”¹⁹ Az egykori vita alapkérdésében Peschka a jogelméleti magaslaton és elméleti érvekkel operáló *Savignynak ad igazat*. Részletes elemzéseinek eredményét így foglalja össze: „A történelem igazol: s a korabeli Németország társadalmi-jogi viszonyainak Savigny elméletére volt szüksége, az fejezi ki híven az adott, fennálló helyzetben gyökerező társadalmi, politikai és jogi érdekeket, igényeket és törekvéseket.”²⁰ Hiába várja Thibaut a jogegységesítő kodifikációtól a jog áttekinthetőségét, oktathatóságát, tudományos elemezhetőségét, végső soron nem kevesebbet, mint a polgári boldogulást, ha annak társadalmi feltételei még nem teremtdőtek meg.”

Ez az alapvető, a végkövetkeztetést illető egyetértés nem jelenti azt, hogy Peschka ne szállna *vitába Savigny* számos gondolatával. Erős kritikával illeti mindenekelőtt Savigny romantikus történelemfelfogását, a ködös „népszellem”-kategóriát. Elismerően emeli ki Savigny elméletalkotó erejét és igényességét, de nem fogadja el, sőt egyenesen tévedésnek minősíti az egész jogfelfogását alapvetően meghatározó kiindulópontot. Peschka szerint téved Savigny akkor, amikor „két lényegében különböző tevékenységi formát, a jog elméleti művelését és az ún. joggyakorlatot mintegy egybeolvasztva, egy közös fogalomban, a tudományos jog, illetve a jogtudomány fogalmában” foglalja össze. Helytállóan hangsúlyozza Savignyval szemben Peschka, hogy a *jogtudomány és a kodifikáció* között lényeges eltérések vannak, és „a kettőt a legkevésbé sem lehet és szabad azonosítani, még ha vannak is olyan vonások, amelyek az azonosság látszatát keltik. [...] Míg a jogtudomány a társadalmi-jogi jelenségek objektív általá-

10 PESCHKA Vilmos: *A jogügyletek értelmezése*. Állam- és Jogtudomány, 8. 1965/1., 3–53.; részben kiegészített másodközlés In: Uő: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1980., 426–500.

11 PESCHKA Vilmos: *A jogosult késedelem paradoxona*. Jogtudományi Közöny, 38. 1983/9., 559–565.

12 PESCHKA Vilmos: *Thibaut és Savigny vitája*. Állam- és Jogtudomány, 17. 1974/3., 353–381., másodközlés In: Uő: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1980. 26–68.

13 PESCHKA Vilmos: *Gondolatok a joghézagról és a jogi analógiáról*. Jogtudományi Közöny 21. 1966/3. sz. 129–141., másodközlés In: Uő: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1980. 501–530.; PESCHKA Vilmos: *Típus és analógia a jogban*. Gazdaság- és Jogtudomány, 11. 1978/1–2., 51–60.; másodközlés In: Uő: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1980., 355–369.

14 PESCHKA Vilmos: *A fikció a jogban és a jogelméletben*. Állam- és Jogtudomány, 9. 1966/1., 40–83.; másodközlés In: Uő: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1980., 292–354.

15 PESCHKA Vilmos: *A jogszabály visszaható érvényességéről*, In: Liber Amicorum – Studia L. Vékás Dedicata. Az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszékének kiadása: Budapest 1999., 7–23.

16 PESCHKA Vilmos: *A kártérítési felelősség morális és etikai kiüresedése*, In: Ius Privatum – Ius Commune Europae. Liber Amicorum – Studia Ferenc Mádl Dedicata. Az ELTE ÁJK Nemzetközi Magánjogi Tanszékének kiadása: Budapest 2001., 207–220.

17 PESCHKA Vilmos: *A végrendelet értelmezése*, In: Liber Amicorum – Studia E. Weiss Dedicata. Az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszékének kiadása: Budapest 2002., 231–247.

18 PESCHKA: 12. l.j.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*). Az eredeti vitakérdések THIBAUT, Anton Friedrich Justus: *Ueber die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland*. Mohr & Zimmer: Heidelberg 1814 [utánnomás: Keip: Goldbach 1997] és von SAVIGNY, Friedrich Carl: *Vom Beruf unsrer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*. Mohr & Zimmer: Heidelberg, 1814 [utánnomás: Olms: Hildesheim 1967] című munkákban fogalmazódtak meg.

19 PESCHKA: 12. l.j.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*) 34. skk., 46. skk. 20 Uo., 68.

Tanulmány

nos törvényszerűségeit ragadja meg, addig a jogalkotó tevékenysége eredményeképpen előálló jogi norma általánossága csupán a jogszabály érvényességének általánossága.” Bírálja Peschka Savigny „tökéletességigényét” is. A kodifikálás elengedhetetlen feltétele ugyan a fejlett jogtudomány, az elméletileg jól megalapozott jogi dogmatika. „Savigny azonban ezt a lényegében igaz megállapítást olyan abszolutizáló és túlzó módon fogalmazza meg, hogy ezáltal kétségesse teszi igazságértékét.” Savigny idegenkedik „a kodifikálástól, sőt általában a jog területén végrehajtandó változtatástól”, és ezért „a tudományos megismerés tökéletességének és teljességének igényével lép fel”. Ilyen kiindulópontot választva Savigny jócskán talál kivetnivalót mind a porosz Landrechtben, mind pedig a Code civilben és az osztrák ABGB-ben. Bírálja Savigny e kódexeket: tárgyukat, szerkezeti felépítésüket, technikai megvalósításukat, fogalomképzésüket és nyelvi kifejezésüket tekintve egyaránt. Mégis jogos Peschka kérdése: „De hát hol van a teljesség és tökéletesség? Van-e és volt-e olyan törvénykönyv, amellyel a bíráló szellem tehetetlenül állt volna szemben?” Egyetértéssel idézi ezért Thibaut Savignyvel szembeni ellenvetését, amely szerint az akkor még fiatal törvénykönyvek „éppoly kevésbé bizonyítják a kodifikáció lehetetlenségét, mint a jénai csata azt, hogy a poroszok 1813–14-es hadjáratának kudarcot kellett vallania”. Elismeri ugyanakkor Peschka, hogy a római jog módszerét példásnak tekintő felfogás „a legteljesebb összhangban van a jogfejlődésnek azzal az általános elméletével, amit Savigny kifejtett, s amit az imént kritikailag elemeztünk. Még jelentősebb talán, hogy Savigny számára éppen e római jogi metódus elvvé tételével és alkalmazásával válik lehetővé a »mai római jognak« olyan felmutatása, amely megfelel a gazdasági, társadalmi és jogi érdeknek, igényeknek kora Németországában.” Elismeri Peschka azt is, hogy Savigny a római jogot, „a magántulajdonon nyugvó jogrendszereknek ezt a történetileg mintaszerűen, klasszikus formában kidolgozott példáját a kor Németországának polgári követelményeihez igazítja, a jelentős fejlődésnek indult kapitalista gazdasági viszonyokra adaptálja, ha kell, eredeti tartalmukat félretéve, sőt tudatosan eltorzítva.” Ezen az alapon állapítja meg Peschka azt, hogy „Savigny jogelmélete nem feudális, hanem polgári elmélet, mert döntő társadalmi-jogi tartalmát és problematikáját a német polgári átalakulás kérdései, [...] a felemás német polgári viszonyok” határozzák meg.²¹

2. A Thibaut–Savigny vita és az 1959-es Ptk.

Mint utaltunk rá, az 1959-es magyar Ptk. megalkotásának elméleti megokolásánál érdemben került szóba a Thibaut–Savigny vita. A magyar magánjog akkori állapotára tekin-

tettel a kodifikáció körüli 19. század eleji, klasszikus vitának az eltelt másfél száz év ellenére egészen konkrét aktualitása volt, hiszen a magyar magánjog jogforrásainak jelentős része szokásjogi jellegű, bíró alkotta jog volt. Nem egyszerűen törvénykönyvbe kellett tehát beépíteni és rendszerezni a létező szétszórt törvényeket, hanem a szokásjogról az írott jogra kellett áttérni. A kódex előkészítésére Világhy Miklós írt jogpolitikai fontosságú tanulmányt, amelyben meg kívánta indokolni a polgári jogi kódex létrehozásának elvi szükségességét. A Magyar Tudományos Akadémián tartott programadó előadás történelmi elemzésben érvelt egy polgári törvénykönyv megalkotása mellett.²² 1954-ben ez nem volt egyszerű feladat. A politikával és a normativista jogelméleti gondolkodással viszonylag könnyű lehetett elfogadtatni azt, hogy a bíró alkotta szokásjogot törvényi joggal kell felváltani. Szinte a lehetetlenséggel volt határos viszont azt megmagyarázni, hogy a minimumra visszaszorított magántulajdon talaján létrejövő, igen egyszerű vagyoni viszonyok számára törvénykönyvméretű szabályozásra van szükség. Kétségtelen, hogy bizonyos helyzeti előnyt jelentett a gazdasági jogi kodifikáció elvetése, amely elvi jelleggel már három évvel korábban megtörtént.²³ Világhy a korabeli viszonyok átfogó értékelése mellett hosszú történeti fejtegetést is beleszólt mondanivalójába, amelynek keretében – az akkor feltétlenül elvárt marxizáló kritikai beállításban – részletesen elemezte a magánjogi kodifikációtörténet leghíresebb vitáját Thibaut és Savigny között.

3. Kodifikáció a 21. században

Egészen más formában merült fel a „kodifikálni vagy nem kodifikálni” kérdése a 2013-as Ptk. koncepciójának megalkotása során. Ekkor nem szokásjogról kellett írott jogra váltani, hanem törvényi, sőt jelentős részben törvénykönyvben összefoglalt szabályrendszert kellett – különösen az 1990 után bekövetkezett alapvető gazdasági és társadalmi változások miatt – megváltoztatni-megújítani. Az 1959-es és a 2013-as kódex által előidézett váltás jellegbeli, elvi különbségét szimbolizálja a régi jog hatályának eltérő kezelése a két törvénykönyv esetében. Az 1959-es Ptk. hatálybalépésekor a kódex által szabályozott kérdésekben törvényi úton kellett hatályon kívül helyezni a korábbi bíró alkotta szokásjogot: a Legfelsőbb Bíróság valamennyi polgári jogi tartalmú, kötelező erejű elvi döntését, elvi iránymutatását, kollégiumi állásfoglalását, továbbá a régi Kúria még hatályban volt valamennyi polgári jogi tartalmú teljesülési határozatát, jogegységi döntvényét és elvi határoza-

²¹ Uo. 52., 54. 55., 56., 57., 63., 66.

²² VILÁGHY Miklós: Az új szakasz és a törvényalkotás elvi kérdései. A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-történeti Osztályának Közleményei 5. 1954., 215–248.

²³ VILÁGHY Miklós: A gazdasági jog problémája. Jogi Kiadó: Budapest 1951., 166.

tát. Ez a totális „dereguláció” a Ptk.-ben meg is történt. Egyidejűleg még azt is ki kellett mondani, hogy a Ptk. rendelkezéseit nem lehet a törvény hatálybalépése előtti bírói gyakorlatban alkalmazott jogelvek szerint értelmezni.²⁴ Ezt a radikális lépést kifejezetten a szokásjogról írott jogra történő áttérés indokolta, amint azt a Ptké. indokolása világosan meg is mondta. Nem volt ilyen éles törvényhozói cezúra meghúzására szükség a 2013-as Ptk. esetében. Elegendő volt a régi és az új kódex időbeli hatályának törvényi meghatározása,²⁵ a Kúria pedig maga dönthetett saját iránymutató döntéseinek jövőbeni hatályáról.²⁶

Hogy miként merült fel mégis a „kodifikálni vagy nem kodifikálni” kérdése a 2013-as Ptk. előkészítése során, azt – talán nem véletlenül – éppen Peschka Vilmos születésnapján kötetébe írt tanulmányban fejtettük ki.²⁷ Két kérdésre kerestük a választ: *Lehetséges-e a 21. században kodifikálni a magánjogot?* S ha igen, megvalósítható-e ez – a jogegységesítési törekvések és a jogharmonizációs követelmények mellett – egyetlen állam jogalkotásaként, *nemzeti kodifikáció* formájában?

a) Az első kérdéssel azért kellett szembenézni, mert mértékadó jogtudósoknak is az volt a véleménye, hogy a nagy átfogó kódexek kora lejárt, a törvénykönyvalkotás, mint jogalkotási módszer meghaladott. Az életviszonyok változása olyan gyors, a fejlődési irányai annyira kiszámíthatatlanok, hogy kódexigényű szabályozásukhoz hiányzik a kellő előrelátást biztosító társadalmi stabilitás. A közjó lehető legszélesebb körben történő biztosítása a modern ipari társadalmakban csak demokratikus államberendezkedés mellett lehetséges; s ez önmagában nyitottságot és rugalmasságot kíván meg, amivel a kódexeszmé a maga szilárdító szándékával aligha egyeztethető össze. Emellett a modern jóléti társadalmak eleve túl bonyolult szövetűek ahhoz, hogy évtizedekre előre rögzíteni lehessen jogi szabályokat. A jogalkotó is – tükrözve az életviszonyok összetettségét és gyors változásait – hiperaktivitást mutat: egyre több és egyre specializáltabb jogi előírás születik. A törvényhozó – részben a politikai felelősség elől is menekülve – szabályok áradatát zúdítja a társadalomra.²⁸ Mintha Savigny kodifikációellenes érveinek a 20. század végi viszonyokhoz igazított változatait olvasná az ember ezekben a megállapításokban.

Az érvek azonban sok esetben könnyen *visszajukra* fordíthatók. A 19. századi kodifikációk sajátos társadalmi feltételei (illetve feltételezései) természetesen réges-rég elmúltak. A feltörekvő liberális polgári osztály ideológiai eszméi amúgy sem hosszú ideig rendelkeztek társadalmi fedezettel, s ma már nyilván visszahozhatatlanok. A történelmileg megkésett nemzetállami törekvések (mindenekelőtt Kelet- és Délkelet Európában) adhatnak, és valóban adtak is bizonyos politikai hátszelet a kodifikációknak, de önmagukban nem volnának elegendőek, ha az ellenható tényezők mind megkérdőjelezhetetlennek bizonyulnának. *A kellően absztrahált, rendszerbe foglalt*, azaz kodifikált normák azonban alkalmasabbak az életviszonyok gyors változásainak követésére, mint az egymást sebesen kergető, és a részletekbe vesző egyedi és eseti jogszabályok áttekinthetetlen tömege. A „gyorsuló idő” és a kapcsolatok világméretű „globalizálódása” valós tény, de a történelem ismeretében a 19. és a 20. századról sem mondhatjuk, hogy olyan stabilak lettek volna. A demokratikus államberendezkedésnek pedig fontos része a jogbiztonság követelménye, amelyet hatékonyabban szolgálhat egy színvonalasan megalkotott kódex, mint a törvényhozó napi buzgólkodása és a szabályok követhetetlen áradata. Sőt talán éppen a törvényhozó túlbuzgósága és a jogszabályi dzsungel miatt olyan ködös a kép, hogy reménytelennek látszik a rendszerhez szükséges elveket megtalálni. Kódex és társadalmi nyitottság sem kerül szükségszerűen ellentmondásba, helytelen mesterségesen szembeállítani azokat.²⁹ S modern Thibaut-ként legfőképpen azzal érveltünk a magánjogi kodifikáció mellett, hogy a bíró jogfejlesztő, az írott szabályok elkerülhetetlen hézagait kitöltő szerepéhez egy jó törvénykönyv szilárdabb kereteket biztosít, mint a részletproblémákat mindenáron megragadni akaró, idegesen reagáló napi jogszabályalkotói igyekezet. Végeredményben arra a következtetésre jutottunk, hogy az átfogó magánjogi kodifikáció *nem idejélmúlt* törvényhozási megoldás, csak a klasszikus kódexek megalkotását mozgató ideológiai és politikai nézetek fölött haladt el a történelem kereke. Maradt viszont a *homogén módszert* alkalmazó normákat koherensen összegyűjtő, *egységes fogalomrendszerre* épülő, a normákat *raciónalisán* rendszerező, a jogalkotó számára észszerű rövidítéseket lehetővé tevő, a jogkeresők és a jogalkalmazók számára egyaránt könnyebb áttekintést és eligazodást biztosító *törvénykönyvek iránti igény*. A magánjogi kódexalkotás ma is lehetséges, hasznos és szükséges tehát. Természetesen, a szabályok egyazon törvénykönyvbe foglalása addig kíváncsú és célszerű, amíg az összefoglalandó normák módszerbeli egysége fennáll, és amíg a rendszerbe illesztés a kodifikáció előnyeit: a rendszertani racio-

24 1960. évi 11. tvr. 5. §.

25 2013. évi CLXXVII. törvény.

26 1/2014. PJE határozat.

27 VÉKÁS Lajos: *Gondolatok egy új Polgári Törvénykönyv elé*, In: *Van és legyen a jogban – tanulmányok Peschka Vilmos 70. születésnapjára*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest 1999., 353–371. Átdolgozott formában lásd VÉKÁS Lajos: *A magánjogi törvényalkotás időszerezése*, In: *Uő: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2001., 15–37.

28 WIEACKER, Franz: *Aufstieg, Blüte und Krise der Kodifikationsidee*, In: *Festschrift Boehmer*. Bonn, 1954., 34 skk. o. (47. skk. o.); LEGRAND, Pierre: *Against a European Civil Code*. *Modern Law Review*, 60., 1997/59; STOLJAR, Samuel J. (ed): *Problems of Codification*. Canberra, 1977.

29 Kitűnően árnyalt elemzés: SCHMIDT, Karsten: *Die Zukunft der Kodifikationsidee: Rechtsprechung, Wissenschaft und Gesetzgebung vor den Gesetzeswerken des geltenden Rechts*. Heidelberg, 1985; vö.: ZIMMERMANN, Reinhard: *Codification: History and Present Significance of an Idea*. ERPL 3 (1995), 95. skk. (119. sk.)

Tanulmány

nalitást az ökonomikus törvényszerkesztést, az egységes terminológia biztonságát hozza magával.³⁰

b) Ami pedig az európai uniós jogalkotás és a tagállami kodifikáció összeütközését illeti, annak a véleményünknek adtunk hangot, hogy a nemzetközi,³¹ így az uniós³² jogegységesítés még nem érkezett el abba a stádiumba, hogy átfogó magánjogi törvénykönyvet (vagy akár egy szerződési jogi törvénykönyvet) volna képes alkotni, általános vagy legalább széles körű elfogadás igényével és reményével. Ezért arra a következtetésre jutottunk, hogy a magánjog átfogó kodifikációja ma is csak nemzeti jogrendszeri keretek között valószínűsíthető meg, a tagállami törvénykönyv megalkotása során ugyanakkor számos lehetőség adódik a nemzetközi jogegységesítés eredményeinek megfontolására és alkotó módon történő felhasználására.³³ Megállapításaink annak ellenére helyesnek bizonyultak, hogy időközben egy még ambiciózusabb uniós magánjog-egységesítő tervezet is készült.³⁴ Ennek elfogadása azonban nem is került napirendre, és az Európai Unió rendkívül sajnálatos mai állapotában erre belátható időn belül nincs is remény.

III.

A magyar magánjogtudomány jogbölcséleti alapjai

4. A feudális magyar magánjogtudomány és a kor filozófiája

A magyar magánjogtudomány jogbölcséleti alapjairól írt Peschka-értekezés³⁵ egyik legfontosabb tanulsága számunkra az, hogy a 19. század első felének legjelesebb magyar magánjogászai alaposan ismerték ugyan koruk vezető filozófiai-jogfilozófiai irányzatát, többnyire reflektáltak is arra műveikben, de magánjogtudományi fejtegetéseiktől elválasztva, a jogról általában tett megállapításaik körében tárgyalták azt. A jogbölcséleti gondolatmenet nem épült be tehát szervesen magánjogi felfogásukba és annak előadásába,

a jogfilozófiai nézetek nem hatottak magára a magánjogtudományra. Ezt állapítja meg Peschka Kelemen Imre (1744–1819) összefoglaló jellegű magánjogi művéről,³⁶ amely a tételes jogi kérdések tárgyalása előtt, a bevezető fejtegetésekben ismétli meg az osztrák Martini „forradalmi életől” megfosztott, „denaturált” természetjogi tanításait.³⁷

Hasonlóképpen elszakadt a magánjog tárgyalása a bölcséleti fejtegetésektől a magyar magánjogászok következő nemzedékénél is.³⁸ Ők immár nem a természetjogra, hanem – ugyancsak osztrák közvetítéssel – a kanti jogfilozófia gondolataira támaszkodhattak volna. Amint Peschka lényegre törően megállapítja: A „kanti jogbölcséletnek azok a tételei, amelyek polgári magánjogi elveket tartalmaztak a tulajdon, a dologi jogok, a szerződés és bizonyos személyi jogok vonatkozásában, [...] egyáltalán nem voltak hatással a legilletékesebbekre, a magyar magánjog művelőire, és ezek munkáiban a magánjog egyes intézményeire vonatkozó kanti, burzsoá tartalmú tanítások nem kaptak helyet. A magyar magánjogtudomány ezen időszakban megjelenő műveiben a kanti jogbölcsélet hatása kizárólag abban merül ki, hogy a bevezető fejtegetésekben megismétlik Kantnak a jogra vonatkozó általános tételeit. [...] Az egyes magánjogi intézmények tárgyalását illetően Kant elvei nem voltak hatással; azokat változatlanul régi jogunk és Werböczy szellemében tárgyalják, olyanmódra, hogy az 1840-es években megjelenő polgári jellegű magánjogi törvényeinket egyáltalán figyelemre sem méltatják.”³⁹ Peschka ezt az állapotot – kissé szigorúan – jórészt a kor magánjogtudósainak számlájára írja: „A magánjogtudományi munkák tehát a magánjogi intézményeket illetően megőrizték a polgári jellegű kanti hatástól feudális érintetlenségüket.”⁴⁰ Véleményünk szerint e jelenség értékelésénél másról, többről van szó: nemcsak kor magánjogtudománya, hanem – ahogy egyébként Peschka is megállapítja – maguk a társadalmi viszonyok

30 VÉKÁS 27. lj.-ben i. m. (*Van és legyen a jogban*) 358–363.

31 UNIDROIT-Principles of International Commercial Contract, átdolgozott formában: 2010.

32 The Principles of European Contract Law, magyarázatokkal lásd: LANDO, Ole – BEALE, Hugh (eds.): *Principles of European Contract Law*. (Part I and II, Combined and Revised). Kluwer Law International, The Hague–London–Boston 2000; Part III: 2002

33 VÉKÁS 27. lj.-ben i. m. (*Van és legyen a jogban*) 364–371. o.

34 Draft Common Frame of Reference. Lásd: VON BAR, Christian – CLIVE, Eric M. (eds.): *Principles, Definitions, Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Sellier European Law Publisher, München, 2009; BONELL, Michael Joachim – PELEGGI, Roberta: UNIDROIT Principles of Commercial Contracts and Draft Common Frame of Reference: a Synoptical Table, In: *Uniform Law Review – Revue de Droit Uniforme* XIV 2009., 437–554.; vö. VÉKÁS Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog* 10. 2010/1., 3–12.

35 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*).

36 KELEMEN Imre: *Institutiones iuris privati Hungarici*. Pest 1814 (bővített kiadás: Buda 1818). A mű J. Jung német fordításában 1818–19-ben *Darstellung des ungarischen Privatrechts* címmel Bécsben jelent meg. A könyvet Czövek István magyar fordításában *Magyar hazai polgári magános törvényről írt tanítások* címmel adták ki: Trattner: Pest, 1822. Vö.: ECKHART Ferenc: *A jog- és államtudományi kar története*. Budapest 1936., 222. skk.; KÁLLAY István: *Kelemen Imre*, In: HAMZA Gábor – SÁNDOR István (szerk.): *Magyar jogtudósok*, IV. kötet. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest, 2014., 9–20.

37 Martini és az osztrák természetjog megítélésében Peschka túlságosan Szabó Imre 1955-ben megjelent, egyoldalúan kritikus és sokszor igaztalanul bíráló művének (*A burzsoá állam- és jogbölcsélet Magyarországon*. Akadémiai Kiadó: Budapest 1955) hatása alatt ítélkezik. Annak bizonyítására, hogy Martini és iskolája nem lúgozta ki teljesen a természetjogot, elég az ABGB 16. §-át idézni, amely igencsak forradalmi tömörséggel deklarálja minden ember veleszületett és egyenlő jogképességét, személyi voltát: „Jeder Mensch hat angeborene, schon durch die Vernunft einleuchtende Rechte, und ist daher als eine Person zu betrachten.”

38 KALLÓS LAJOS: *Alapelvek a magyar honi polgárjogban* – Kövy Sándor szerint. Pest 1846; FOGARASY János: *Magyar közpolgári törvénytudomány elemei* – Kövy Sándor után. Pest 1847.

39 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 378. sk.

40 Uo.

is alapvetően feudálisak voltak, és ennek megfelelően a magánjog középponti intézményei is feudálisak maradtak. A kapitalista jogintézmények (váltó, közkereseti társaság, részvénytársaság, jelzálogjog, csődjog stb.) megjelenése az 1840-es törvényekben a jövőbe mutatott ugyan, de e korban még csak marginális jelentőségű volt a Tripartitumra alapozott feudális magánjoghoz képest. A kanti jogbölcselet magánjogi tartalmú tételei ezért szorultak ki a magánjogi munkákból, és „csak a Kantot követő magyar jogbölcselek műveiben találtak kifejtésre”.⁴¹ Véleményünk szerint ezt aligha lehet felróni a magánjogtudomány művelőinek; a magánjogtudósok alapvetően ragaszkodtak a társadalmi valóságot kifejező tételes joghoz, a jogbölcselek elrugaszkodhattak attól.

Nem volt ez másként az 1848 előtti korszak legkiemelkedőbb magyar magánjogásza, Frank Ignác (1788–1850) esetében sem. Ő fiatalkori munkáiban még szintén az észjogi irány híve volt, bár – amint Peschka Pauler Tivadar jogtudomány-történeti műve alapján leszögezi – „a tulajdonjogot már ekkor sem az ész törvényeiből, hanem a nemzetek tételes intézményeiből származtatja”.⁴² Még látványosabb a jogi stúdiumai előtt bölcseletet tanult Frank Ignác elfordulása a hegeli filozófiától a kor magánjogát összefoglaló nagyszabású monográfiájában, amelyben minden bölcseleti alapot feleslegesnek tartott.⁴³ Pauler szerint Frank ekkor már meggyőződése egész hevével „a történeti jogiskola elveihez ragaszkodván, a bölcseleti jogtant nemcsak fölösleges, de veszélyes, a közoktatásból kiküszöbölendő, s a római jog által pótolandó tudománynak tekintette; a törvénykönyvek rendszeresítésére irányzott munkálatokat mindannyi a jog természetes fejlődésével ellenkező merész kísérletnek tartotta”.⁴⁴ Frank esetében valószínűleg inkább lehet tudatos értékváltságról beszélni, mint az imént hivatkozott elődeinél. Igazat adhatunk Peschkanak, aki szerint bár Frank „a történeti jogi iskolával közös jogfilozófiai nézeteinek jogbölcseleti fejtegetésekben nemigen adott hangot, amit az észjogtól való megcsömörlése folytán minden jogfilozófiai elmélkedésnek a jogtudományból való száműzése

érthető módon megmagyaráz. De e korszakában megjelenő magánjogi műveinek szelleme sugározza a történeti jogi iskola hatását. [...] Frank Ignác az átmenetet, a hidat jelenti, amely a magyar magánjogtudomány természetjogi, észjogi felfogásától a történeti jogi iskola jogfelfogását jelentő jogbölcseleti megalapozásához vezet.”⁴⁵

5. A történeti jogi iskola hatása

a) Az előbbieken megállapítottokhoz képest fordított jelenségnek lehetünk tanúi a 19. század második felének jogtudományát tanulmányozva. E korszakban a magyar magánjogtudomány szervesen magába fogadott egy olyan tanítást, amely a kor magyar jogfilozófiáját alig érintette meg. A kor reprezentatív közép-európai jogbölcseleti irányzatát jelentő történeti jogi iskola hosszú időre kisajátította a magyar magánjogtudományt, annak bölcseleti alapjául és a tételes jogi fejtegetések háttéréül szolgált. Ez az iskola ugyanakkor „a magyar jogbölcseletben nemhogy uralkodóvá nem vált, de jóformán hangot is alig kapott”.⁴⁶ A látszólagos paradoxon magyarázata számunkra egyszerűnek tűnik. A magánjogtudomány a történeti jogi iskola tanaiban megfelelő bölcseleti alapot talált a kor társadalmi állapotát, mindenekelőtt a még mindig sok vonatkozásban feudális földtulajdoni viszonyokat kifejező tételes magánjoghoz. Ezzel szemben a társadalmi valósághoz kevésbé kötődő, a tételes jogtól magát függetleníteni tudó jogfilozófia számára a történeti jogi iskola konzervatív és misztikus nézetei intellektuálisan nem lehettek igazán vonzóak.

Megjegyezzük: kivételes lánghelmék már a történeti jogi iskola hatásának uralkodóvá válása előtt tökéletesen tisztában voltak azzal, hogy a jogintézmények nem a „népszellem” vagy – az ugyanúgy irracionális – „jogeszme” szülőit, és lényegüket tekintve nem is nemzeti jellegűek. Kemény Zsigmond 1843-ban írta a következőket. „Természetes volt, hogy mi, magyarok, kiknek institúcióinkban – bármit mondjanak egyébként jogtudoraink és a hírlapírók – alig találhatni sajtóságot és eredeti vonásokra, és ha most Európától tetemesen különbözünk is magány- és közjogunkban, ez bizonyára nem azért történik, mert apáinknak új ötletei voltak az országot gépeze körül, hanem világosan onnan foly, mert a polgárosodott államok rég levetkeztek azon formákat, melyeket mi most is csoport csalálmunkánk közt szeretünk bálványozni.”⁴⁷ A jogtudomány legjelesebbjei is csak évtizedekkel később jutottak el ehhez a felismeréshez.

b) Peschka – meggyőző elemzésében – több vonatkozásban is megállapíthatónak látja a történeti jogi iskola

41 Uo.

42 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 380.

43 FRANK Ignác: *A közgazdaság törvénye Magyarhonban*, Buda, a Magyar Királyi Egyetem betűivel, 1845–1847. E mű első változata latinul jelent meg: *Principia Iuris Civilis Hungarici*. Pest, Eggenberger et Wigand, 1828–29. Lásd FÜRST László: *Frank Ignác*, In: *Jogi professzorok emlékezete a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi kari szemináriumainak emlékétként*. Sárkány Nyomda Rt.: Budapest 1935., 52–64. ECKHART Ferenc 36. lj.-ben i. m., 346. szerint ezt az alapművet „rég magánjogi irodalmunk klasszikus munkájának tekinthetjük, amely ha a régi magánjogról tájékozódni akarunk, úgyszólván feleslegessé teszi mindannak ismeretét és áttanulmányozását, amit előtte írtak.”

44 PAULER Tivadar: *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez*. MTA Könyvkiadó Vállalata: Budapest 1878., 169., idézés PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 381. alapján. (Faust is úgy vélte, hogy nem vette hasznát a filozófia buzgó átbúvárolásának, igaz: ő a jog- és orvostudományt és – haj – a teológiát sem tartotta hasznosnak. „Így állok, tudatlan, mint amikor munkámba fogtam” – mondja.)

45 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 381. sk.

46 Uo., 383.

47 KEMÉNY Zsigmond: *A bíróségekről és a büntetőeljárásról*, In: *Korkiválatok*. Szépirodalmi Könyvkiadó: Budapest 1983., 296.

Tanulmány

szellemének a kor magyar magánjogtudományára gyakorolt döntő hatását. A fő magánjogi munkák [így mindekelőtt Wenzel Gusztáv (1812–1891),⁴⁸ Suhayda János (1818–1881),⁴⁹ Zlinszky Imre (1834–1880)⁵⁰ és Herczeg Mihály (1840–1926),⁵¹ művei] elméleti bevezetésekben kifejtik a történeti jogi iskola tanításait, és a részletekben is az irányzat sajátos „történeti” módszerét alkalmazzák. Emellett „nemzeti”, „történeti” ideológiát követnek törvényhozási kérdésekben és a kodifikációs vitákban is, és „a valódi történetiséget figyelmen kívül hagyó nosztalgikus múltba nézés” jellemzi gondolatmenetüket.⁵²

Le kell szögeznünk mégis a következőket. Ma világosan látjuk, hogy a történeti jogi iskola felfogásának számos lényegi eleme a maga korában is *retrográd* volt. Ez állapítható meg különösen a magyar magánjogtudományban a történeti jogi iskola eszméiből táplálkozó fő áramlatával kapcsolatban a 19. század utolsó harmadában. Nyilván nem lehetett azonban ezt ennyire egyértelműen érzékelni az adott korban. Két példát említünk a tisztánlátást zavaró tényezők illusztrálására, illetve véleményünk alátámasztására.

Az egyik példa az osztrák Ptk. sorsa Magyarországon. Objektíve nem vitásan káros volt, hogy az 1861-es Országbírói Értekezleten – néhány kivétellel – hatályon kívül helyezték az ABGB szabályait a kapcsolódó törvények többségével együtt, és helyettük visszaállították hatályába a régi magyar magánjogot.⁵³ Mégsem lehet csodálkozni azon, hogy egy jó évtizeddel Világos és a Bach-korszak kezdete után sokak (adott esetben: a többség) számára zavarta a tisztánlátást az ABGB oktrojált módon történt hatálybaléptetése 1853-ban.⁵⁴ Meglepőnek inkább azt tekinthetjük, hogy az Országbírói Értekezlet által kiküldött albizottság – józanul és racionálisan – az osztrák törvénykönyv

ideiglenes hatályban tartására tett javaslatot, amelyet az emocionálisan motivált többség nem fogadott el.⁵⁵ A racionális és az emocionális megközelítés különbségét az ABGB-hez való viszony tekintetében találóan összegezi a korszak egyik legélesebben látó jogi gondolkodója, Dell'Adami Rezső. Így ír: „Tizenöt éve, hogy az Országbírói Értekezlet javaslata folytán hatályon kívül helyezett az osztrák polgári törvénykönyv, az egyedüli anyagi magánjogi kódex, mellyel valaha bírtunk volt; egy tollvonással halomra döntetett oly rendszer, mely bár hiányosan, de kétség kívül valamely rendet szervezett az anyagi magánjogviszonyok terén, s így a rendnélküliség fölött állt. [...] Nem a nyugodt megfontolás és előrelátó tapintat érlelte meg e tettet; a vulkányszerű nemzeti visszahatásnak egyik kifakadása volt, mely mindent száműzni követelt, mi az idegen ösellség által behozatott volt. [...] Nemzetünk belső jólétének végzetes molochja, a politikai tekintet, ismét elnyelt egy áldozatot: a rendezett magánjogot.”⁵⁶

A másik példát a kor öröklési jogi vitáiból vesszük. Utólag könnyen állapítható meg, hogy alapvetően Teleszky István (1836–1899) tervezetének (1882–1884) volt igaza, amely öröklési jogunkat meg akarta szabadítani feudális jegyeitől.⁵⁷ De a viták során már a kortárs Grosschmid Béni (1851–1938) rámutatott arra, hogy az ági öröklésnek vannak olyan kívánatos és hasznos társadalmi funkciói is, amelyek a családi vagyon igazságos háramlását segítik elő, amelyek függetlenek a tulajdoni berendezkedéstől, és amelyeket nem lehet egyszerűen a megszüntetett ősiség pótlékának minősíteni.⁵⁸ Ma pedig, százötven év után – e kérdésben – megerősítve látjuk Grosschmid igazát. Ezt bizonyítja, hogy mind az 1959-es, mind a 2013-as Ptk. – kissé karcsúsított formában – szükségesnek tartotta fenn tartani az ági öröklést.⁵⁹

c) Joggal minősíti Peschka a történeti jogi iskola eszméinek befolyása alatt állónak a kor legeredetibb, egyenesen zseniális magánjogtudósának, Grosschmid Béninek a

48 WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*. Buda, 1863–64; Uő: *A magyar magánjog rendszere*. Pest, 1872; Uő: *Az 1848 előtti magyar magánjog*. Budapest 1885.

49 SUHAYDA János: *A magyar polgári anyagi magánjog rendszere az Országbírói értekezlet által megállapított szabályokhoz alkalmazva*. Buda, 1869.

50 ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében* (8. kiadás). Budapest, 1902.

51 HERCZEG Mihály: *A magyar magánjog mai érvényben*. Budapest, 1880.

52 Uo., 384. skk.

53 Lásd ALMÁSI Anton: *Ungarisches Privatrecht*, Band I., Berlin–Leipzig 1924, S. sk.; ZEHNTBAUER Richard: *Einführung in die neuere Geschichte des ungarischen Privatrechts*. Freiburg (Schweiz): 1916., 22. skk.; MÁDL Ferenc: *Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrechts im Zeitalter des Dualismus*, In: CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán (szerk.): *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa*. Akadémiai Kiadó: Budapest, 1970., 87–119. (105. sk.).

54 Érdekes párhuzamra hívja fel a figyelmet Nizsalovszky: Valais svájci kanton – szemben más kantonokkal, például a Berni Jurával vagy Genf-el – Napóleon bukása után, 1815-ben, öt évi hatályban lét után ugyanúgy dobt el magát a francia Code civil-t, mint 1861-ben az Országbírói Értekezlet az osztrák kódexet. Lásd NIZSALOVSKY Endre: *Szalay László kodifikációs külföldi kapcsolatai és a sioni epizód*. Állam- és Jogtudomány VII. (1964) 175–207.; Uő: *Tanulmányok a jogról*. Akadémiai Kiadó: Budapest 1984., 57–88., 72. sk.

55 Lásd VÉKÁS Lajos: *Az osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjog fejlődésére*, In: RÁCZ Lajos (szerk.): *A német-osztrák jogterület klasszikus magánjogi kodifikációi*. Martin Opitz Kiadó: Budapest, 2011., 21–33.

56 DELL'ADAMI Rezső: *Az anyagi magyar magánjog codifikatiója*. I. kötet: *A nemzeti eredet problémája*. Budapest, 1877 (Különlenyomat a Magyar Themisből), 1. sk.

57 TELESZKY István: *Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához*. Franklin: Budapest 1876; Uő: *A magyar örökösödési jog tervezetének vezéreszméje és a törvényes örökösödést tárgyazó intézkedései*. Magyar Jogászegyleti Értekezések 1882/6. sz.; lásd PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (Jog és jogfilozófia), 387. skk.

58 GROSSCHMID Béni: *Öröklött és szerzett vagyon*. Zilahy Sámuel: Budapest 1879., 67. Uő (Zsögöd Benő): *Magánjogi tanulmányok*. Politzer Zsigmond és fia: Budapest 1901., I. kötet 547–717.; II. kötet 63–271. o., 303–363.; vö. SZÁSZY SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis Dolgozatok*. Grill: Budapest 1902., 222. sk.

59 Lásd VILÁGHY Miklós: *Az ági öröklés a Polgári Törvénykönyvben*. Jogtudományi Közöny XXI. 1966/21., 17–22. (19. sk.); vö. VÉKÁS Lajos: *Az ági öröklés „hamleti” vívódásáról*. Jogtudományi Közöny XXVIII. (1973) 285. skk. Vö. 1959-es Ptk. 611. és köv. §-ok, 2013-as Ptk. 7:67. és köv. §-ok.

jog keletkezésére, mibenlétére és lényegére, a szokásjog és a törvényi jog viszonyára vonatkozó álláspontját, „a tételes-jogi fejtegetéseinek végső elméleti támpontjául szolgáló jogfilozófiai felfogását”. Amikor azonban Peschka Grossschmid jogfelfogását „álhistorikusnak”, „retrográd nacionalistának”, a „tudományos primitívség” példájának nevezi, az 1950-es évek zsargonját halljuk vissza.⁶⁰ Nem meggyőző Peschka értékelése Grossschmid páratlanul öntörvényű gondolatainak néhány fontos részletével kapcsolatban sem. Grossschmid a családjogban és az öröklési jogban valóban nagymértékben ragaszkodott a fennálló joghoz, de nézetünk szerint ezt is árnyaltan kell értékelni.⁶¹ A vagyoni forgalmi jog (a dologi és a kötelmi jog, továbbá a kereskedelmi jog és a hitel- és váltójog) területén pedig Grossschmid egyértelműen azt az elvet tartotta követendőnek, hogy „igyekezzünk simulni az európai művelt nemzetekhez és haladjunk velők”.⁶² A családjog és az öröklési jog, illetve a kötelmi jog körében elfoglalt grossschmid felfogás e kettősségének magyarázataként pedig semmiképpen sem tudjuk elfogadni Peschka-nak azt a kritikai megállapítását, hogy az „a nagybirtokos és tőkés uralkodó osztályok kompromisszumának megfelelően” történt volna.⁶³

6. Szemben a történeti jogi iskolával

a) Az elavult és visszahúzó történeti jogi iskola tanainak magyarországi híveivel szemben a 19. század utolsó harmadában a már idézett Dell'Adami Rezső (1850–1888) vette fel a leghatározottabban a harcot. A fiatalon elhunyt ügyvéd, neves jogtudós, a pesti egyetem magántanára (1883)⁶⁴ a magyar magánjog jövőjéről szóló rendkívül progresszív tanulmányában a magánjog „nemzeti eredetének problémájáról” végzett történeti vizsgálódásai összegezeként 1877-ben szögezte le az itt következőket. „Nézetünk szerint a tudományos konklúzió csak az lehet, hogy magánjogi kodifikációnknál jogelvek és jogintézmények elfogadása és alkalmazása fölött nem azok nemzeti eredete határoz, hanem azok célszerűsége, azaz összhangjuk a jelen társadalmi szükségletekkel, érdekekkel és állapotokkal.”⁶⁵ Mintha – negyedfél évtized után – Kemény Zsigmond fent idézett gondolatai köszönnének vissza. Dell'Adami meggyőző érvekkel és szarkasztikus

stílusban bírálta a fennálló jogi állapotokat, és adta le voksát a *polgári magánjog kodifikációja* mellett. Ahogy Peschka megállapítja: „[...] szenvedélyes hangú tudományos támadást indít a magyar magánjogtudomány azon képviselői ellen, akik a történeti jogi iskola retrográd szellemű tanításaira hivatkozva elleneztek és akadályozták a magyar magánjog burzsoá jellegű kodifikálását”.⁶⁶

A vita középpontjában ugyanis ezúttal is a magánjog megújítására hivatott kodifikáció állt. Mintha jó hatvan évvel később a „magyar ugaron” megismétlődött volna a Thibaut és Savigny közötti egykori disputa. Az áprilisi törvények között az 1848. évi XV. törvénycikk elrendelte ugyan „az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján polgári törvénykönyv” elkészítését, és „ezen törvénykönyv javaslatának a legközelebbi országgyűlés elibe” terjesztését. A szabadságharc és annak bukása megakadályozta azonban e nemes terv megvalósítását, a kódex elkészítését.⁶⁷ Nem a szakértelem hiányzott már ekkor sem, hiszen a rendkívüli képességekkel megáldott, sokoldalúan tájékozott Szalay László, aki a kodifikációs munkálatokat irányította volna, kiemelkedő felkészültségű, európai horizontú tudós volt. Ráadásul tudományos igénnyel foglalkozott a kodifikáció kérdéseivel,⁶⁸ és az emigrációban – bár mai ismereteink szerint nem igazán érdemi módon⁶⁹ – közreműködött a svájci Valais kanton polgári törvénykönyvének végső formába öntésében.⁷⁰

Dell'Adami jogfilozófiai alapállását Peschka a következőképpen jellemzi: „...észjogi beütésekkel tarkított és szociológiai elemekkel tűzdelt jogfelfogásra építette magánjogi tételeit, mely pozitivista felfogás későbbi éveiben a szabadjogi és szociális jogi iskola megállapításaival bővült és módosult.”⁷¹ E valóban sok szálból álló elméleti szöveget és az egy rövid évtized alatt (1876 és 1885 között)⁷² bejárt jelentős szellemi utat – véleményünk szerint – Peschka hasonló okból nem méltányolja kellőképpen, mint Grossschmid jó néhány gondolatát. Véleménye szerint Dell'Adami a „tőkés társadalom alapvető ellentmondásának megoldását a kapitalista társadalom keretei között

60 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 389. skk.

61 Lásd WEISS Emilia: *Grossschmid családjogi és öröklési jogi munkásságáról*. Jogtudományi Közlöny LIV. 1999/54., 475–479.; VÉKÁS Lajos: *Grossschmid szelleme és gondolatai az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályaiban*. Magyar Jog LX. 2013/40., 257–264.

62 GROSSCHMID Béni: *Magánjogi tanulmányok* (58. lj.-ben i. m.), 140. sk.

63 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 389.

64 Dell'Adami viszontagságos magántanári kinevezéséhez lásd ECKHART Ferenc: 36. lj.-ben i. m., 550. sk.

65 DELL'ADAMI Rezső: 56. lj.-ben i. m., 323. sk.

66 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 396.

67 Az ősiséget ténylegesen az a császári pátens törölte el 1852-ben, amely egyidejűleg életbe léptette Magyarországon az osztrák polgári törvénykönyvet.

68 Már a fiatal SZALAY „Codificatio” címmel tett közzé tanulmányt az általa, Eötvös József, Lukács Mór és Trefort Ágoston által kiadott Budapesti Szemle 1840., 41. évi kötetében; vö. Uő: *Publicistai dolgozatok* I. Pest 1847.

69 Lásd NIZSALOVSZKY Endre: 54. lj.-ben i. m.

70 Említésre érdemes, hogy SZALAY László egyik 1853-ban írt levelében Svájc „leghátramaradottabb és legfejleszthetőbb” kantonjának nevezte Valais-t. Idézi NIZSALOVSZKY: 54. lj.-ben i. m. (*Tanulmányok a jogról*) 70.

71 Uo., 403.

72 DELL'ADAMI: 56. lj.-ben i. m.; Uő: *A magyar polgári törvénykönyv tervezete és a modern jogtudomány*. Magyar Jogászegyleti Értekezések 1883/9. sz.; Uő: *Magánjogi kodifikációnk és régi jogunk*. Magyar Jogászegyleti Értekezések 1885/23. sz.

Tanulmány

maradó jogi reformokkal, jogi »olajcseppekkel« véli elérhetőnek», és késői »jogelméleti nézeteivel már a kapitalizmus konzerválására törekedett.«⁷³ Olyasvalamit ró fel tehát a 19. század végi polgárnak, amiért aligha lehet őt az adott kor viszonyai tükrében hibáztatni. Peschka szerint Dell'Adami jogfilozófiai felfogása »megfelel a feudális erőkkel küzdő, történelmileg megkésve érkezett, a tőkés fejlődés imperialista szakaszának küszöbén megjelenő burzsoázia társadalmi helyzetének és érdekeinek.«⁷⁴ Talán nem túlzás a – közben ráadásul ugyancsak meghaladott, sőt megbukott – 20. századi társadalmi fejlemények felől közelítőnek, és ezért történelmietlennek tekinteni ezt a kritikai minősítést. Hiába: a tanulmány első közreadásának idején, 1959-ben még nehéz volt Szabó Imre 1955-ben megjelent könyvének »köpönyegéből előbujni.«⁷⁵

b) Magának Grosschmidnak kivételesen egyéni gondolkodásmódját bizonyítja, hogy a *forgalmi vagyongör* területén távolról sem befolyásoltatta magát a történeti jogi iskola felfogásától. Igaz: hidegen hagyták magánjogtudományi gondolkodását más jogbölcseleti irányzatok is. Az *érdekelem kutatását* helyezte a középpontba. Páratlanul eredeti főművében például az alanyi jogot is jogilag védett érdeként határozza meg. Ugyanitt írja senkiéhez nem hasonlítható stílusfordulattal: Az érdek »részint sugallatos oka egy-egy jogszabálynak, részint előírt zsinórmértéke helylyel-közzel a jogalkalmazásnak.«⁷⁶ Az érdekkeresés általános gondolatával kapcsolatban Grosschmidra jellemző a következő megállapítás: »Az érdekszempont bevezetése nem kikezdése ekként a törvénynek kívülről, hanem a törvény saját belülről jövő, csak hogy halkabb önszavának a meghallgatása a lármásabb tételek mögöl.«⁷⁷ Grosschmid szemlélete nem Jhering⁷⁸ és a német érdekkutató magánjogtudományi irányzat hatására alakult így. Peschka helytállóan állapítja meg, hogy Grosschmid Jhering »hatásától érintetlenül, pusztán az adott magyar kapitalista áruforgalmi viszonyok s azok szabályozásának tanulmányozásától vezettetve« kezdte kimutatni az érdekelem jelentőségét a kötelmi jogban.⁷⁹ Idézi ezzel kapcsolatban Szladits Károlyt: »Grosschmid az érdekeszme érvényesítését a jogalkalmazásban olyan korban fejlesztette művészetté, amikor az érdekkutató jogtudomány a német területen« legfeljebb csak kifejlődében volt. »Nincs kapcsolat Grosschmid mód-

szere és a külföldi jogi iskolák között, amelyeknek elméleti vitáiról Grosschmid jobbra tudomást sem vett.«⁸⁰

c) Peschka a kor – Grosschmid mellett – másik jelentős jogászprofesszora, Szász-Schwarz Gusztáv⁸¹ (1858–1920) »imponáló tudományos felkészültséggel és látókörrel« írt műveit⁸² »a monopolkapitalizmusra való átmene- tet« legjobban kifejező munkákként értékeli. Ehhez a meglehetősen ambivalens és egyoldalú értékeléshez – nem kevésbé leegyszerűsítő módon – Peschka hozzáteszi: »A tőkés áruforgalom biztonságát Jhering nyomán Szász-Schwarz is azzal igyekezett elméletileg elősegíteni, hogy a tőkésosztály általános érdekét [...] elsődlegesnek jelentette ki.«⁸³ Az imperialista kor jogfilozófiájához való közeledéssel magyarázza Peschka Szász-Schwarznak azon törekvését is, hogy az alanyi jog kategóriáját a »jogi helyzetek« egyikeként fogja fel.⁸⁴ Szász-Schwarz érdemének tudja be ugyanakkor a történeti jogi iskola felfogásának szigorú bírálatát, a »népszellem-gondolat« és az akaratelmelet teljes elvetését. Ezt az álláspontot Jhering legnagyobb magyar tanítványánál nem is tarthatjuk meglepőnek. A jheringi *érdekkutató elmélet* követése és a »forgalmi jóhiszem« elvével történő továbbfejlesztése mellett Szász-Schwarz nézeteiben Peschka egy olyan jegyet is megállapít, amely számunkra Frank Ignác szellemi fejlődésével tűnik rokoníthatónak: »a jogbölcselettől való elfordulást«, »azt, hogy a jogfilozófiát a magánjog-tudomány számára feleslegesnek, sőt a pozitív kutatást zavarónak tartja«. Igaz: Szász-Schwarz a századforduló után újra »fokozott érdeklődést tanúsít és jelentőséget tulajdonít a jogfilozófiának«, amidőn a formalista és a teleológiai irányt szintézisbe hozó »új dogmatikához«, a *céljogtudományhoz* csatlakozik, és gondolkodásában a stammleri »helyes jog« eszméje is némi teret kap, sőt – ius speciale formájában – a *szociális törvényhozás* szükségessége is megjelenik.⁸⁵

7. A magánjogtudomány mint szociálisan érzékeny társadalomtudomány

A »jogszociológiai« vagy »szociális jogi« elméleti irányzattal és annak legjelentősebb képviselőivel: Meszlény Ártúrral (1875–1937)⁸⁶ és Ágoston Péterrel (1874–1925) külön

73 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 403.

74 Uo.

75 SZABÓ Imre: 37. lj.-ben i. m.

76 GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. I. kötet, 2. kiadás, Grill Károly Kiadóvállalata: Budapest 1932., 702. sk.; vö. VÉKÁS Lajos: Grosschmid »Fejezetek kötelmi jogunk köréből« című művének centenárium. Jogtudományi Közlöny LIV. 1999/54., 361–367.

77 GROSSCHMID, uo., II. kötet, 865.

78 VON JHERING, Rudolf: *Der Zweck im Recht*. 1–2. kötet. Breitkopf & Härtel, Leipzig, 1883

79 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 393.

80 SZLADITS Károly: *Grosschmid és a magyar kötelmi jog*. Magyar Jogászegyleti Értekezések 1936/14. sz., 11.

81 A római jog magántanára 1885-ben, rendkívüli tanára 1893–94-ben, rendes tanára 1894-től. 1900-tól a kereskedelmi és váltójog professzora, de továbbra is adott elő pandektajogot is.

82 SZÁSZ-SCHWARZ Gusztáv: *Új irányok a magánjogban*. Athenaeum: Budapest, 1911. Uő: *Parerga – Vegyes jogi dolgozatok*. Athenaeum: Budapest, 1912.

83 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 405.

84 Uo., 410. sk.

85 Uo. 406. skk.

86 MESZLÉNY Ártúr jelentős művei közül lásd: *Magánjog-politikai tanulmányok, különös tekintettel a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv*

foglalkozik Peschka tanulmánya.⁸⁷ Ez a magánjogtudományi irányzat abból indult ki, hogy a hagyományos magánjogi gondolkodásmód nem felel meg a kapitalista társadalomban a 19. század utolsó harmadában végbement változásoknak. Ezért a magánjognak az individualista társadalmi felfogásról át kell térnie „az organikus társadalmi felfogásra”.⁸⁸ Ez az *irányváltás* a társadalmi viszonyok tanulmányozását, a magánjogtudomány igazi társadalomtudománnyá válását kívánja meg. Emellett arra van szükség, hogy a tulajdoncentrikus magánjogi felfogásnak telítődnie kell a munka elemével, mivel „a gazdasági rend ma legalább oly mértékben alapul a munkán, mint a tulajdonon”.⁸⁹ Ebből pedig az is következik, hogy a munkaviszonyra vonatkozó szabályokban, amelyek – a szociális jogi irányzat szerint – az ún. „osztályközi magánjog” részét képeznék, a társadalmi egyenlőtlenséget a szenvedő osztályok érdekében szociális szabályokkal fel kell oldani.⁹⁰ Peschka logikai alapon helyesen bírálja ezeket a nézeteket amiatt, hogy „a tőkés rend lényegét jelentő ellentmondást egyszerűen jogi problémaként fogják fel, és megoldását szociális jogi reformokkal, az individuális magánjognak szociális tételével, a fennálló kapitalista rend keretei között s annak megőrzésével vélik elérhetőnek”.⁹¹ Véleményünk szerint azonban az ún. szocialista társadalmi rend látványos kudarcával ez a vita is egészen más megvilágításba került.

8. Szladits Károly és magánjogi iskolája

Tanulmánya zárásaként Peschka Szladits Károly és magánjogi iskolája tudományos tanait értékeli. Véleménye szerint „Szladits a liberálkapitalista elvekre épülő magánjog híve. A magánjog alapelveinek a klasszikus kapitalizmus absztrakt, észjogi eszméit és jelszavait: az észszerűséget, igazságosságot és jogbiztonságot; a polgári jogrend alapintézményeinek pedig: a polgári jogegyenlőséget, a tulajdon szabadságát, a szerződési és végrendelkezési szabadságot, valamint a szerzett jogok tiszteletét tartja. [...] A klasszikus kapitalizmus alapelveire épülő, indivi-

dualisztikus jellegű magánjog alkotja Szladits magánjogi felfogásának magvát.”⁹² S valóban, Szladits a tényeknek megfelelően érzékelte, hogy „a magángazdaság rendje is egyre inkább kerül közületi ellenőrzés és irányítás alá, minél fogva a polgári jogrend éltető eleme, a magánautonómia is fokozottabban kénytelen a közakarat kívánságaihoz igazodni.”⁹³ De Szladits végeredményben annak a meggyőződésének ad hangot, hogy a magánjog közjogiasodása a hagyományos központi területeket nem érinti. Peschka elismeri és pozitívnak értékeli, hogy Szladits mind a feudális magánjogi felfogástól, mind a magánjog németországi fasizálódásától⁹⁴ elhatárolja magát, de „a tőkés társadalom fejlődésének utolsó, monopolkapitalista fázisában [...] történelmietlennek és anakronisztikusnak” tartja Szladits álláspontját, amely „a már meghalottá vált liberálkapitalista magánjog idealizálására” épül. Ezt Peschka azzal is magyarázza, hogy Szladits „a jogfogalommal kapcsolatban és egész sor jogelméleti probléma vonatkozásában (pl. jogalkalmazás, jogértelmezés, joghézag stb.) átveszi Somló vagy Moór jogbölcseleti magyarázatát”.⁹⁵ (Megjegyezzük: Szladits nem fordított hátat kora jogfilozófiájának, mint a 19. század első felének magánjogtudománya, élén Frank Ignác fő művével.)

Peschka szerint „jóllehet Szladitsot mértéktartása megóvta attól, hogy a jogtudományban elburjánzott üres logikai konstrukciók magánjogi műveiben eluralkodjanak, a monopolkapitalizmus jogtudományának és jogbölcseletének ettől a formális, többnyire értéktelen logicizmusától nem maradt egészen mentes. [...] Ez inkább a Szladits-iskola egyik kiváló jogtudósának, Fürst (Villányi) Lászlónak (1903–1944) műveire” jellemző.⁹⁶

A magunk részéről – megint csak az időközben eltelt több mint fél évszázad történelmi jelentőségű tapasztalataiból okosodva (*historia est magistra vitae!*) – úgy látjuk, hogy Szladits helyesen ítélte meg a magánjog helyét és funkcióképességét a jogrendszeren belül, amikor a következőket szögezte le. A magánjog fejlődése a szociálisabbá válás irányába halad ugyan, de „a magánjog [...] mindig szükségképpen individualista jogrend marad, mert hiszen célja a *magánérdekek* összeütközésének igazságos ki-

tervezetére. Budapest, 1901; *A svájci polgári törvénykönyvről – magánjogi tanulmány társadalomtudományi alapon*. Athenaeum: Budapest 1909; az utóbbihoz lásd SZÉKELY László: *Svájci levelek és dogmatika*, In: *Liber amicorum. Studia L. Vékás dedicata. Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos hatvanadik születésnapjára és egyetemi oktatói működésének harminctödik évfordulójára*. ELTE ÁJK Polgári jogi tanszék: Budapest 1999., 271–288.

87 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 412. skk.; Meszlény érdemének megfelelő méltatását lásd SZÉKELY László: *A személyiségi jogok hazai elmélete – A forrásvidék*. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest, 2011., 101–132.

88 MESZLÉNY: 86. lj.-ben i. m. (*A svájci...*), IV.

89 ÁGOSTON Péter: *A magánjog osztályjellege és az osztályközi magánjog*. Szocializmus, 1908., 359.

90 Uo., 409. skk., 524.

91 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 414. skk.

92 Uo., 418. sk. Szladits felfogását Peschka elsősorban a *Magyar magánjog*, I. kötet (Grill: Budapest 1941) bevezető fejezete alapján idézi fel. Szladits értékeléséhez lásd ASZTALOS László: *A civilizált oktatásnak és tudományának fejlődése a budapesti egyetemen 1945–1970*. Polgári jogi tanulmányok 2. ELTE ÁJK Polgári jogi tanszék Budapest 1973., 13. skk.; HAMZA GÁBOR – SÁNDOR ISTVÁN: *Szladits Károly*, In: HAMZA Gábor – SÁNDOR István (szerk.): *Magyar jogtudósok*, IV. kötet. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest 2014., 43–51.

93 SZLADITS: 92. lj.-ben i. m. 104.

94 Ez utóbbi igényes kritikai bemutatását lásd RÜTHERS, BERND: *Die unbegrenzte Auslegung. Zum Wandel der Privatrechtsordnung im Nationalsozialismus* (7. kiadás). Mohr Siebeck, Tübingen 2012.

95 PESCHKA: 6. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 421. sk.

96 FÜRST LÁSZLÓ: *A magánjog szerkezete*. Grill Könyvkiadó: Budapest, 1934.

97 Uo., 423.

Tanulmány

egyenlítése. E feladat középpontjában pedig természetesen mindig mindenkor az *egyén* áll. A magánjog szférája közjogi elemek betódulása következtében megszűkülhet ugyan, de ami belőle megmarad, az fogalmi szükségessérről *egyéni érdekvédelem*.⁹⁸ A Szladits szerkesztette „*Magyar magánjog*” megjelenése óta eltelt háromnegyed évszázad során 1948-ban és 1990-ben lezajlott, egymással homlokegyenest ellentétes gazdasági-társadalmi fordulatok után is a magánjog alapvető feladatát a *magánautonómia* pilléreinek: a magántulajdonnak, az egyesülési és szerződési szabadságnak védelmében kell látnunk. Természetesen a szociális szempontok: a „gyengébb fél”, különösen a „fogyasztó” védelme és hasonló kérdések napjainkban fokozott jelentőséghez jutnak.⁹⁹ Be kell mégis látni, hogy – amint legutóbb az ún. devizakölcsönök társadalmi megrázkódtatást kiváltó brutális példája mutatta – a társadalmi igazságosság megvalósítása területén a magánjog hatékonysága igencsak korlátozott.

9. Peschka értékeléseinek értékelése

Peschka Vilmos *fiatalon*, huszonevésen írta a magyar magánjogtudomány jogbölcseleti alapjairól szóló rendkívül igényes, hézagpótló tanulmányát; mindössze harmincéves volt, amikor az megjelent.¹⁰⁰ Sajnálhatjuk, hogy – amint arra már néhányszor utaltunk – hosszú *árnyékot* vetett művére mentorának, Szabó Imrének a témakör katekizmusának számító, négy évvel korábban napvilágot látott könyve.¹⁰¹ Még negatívabban befolyásolta Peschka értékeléseit a mű keletkezésének kora, amely – a történelmi igazság biztos tudatában tetszelegve – arra biztatott, hogy bátran kell ítélni elevenek és holtak felett. Peschka írásának stílusa a korabeli összehasonlításban még így is visszafogottnak tekinthető. Ma olvasva, mégis le kell hámozni róla a megírása idején kötelező ideológiai elfogultság szötte burkot, hogy egy *gondolatgazdag, remek tájékozódást nyújtó szellemi portré-sorozat* bontakozzék ki az írásból: megkerülhetetlen kiindulópont a magyar magánjogtudomány filozófiai forrásvidékei iránt kutató számára.

98 SZLADITS: 88. lj.-ben i. m. 35.

99 Vö. VÉKÁS Lajos: *Új irányok a magánjogtudományban*. Magyar Tudomány 168. 2007/168., 1563–1566.

100 Peschka tanulmányának tematikai párdarabjaként említhetjük az 1848 és 1945 közötti magyar tételes magánjogról ASZTALOS László által (a magánjogtudományra tett utalásokkal) írt történeti összefoglalást: *A magyar burzsoá magánjog rövid története*, In: Polgári jogi tanulmányok I. ELTE ÁJK Polgári jogi tanszék Budapest, 1970., S–301.

101 SZABÓ Imre: 37. lj.-ben i. m.

IV.
A jogügyletek értelmezése

Peschka kifejezetten magánjogtudományi tanulmánya¹⁰² a rendkívül fontos elméleti kérdés és egyben mindennapos gyakorlati probléma átfogó, kitűnő elemzését nyújtja. Megállapításai ma is *aktuálisak*, egy részük pedig ki-mondottan *úttörőnek* tekinthető.

10. A kérdések exponálása

Kiindulásul Peschka azt az evidens megállapítást teszi, hogy a jogügylet-értelmezés vizsgálatánál a *jogügylet fogalmából* kell kiindulni. Már korántsem tekinthető ennyire általánosan elfogadottnak, hogy Peschka kizárja a problémakörből a felek értelmezését. Véleménye szerint jogügylet-értelmezés alatt csak azt a *jogalkalmazói tevékenységet* kell érteni, amikor a bíró (más állami szerv) tárja fel az ügyleti akaratnyilatkozat tartalmát. Ennél a gondolkodási folyamatnál szerinte meghatározó jelentősége van annak a mozzanatnak, hogy az értelmezésre váró jogügylet *jogi tény*: joghatásokat kiváltó (keletkeztető, módosító, megszüntető) megengedett emberi magatartás. E fogalmi jegy figyelembevétel nélkülözhetetlen a jogügylet funkciójának megértéséhez, annak belátásához, hogy a jogügyletet „a jogi normától a jogviszonyon keresztül a konkrét társadalmi relációig vezető” mozgásban kell elhelyezni.¹⁰³ Az általánosan elfogadott nézettel egyezik az a megállapítása, hogy a jogügylet-értelmezés igazi problémáját az *ügyleti akarat* (mint tartalom) és a *nyilatkozat* (mint forma) közötti esetleges *divergencia* veti fel.¹⁰⁴

11. A jogügylet-értelmezés fogalma

Peschka a jogügylet-értelmezés fogalmát akként határozza meg, hogy az a bíró (más állami szerv) által a *jogalkalmazás menetében* kifejtett, az ügyleti *akaratnyilatkozat teljes tartalmának feltárására irányuló megismerő tevékenysége*.¹⁰⁵ Ebből pedig arra a rendkívül fontos elvi következtetésre jut, hogy a bíró (más állami szerv) a jogügyletet nemcsak akkor értelmezi, ha a jognyilatkozat (szerződés vagy egyoldalú jogügylet) tartalma vitás, hanem akkor is szükség van értelmezésre, ha a tartalom nem vet fel kétséget vagy bizonytalanságot. Más különben a bíró (más állami szerv) nem tudja eldönteni, hogy *mely jogi normát* kell alkalmaznia az illető jognyilatkozatra, és – adott esetben – például azt sem, hogy – jogszabályba üt-

102 PESCHKA: 10. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*)

103 Uo., 432. skk., 448. skk.

104 Uo., 436. sk.

105 Uo., 443. skk.

közés, színleltetés stb. miatt – a jognyilatkozat semmisségét kell megállapítania.¹⁰⁶ Peschka tehát a jogügylet-értelmezés *fogalmi határait tágan* vonja meg; a jogügylet-értelmezés részének tekinti a jogi norma alkalmazásának a releváns ítéleti tényállás-megállapítást jelentő részét is, ha a megítélendő tényállás történetesen egy jognyilatkozat. Tanulmányának egy másik helyén ugyanakkor maga is arra az álláspontra helyezkedik, hogy vita vagy kétség hiányában a jogügyletet értelmező állami szervnek a jognyilatkozatban szereplő szavak jelentését, tartalmát, értelmét „a felek által felfogott jelentésükben és értelmükben kell elfogadnia”.¹⁰⁷ A Ptk. (mind az 1959-es, mind a 2013-as) ezzel szemben a jogügylet-értelmezést szűkebben definiálja: csak vitás esetben beszél értelmezésről.¹⁰⁸ Peschkának egyébként az a véleménye, hogy sem a jogügylet-értelmezés fogalmát, sem annak módszerét, sem az értelmezés eredményét nem kell tételes normával szabályozni, mert azok „kidolgozása a tudomány és nem a jogalkotás feladata”. A tételes jog legfeljebb különös értelmezési kérdések normatív megválaszolására képes. Ilyenekre példaként említi a címzett és a nem címzett vagy a visszterhes és az ingyenes jognyilatkozatok értelmezése közötti különbség tételes jogi rögzítését és a joglemondás értelmezésére vonatkozó szabályt.¹⁰⁹

12. A fő elméleti irányzatok és azok kritikája

Az alapkérdések (fogalom, módszer, eredmény) exponálása után Peschka kritikai vizsgálat keretében bemutatja a jogügylet-értelmezésre vonatkozó 19. századi német, svájci és osztrák polgári elméleteket. A jogirodalom¹¹⁰ uralkodó áramlatát követve, *három* koncepcionális irányzattípust: az akarati és a nyilatkozati elméletek, valamint a dualista nézetek között tesz különbséget.¹¹¹ Az akarati elmélet szerint a jognyilatkozatot kétség esetén a nyilatkozó akarata szerint kell megítélni, mivel a jogügylet egy akarati viszony. Ezzel szemben a nyilatkozati elmélet a nyilatkozatot tekintette irányadónak, arra hivatkozva, hogy – legalábbis címzett jognyilatkozatok esetében (márpedig ezek vannak döntő többségben) – a mérvadó elem a nyilatkozat, amelyben a nyilatkozó akarata a nyilatkozóval szemben álló fél

számára megjelenik. A két elmélet ellentétes érdekek védelmére helyezi a hangsúlyt: az inkább *individuális szemléletű* akarati elv a jognyilatkozatot tevőére, a vagyoni *forgalom szempontjaira* is figyelő nyilatkozati elv a címzett érdeke mellett a *bizalomvédelem* követelményére is.¹¹²

Itt megjegyezhetjük, hogy a két ellentétes elvre épülő felfogás már a 17. és 18. század *természetjogi* irodalmában is hangot kapott: Grotius és Christian Wolf az akarati elv mellett, Puffendorf és Thomasius inkább ellene foglalt állást. Valóban heves elméleti vita tényleg csak a 19. század második felében alakult ki. Mindkét felfogásnak voltak neves és harcos képviselői: az *akarati elméletet* vallotta Savigny, Windscheid, Unger, Zittelmann, a *nyilatkozati elméletet* Danz, Schlossmann, Dernburg, Bähr. Peschka helytállóan állapítja meg, hogy – filozófiai értelemben – mind az akarati, mind a nyilatkozati elmélet „szubjektivistá: nemcsak a jogügyleti akaratot a nyilatkozattól elszakító akarati felfogás [...], hanem a jogügyleti nyilatkozatot az értelmezésénél irányadó és döntő mozzanatnak tekintő koncepció is”. S ugyanígy helyes az a megállapítása is, hogy a probléma „filozófiai, elméleti alapját arra a kérdésre adott felelet alkotja, hogy a *gondolkodás* és a *nyelv* milyen viszonyban állnak egymással”. S végül egyetértünk azzal a tézisével is, hogy „a nyelv és a gondolat dialektikus kapcsolatának megértéséhez legközelebb egyes dualista jogügylet-értelmezési elméletek kerülnek, amelyek [...] észlelik, hogy az alapvető megegyezés mellett a gondolat és nyelvi kifejezés között inkongruenciák keletkezhetnek, melyek áthidalását, nyelvi kiegészítését és helyesbítését a jogügylet-értelmezés egyik feladatának tartják.”¹¹³

Saját álláspontjának kifejtésekor Peschka leszögezi: „A jogügylet-értelmező tevékenységnek, a jogügyleti akaratnyilatkozatban: a tartalom és forma egységében, a »tartalmas formában« kifejeződő jogügyleti akaratot kell feltárnia. Sem jogügyleti akarat nem lehetséges jogügyleti nyilatkozat, sem jogügyleti nyilatkozat jogügyleti akarat nélkül. A kettő kölcsönösen feltételezi egymást, miért is a jogügyleti akaratnyilatkozat tartalma csak a kettő egységében tárható fel. Mind az akarati, mind a nyilatkozati elvet tehát a jogügylet-értelmezés vonatkozásában tarthatatlannak és alkalmazhatatlannak tekintjük.”¹¹⁴

13. A jogügylet-értelmezés módszerei

A jogügylet-értelmezés előbbiekben vázolt tág fogalma alapján foglalkozik a tanulmány az *értelmezés módszereivel*. Ezekben a fejtegetésekben a szerző visszautal a probléma központi kérdéseként tárgyalt elemek: a jogügyleti akarat és nyilatkozat viszonyára. Ezt követően tér ki első-

106 PESCHKA: 10. lj.-ben i. m. 449. skk.

107 Uo., 469.

108 1959-es Ptk. 207. § (1) bek., 2013-as Ptk. 6:8. §. (1) és (2) bek.

109 PESCHKA: 10. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 454. skk.

110 Összefoglaló jelleggel lásd GUHL, Theo: *Die Auslegung der rechtsgeschäftlichen Erklärungen während der verflossenen Jahrhunderte. Hundert Jahre Schweizerisches Recht*: Basel, 1952.; lásd továbbá különösen DANZ, Erich: *Die Auslegung der Rechtsgeschäfte*. G. Fischer: Jena, 1897. (3. kiadás: 1911); MANIGK, Alfred: *Willenserklärung und Willensgeschäft (ihr Begriff und ihre Behandlung nach BGB) – Ein System der juristischen Handlungen*. Vahlen: Berlin, 1907.; UÖ: *Irrtum und Auslegung*. Vahlen: Berlin, 1918.; MEIER-HAYOZ, Arthur: *Das Vertrauensprinzip beim Vertragsabschluss*. Sauerländer: Aarau, 1948.

111 Uo., 437. skk.

112 Lásd VÉKÁS Lajos: *Szerződési jog. Általános Rész*. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest 2016., 31. skk.

113 PESCHKA: 10. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 441. skk.

114 Uo., 484., 486. skk., 496.

Tanulmány

ként a *nyelvtani értelmezés* mibenlétére a jognyilatkozatok esetében. A kérdés általános elemzését követően me-revnek és nem kielégítőnek minősíti a Ptk.-nak azt az elő-írását, amely „a szavak általánosan elfogadott jelentése szerinti” értelmezést írja elő a bíró számára.¹¹⁵ Kritikája feltétlenül megfontolást érdemel.¹¹⁶ Ezt követően foglal-kozik az értekezés az értelmezés *logikai* módszerével. Le-szögezi, hogy a jogszabály-értelmezés területén e tekin-tetben tett tudományos megállapítások a jogügylet-értel-mezésnél is megállnak, annak ellenére, hogy a két feladat között lényeges eltérést jelent „a jogügyletek individuális jellege, konkrét egyedisége”. Helytállóan hangsúlyozza Peschka a nyelvtani és a logikai értelmezés egységét, és e két módszert – az uralkodó felfogással egyezően – az ér-telmezés *első szakaszának*, első fokának nevezi.¹¹⁷

A jogügylet-értelmezés *második szakaszának* Peschka elsősorban a *konkretizáló módszer* alkalmazását, a konkreti-záló gondolati tevékenységet nevezi, és ezt a metódust az értelmezés tágan felfogott fogalmára vonatkozó álláspont-jával összhangban vizsgálja.¹¹⁸ Konkretizálás alatt azt érti, hogy a bíró (más állami szerv) a jogügyleti akaratnyilatko-zat tartalmát mindig egy meghatározott irányból közelít-ve: valamelyik jogalany (a jognyilatkozatot tevő vagy az azt fogadó személy), harmadik személy, a társadalom (társadalmi csoport) szemszögéből nézve állapítja meg. A konk-retizálás gondolati műveletét Peschka – ellentétben a köz-keletű felfogással – az akaratni vagy nyilatkozási elvtől elvá-lasztva, nem „azok alkalmazásával keveredve” tartja szüksé-ségesnek végrehajtani. E kiindulópontot választva, a né-met jogirodalomból¹¹⁹ levonható tanulságokra támaszko-dik ugyan, de a szubjektív és objektív szempontok szerinti szétválasztást elhagyja. Megállapítja: mind a nyilatkozási, mind az akaratni elv alapján történő értelmezés „lehet indi-vidualizáló, azaz valamelyik fél helyzetéből interpretáló, il-letve generalizáló, azaz harmadik személyek szempontjából értelmező”.¹²⁰ Tipikusnak az individualizáló konkreti-zálás tekinthető, generalizáló megközelítésre inkább a jog-ügylet kiegészítésénél kerülhet sor.¹²¹ A forgalmi ügyletek, tehát a visszerthes szerződések esetében a konkretizálás a címzett, az elfogadó fél szemszögéből történik. A jogügylet tartalmát ilyenkor az értelmező bíró (más állami szerv) „a címzett, *elfogadó félre*, pozíciójára, körülményeire indivi-dualizálja, azt kutatja, hogy mi a szóban forgó jogügyleti akaratnyilatkozat értelme az elfogadó fél szemszögéből és helyzetéből nézve”.¹²² Ez a megközelítés tesz eleget a forga-lombiztonság követelményének, és alapvetően ez érvénye-

sül a magyar polgári jogban is.¹²³ A nem címzett és az in-gyenes jognyilatkozatok értelmezése esetében a konkreti-zálás fordított irányú: az individualizáció mindig a *nyilat-kozó fél* vonatkozásában megy végbe, vagyis az értelmező bíró (más állami szerv) a nyilatkozatot tevő helyzetéből nézve értelmezi a jognyilatkozatot.¹²⁴ Nyilvánvalóan té-vesnek minősíti ezért azt a széles körben képviselt nézetet, hogy a nem címzett és az ingyenes jognyilatkozatok érte-lmezésénél az akaratni elv érvényesülne. Ugyanígy nem megalapozott az a nézet sem, amely szerint a címzett szer-ződéseknél a döntő elem a nyilatkozat volna.¹²⁵

Történeti értelmezésnek nevezi Peschka a jogügylet létre-jöttének körülményeire és az azt követő eseményekre és kö-rülményekre vonatkozó bírói vizsgálódást. A jogügylet-ér-telmezésnek ezt az elemét a jogirodalom régóta hangsú-lyosnak, sőt elengedhetetlennek tekintette, csak nem hasz-nálta a történeti értelmezés kifejezést. Peschka azok véle-ményéhez csatlakozik, akik a történeti értelmezés kereté-ben a vizsgálódást nem szűkítik le a jogi mozzanatokra, ha-nem kiterjesztik azt a társadalmi és gazdasági feltételekre is.

14. A jogügylet-értelmezés eredménye

Az értelmezési folyamat eredménye adott esetben *mind a négy értelmezési módszer egyidejű* alkalmazásával alakul ki. A módszerek első szakasza során, azaz a nyelvtani és a logikai módszer alkalmazásával nyert eredmény szükség esetén a konkretizálás és a történeti módszer segítségével válik teljessé; és ekkor dől el az is, hogy a jognyilatkozatot esetleg kiterjesztően vagy ellenkezőleg: megszorítóan kell értelmezni. Különösen a konkretizálás, vagyis az ér-telmezés viszonyítási pontjául szolgáló személy megvá-lasztása ad ugyanis lehetőséget annak eldöntésére, hogy a jognyilatkozat kiterjesztő vagy megszorító értelmezésére kerüljön-e sor. Például a nyilatkozatot tevő személy szemszögéből történő értelmezésnél: ingyenes vagy jog-lemondást tartalmazó jognyilatkozat esetén nincs lehe-tőség kiterjesztő értelmezésre.¹²⁶

V.
Zárógondolat

Peschka Vilmos magánjogtudományi írásaiból adott fen-ti szemlénkkkel azt kívántuk megmutatni, hogy a 20. szá-zad második felének kimagasló magyar jogfilozófusa mi-lyen sok területen és milyen színvonalasan gazdagította magánjogi gondolkodásunkat is.

115 1959-es Ptk. 207. § (1) bek., 2013-as Ptk. 6:8. § (1) és (2) bek.

116 PESCHKA: 10. lj.-ben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 470. skk.

117 Uo., 476. skk.

118 Uo., 480. skk.

119 Lásd a 110. lj.-ben i. m.

120 Uo., 483.

121 Uo., 500.

122 Uo., 485.

123 Uo., 485., vö.: 1959-es Ptk. 207. § (1) bek., 2013-as Ptk. 6:8. § (1) bek.

124 Uo., 485. sk., vö.: 2013-as Ptk. 6:8. § (2) bek.

125 Uo., 485. skk., 496.

126 Uo., 491. skk.; vö.: 1959-es Ptk. 207. § (4) bek., 2013-as Ptk. 6:8. § (3) bek.

Auer Ádám egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerződési Egyetem (Budapest)
 Papp Tekla egyetemi tanár, Nemzeti Közszerződési Egyetem (Budapest)

A corporate governance jelentősége a köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál¹

A felelős társaságirányítás (corporate governance) a tudományos érdeklődés egyik központi témája. A corporate governance kifejezetten a társaság működése során fellépő problémákat szabályozza abból a célból, hogy megelőzze a társaság megszűnésével járó indokolatlan társadalmi költségeket. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátos gazdasági és jogi helyzetben vannak, de nemzetgazdasági szerepük vitathatatlan. Az OECD e szektort érintő ajánlásait tíz év után átdolgozta és ez új perspektívát nyit a további fejlődésnek. Ahhoz, hogy ez sikeres legyen, szükséges összegezni a magyar helyzet eddigi eredményeit, előnyeit és hátrányait.

A corporate governance, felelős társaságirányítás az egyik olyan témakör, mely az utóbbi évtizedben a társasági jogi szakirodalom, a szabályalkotók oldaláról kiemelt figyelmet kapott. 2016-ban megújult a corporate governance nemzetközi szabályrendszere, mely egyúttal felveti azt a kérdést, hogy a nemzeti szabályalkotók hogyan viszonyulnak az új normákhoz.

A corporate governance jogi definícióját a Cadbury Report adta meg 1991-ben: a felelős társaságirányítás egy társaság irányítására és ellenőrzésére vonatkozó követelmények összességét jelenti. Ez a definíció kellően absztrakta, ezzel alkalmas arra, hogy a világ bármely részén alkalmazható legyen, ugyanakkor a téma tartalmának a kibontásához további pontosítások szükségesek.

A corporate governance megértéséhez szükséges rögzíteni, hogy véleményünk szerint a szabályozás tárgya: a társaság működése. A rendelkezések kifejezetten a társaság működése során fellépő problémákat szabályozzák, 'ex ante' eszközként, elkerülve, hogy a gazdasági társaság megszűnésével indokolatlan, beláthatatlan költségek (társadalmi költségek) jelentkezzenek. Példaként hozhatók a korábbi vállalati botrányok (Enron, Vivendi Universal), melyeknek a visszaélései komoly társadalmi (költségvetési) költségekkel jártak, hiszen olyan mértékű kielégítetlen hitelezői követeléseket hagytak maguk után, melyek állami beavatkozást involváltak. Az ilyen mértékű visszaélések megelőzésére az egyik technika a corporate governance, mely a társaság működése alatti mechanizmusokra: az irányításra, ellenőrzésre fókuszál.

Ezzel vélhetően elkerülhető a társaság megszűnése, hiszen közismert, hogy a társasági botrányok jelentős része a vezetés, irányítás, ellenőrzés hibáiból fakadtak. Mindezek alapján rögzíthetjük, hogy nézetünk szerint a corporate governance társasági jogilag a társaság működése alatt releváns jogi tényeket/érdekeket szabályozza. A jogi értékelés ebben az aspektusban azért kiemelendő, mert a szervezéstudomány a corporate governance alapvető problémáit már ismerte; ezek kezelésében az újdonság a jogi beavatkozás.

1. A corporate governance normák tárgya

Az első kulcsfogalom mely a fenti megközelítésből fakad, hogy mely helyzeteket, szituációkat, tényállásokat, érdekeket szabályozza ez a terület? A corporate governance ajánlásokat áttekintve megállapíthatjuk, hogy javarészt olyan tényállásokat, melyek hagyományosan nem tekinthetők a társasági jog területének. Példa erre az, hogy a közgyűlést hogyan kell (technikailag) összehívni, milyen eszközöket kellene működtetni a közgyűlés hatékony lebonyolításához.² A jelölőbizottságnak milyen jogköröket adjon a társaság, milyen legyen az ügyvezetés ügyrendje, napi munkamenete, milyen HR-kiválasztási szempontokat alkalmazzon az egyes vezetői pozíciók betöltésekor.³ Ezek a területek nem képezték korábban a

1 A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Corporate Governance – köztulajdonban lévő gazdasági társaságok Ludovika Kiemelt Kutatóműhely keretében, a Nemzeti Közszerződési Egyetem felkérésére készült.

2 Például a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. Felelős Vállalatirányítási Ajánlásainak 15–33. ajánlása, különösen 17. és 18. ajánlások. A továbbiakban: FVA, elérhető: http://www.mnv.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/eljarasi_dokumentumok/vallalatiranyitasi_ajanlasok/ajanlas_allami_tulajdonu_tarsasgok_szamara.html (2017. 01. 20.)

3 MNV Zrt. FVA felügyelőbizottságra vonatkozó 59–77. ajánlások, a HR-szempontokra a 139. ajánlás

Tanulmány

társasági jog szabályanyagát. Az előbbi kijelentést árnyalni kell, mert a társasági jogi rendelkezések tárgya korszerűen és gazdasági berendezkedéstől függően változhat. A folyamatos fejlesztésre példa lehet Magyarországon a felelősségi tényállások kiterjesztése,⁴ vagy a legfőbb szerv összehívásának speciális esetei a Ptk.-ban.

A társasági jog *klasszikus szabályozási területei* magukban foglalják a gazdasági társaságok zárt formáira (numerus clausus), az alapítási mechanizmusra (cégeljárás), a szervezetirendszer kötelező elemeire, a megszüntetésre is. A társaság működése (azaz a gazdasági társaság cégbejegyzésétől a törlésig terjedő szakasz) volt az egyik olyan terület, melyben a tagoknak a magánautonómiája a legszélesebb körű volt.⁵ Véltetően a számos vállalati visszaélésre a jogi szabályozásnak reagálnia kellett erre, és valamilyen megoldást kellett nyújtania a *működés során* fellépő visszaállásokra. A vállalati visszaélések visszavezethetőek voltak a szervezeti működésre, így a corporate governance ajánlásai a társaság működése során nyújtanak segítséget.

2. A corporate governance szabályok jogi jellege

A corporate governance fogalmának másik vizsgált eleme: a szabályozás jogi minősítése. A corporate governance a nemzetközi trendeknek megfelelően kétféle szabálytípust ismer: ajánlásokat és javaslatokat. A felelős társaságirányítás *eredendően önszabályozó*, nem kötelező normákat takar, de Kelet-Közép-Európában ennek kimutatható egy sajátos iránya, amely abban testesül meg, hogy a corporate governance szabályok tekintetében a szabályozni kívánt témát *nem kódexekben* és önszabályozó dokumentumokban, hanem *jogszabályban* (tipikusan törvényben) határozzák meg.⁶ Természetesen ilyen a magyar felelős társaságirányítási gyakorlatban is megtalálható, például a köztulajdonban álló gazdasági társaságok esetében a javadalmazási kérdéskör.⁷

A *'comply or explain'* rendszer Nagy-Britanniából indult

el, ahol meghatározták azt a követelményt, hogy a nyilvánosságra hozatal egy olyan szankció, amely arra biztatja a társaságot, hogy igazodjon a saját maga által választott gyakorlathoz.⁸ Az ajánlások megfelelő *zsinórmértéket* alkalmaznak, de eleve kérdéses optimumot meghatározni például abban a kérdésben, hogy milyen létszámú igazgatóság vagy felügyelőbizottság működjön. A *'comply or explain'* azt jelenti, hogy amennyiben a társaság az adott ajánlást nem alkalmazza, meg kell magyaráznia, hogy miért nem, azaz nyilvánosságra kell hoznia az általa követett gyakorlatot.

Az *Európai Unió* tagállamaiban *irányelvi* szabályok vezették be a *'comply or explain'* technikát, így Magyarországon is ez irányadó a tőzsdei társaságokra nézve.⁹ A *'comply or explain'* szabályozás *nem felel meg* a hagyományos *jogszabály* fogalmának, mert hiányzik belőle az állami kikényszerítés lehetősége, és a jogi kikényszerítés az ajánlások alkalmazásáról készült társaságirányítási jelentés nyilvánosságra hozatalának kötelező előírására szorítkozik. Ez egyébként nem jogalkotási hiba, hanem a corporate governance fogalmi eleme, melyben a tőzsdei szabályozás és az ehhez kapcsolódó nyilvánosság elegendő szankció. Természetesen kérdés, hogy vajon kell-e kikényszerítési lehetőség vagy a nyilvánosság elegendő szankció? Véleményünk szerint ez tőzsdei kultúra, tőzsdei befektetői szigor függvénye. Hatékonyan érvényesülhet az önszabályozás is, ha a gazdasági élet meghatározó területét teszi ki a tőzsdei kereskedelmi forgalom. Ebből kifolyólag Magyarországon szükséges lenne a kikényszerítés lehetőségét megteremteni, hiszen a gazdasági élet súlypontja nem feltétlenül a tőzsde. A tanulmány témája szempontjából ez a kérdés fokozottabban merül fel, hiszen a társaságok vagyona nem magánvagyon, hanem közvagyon.¹⁰

3. A corporate governance jelentősége a köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál

A corporate governance előbbi, általános érvényű megállapításai véleményünk szerint alkalmazhatóak az állami tulajdonban lévő gazdasági társaságokra, azonban *eltérő hangsúlyok figyelhetők meg*.

3.1. Az államnak a tulajdonosi szerepe felveti a megbíró-ügynök (principal-agent) viszonyok kettősségét és

4 Ehhez összefoglalóan lásd: PAPP Tekla (szerk.): *Társasági jog*. Szeged, Lectum Kiadó, 2011. 249–251.

5 Vö. a vezető tisztségviselő felelősségi szabályainak értelmezési problémáit a gazdasági társaság működése során. CSEHI Zoltán: *A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján*. In: *A vezető tisztségviselő felelőssége*. Budapest, Complex, 2014., 9–50., 34–35.

6 Románia, Szlovénia és Magyarország egy adott corporate governance tárgykör szabályozásakor eredendően a jogszabályi változást helyezte előtérbe. DJOKIC, Danila: *The Corporate Governance Statement and Audit Committee in the European Union and Republic of Slovenia*. Croatian Yearbook of European Law & Policy, 2009/5. 283–289., MANOLESCU, Maria – ROMAN, Aureliana Geta – ROMAN Constantin: *Corporate Governance of Romanian Public Interest Entities*. DAAAM International, 2010/1., 1127–1128., 1127.

7 2009. évi CXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről (továbbiakban: Kgttv.)

8 MARTIN Winner: *Der UK Corporate Governance Code*. ZGR, 2–3/2012, 246–272., 252. és JANET DINE: *A new look at corporate governance*. Company Lawyer, 5/2003., 130–131., 130.

9 Jogi szabályozási minimum az is, hogy törvénynek kell szabályozni a nyilatkozat közzétételét. Magyarországon ezt az előírást a Számviteli törvény és a Ptk. is tartalmazza. Lásd alább a speciális előírásokat a 3.1. és a 4.1. alpontoknál

10 Az Alaptörvény N) cikke rögzíti a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét, valamint a 39. cikk (2) a közpénzkezeléssel való gazdálkodás alapelveit.

egymásba kapcsolódását. Ha az állam a tulajdonos, akkor az állami mögött az adófizetők állnak. Ha a társaság megszűnik, annak szintén költségvetési hatásai lesznek, ezért e mögött szintén az állampolgárok adópénze áll. Ez a két terület egymásba kapcsolódik, így egy *kettős megbízó-ügynök* viszony áll fenn, ami egymásba forduló folyamatot eredményez. Ebből logikusan következik, hogy a köztulajdonban lévő gazdasági társaságok esetében kiemelt társadalmi érdek a felelős működés.

3.2. A köztulajdonban lévő gazdasági társaságok eredendően két részből állnak: egyrészt az állami tulajdonban lévő társaságokból, a másik oldalon a helyi önkormányzatokat kell említeni, melyeknek ugyanúgy lehet társasági tulajdona. Az *Alaptörvény* kimondja, hogy mindenkinek joga van a tulajdonhoz, amely *társadalmi felelősséggel* jár.¹¹ Ehhez speciálisan kapcsolódva az *Alaptörvény* rögzíti, hogy az állam és a helyi önkormányzat tulajdona nemzeti vagyon.¹² Az *Alaptörvény* kimondja, hogy a törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.¹³ Az *Alaptörvény* a nemzeti vagyon körében egységesen szabályozza az állam és az önkormányzatok vagyonát, és a gazdálkodással kapcsolatos alapelveket; külön kiemelve, hogy az állam, továbbá a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint.¹⁴ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény szintén megtartja ezt a kettőséget, és az *állami vagyon mellett külön megjelöli a helyi önkormányzat* vagyonát is. Ezért amikor az állam részvételével működő gazdálkodó szervezeteket vizsgáljuk, ki kell terjesszük a fogalmat a helyi önkormányzatokra is.¹⁵ Az állami vagyon tekintetében megállapítható, hogy további két részre bonthatóak: kincstári vagyonra és üzleti vagyonra.¹⁶ A kincstári va-

gyon rendeltetése a kizárólagosan állami tulajdonba tartozó vagyon, a korlátozottan forgalomképes vagyon, nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon, amelyeket a Nvtv. tételesen felsorol.¹⁷ Az üzleti vagyon az a vagyon, amely nem tartozik a kincstári vagyon körébe.¹⁸ Sárközy Tamás ezt a felosztást követve kérdésessé teszi az üzleti vagyon létét, elismerve ugyanakkor, hogy létezhet ilyenek: az állam háttértársaságai (ilyen az oktatási, kutatási tevékenységet ellátó társaság), a stratégiai jelentőségű társaságok, amelyek azért vannak tartósan állami tulajdonban, mert közfeladat ellátását segítik elő.¹⁹ Ennek a rendszernek a belső aránya folyamatosan változásban van, igazodva az aktuális gazdaságpolitikai irányokhoz.

Igazgatási szempontból a 2007. évi CVI. törvény alapján az állami vagyon felett a magyar államot megillető *tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. gyakorolja*.²⁰ Az MNV Zrt. az állam által alapított egyszemélyes részvénytársaság, amelynek részvénye forgalomképtelen.²¹ Az MNV Zrt. feladatai közé tartozó állami vagyon tárgyai közül az Ávtv. külön nevesíti az állam tulajdonában lévő tagsági jogviszonyt megtestesítő értékpapírt, illetve az államot megillető egyéb társasági részesedést.²²

3.3. A köztulajdonban lévő gazdasági tevékenységek ellátására Magyarországon nem létezik sajátos szervezeti forma, hanem a Polgári Törvénykönyvben szabályozott gazdasági társasági formákat használja az állam ezen tevékenységei során. A magyar jog nemhogy sajátos társasági típust nem ismer, hanem gazdasági társasági formában valósít meg számos közfeladatot is, melyre példa a Magyar Nemzeti Bank²³ és a fentebb említett Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. (és jogelődjéi) is.

3.4. A vizsgált társaságokat véleményünk szerint külön kell választani aszerint, hogy milyen *gazdasági profillal* rendelkeznek. Megkülönböztethetjük az olyan tevékenységeket, melyeket (1) az állam *monopolhelyzetben* lát el, azaz nem enged be más piaci szereplőt, pedig maga a tevékenység rentábilis. A (2) másik az a gazdasági helyzet, amikor maga a tevékenység sem nyereséges, nem is lehet az, mert az államnak a szociális funkciója jelenik meg. Ilyen például a *közszolgáltatási* szektor. Az utolsó (3) a

11 Alaptörvény XIII. cikk (1) Az állami tulajdon alkotmányos jogállása az Alaptörvényben egy letisztult rendszert mutat, de a korábbi Alkotmány – nemcsak az eredeti szövegben, hanem a rendszerváltozás után is – rendelkezett a köztulajdon helyzetéről a 9. § (1) bekezdésében. Ezt az Alkotmánybíróság a diszkriminációtilalom tulajdonjogra való kifejtéseként értékelte, amely lényegében bármely tulajdonformára nézve diszkriminációtilalmat fogalmaz meg. Alkotmány 70/A. §, ABH, 1990., 81. Az állami tulajdon privilégiumainak lebontásához lásd: SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 128–130.

12 Alaptörvény 38. cikk.

13 Alaptörvény I. cikk (4) bekezdés, amely rendelkezés megegyezik az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban [először 21/1990. (X. 4.) AB határozat, 7/1991. (II. 28.) AB határozat] lefektetett elvekkel.

14 Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

15 A helyi önkormányzatok vagyonához lásd: *Hungarian Public Administration and Administrative Law* Schenk Verlag [András Patyi – Ádám Rixer (eds.)] Passau, 2014., 342–345.

16 TORMA András: *A nemzetgazdaság igazgatása*. In: Közigazgatási jog II. – Fejezetek szakigazgatásaink köréből. [LAPSÁNSZKY András (szerk.)]

Complex Kiadó, Budapest, 2013. 23–59., 43. Az üzleti vagyon fogalmát elemzi: SÁRKÖZY Tamás: *A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2009., 192–195.

17 TORMA A.: i. m. 43.

18 Uo.

19 SÁRKÖZY: i. m. 193.

20 2007. CVI. törvény 1. § (6a) bek.

21 Az MNV Zrt. alapító okiratának elfogadása és módosítása a miniszter hatáskörébe tartozik. Az MNV Zrt. nem alakulhat át, nem válhat szét, más társasággal nem egyesülhet. Megszűnéséről az Országgyűlés törvényben rendelkezhet. Ávtv. 18. § (1) bek.

22 Ávtv. 1. § (2) bek. c) pont.

23 2013. évi CXXXIX. törvény 5. cikk.

Tanulmány

tiszta *piaci helyzet*, mely azt jelenti, hogy az állam mint a gazdasági élet szereplője vesz részt a versenyben. Ilyenkor csak a tagsági pozíció köthető az államhoz. Mindezek a gazdasági helyzetek eltérő governance problémakörhöz kapcsolódnak. Az első esetben előtérbe kerülhetnek az ügyvezetés működésének *átláthatóságára* irányuló követelmények. A második eset speciális, hiszen ezt a gazdasági területet az Európai Unió joga is áthatja²⁴, a tevékenység megszervezésénél speciális finanszírozási követelményeket kell érvényesíteni, így mind az állam tagsági pozíciója, mind a társaság belső működése tárgya lehet a corporate governance szabályoknak. A harmadik helyzetben merülhet fel legélesebben az állam szerepe, hiszen az állam nem teremthet előnyösebb helyzetet magának más piaci szereplőkhöz képest. Az állami társasági tulajdonnál véleményünk szerint az igazi corporate governance kérdés az, hogy az állam mint tag több vagy más jogokkal rendelkezik-e a klasszikus tagságnál? Ezeket a társasági jog lehetőségeként biztosítja-e vagy sem?

A teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy a fenti aspektustól eltérő az a speciális állami beavatkozás, ha a gazdasági társaságot stratégiaileg kiemelt jelentőségűnek minősíti a kormány. Ennek akkor van jelentősége, hogyha a *társaság tevékenysége* (például közszolgáltatást lát el, honvédelmi kapcsolódása van) speciális. Ennek a minősítésnek csak a fizetésektelenség kapcsán van szerepe, azokban az eljárásokban írnak elő speciális szabályokat.

4. Az állami vállalatokra vonatkozó szabályok

Az állam vagy helyi önkormányzat részvételével működő gazdálkodó szervezetek esetében a corporate governance két irányban is vizsgálható. Az egyik az intern viszonyok, azaz hogy az állam vagy az önkormányzat által létesített, működtetett gazdálkodó szervezetekben hogyan érvényesülnek a felelős társaságirányítás szempontjai. Erre adnak választ az OECD által kidolgozott elvek. Az ajánlásgyűjteményt az OECD 2005-ben bocsátotta ki először, majd a corporate governance általános felülvizsgálata során 2015-ben jelent meg az új kódex. Az ajánlások olyan – jellemzően jogi személy – gazdasági társaságokra vonatkoznak, amelyekben *az állam tulajdonosi jogokat gyakorol* – és befolyásoló, uralkodó szereppel bír –, valamint az olyan közjogi jogalanyokra, melyeknek *gazdasági szerepe* van.²⁵ Véleményünk szerint itt a hangsúly arra helyeződik, hogy az államnak mint részvényesnek van-e érdemi befolyása a társaság döntéseinek a meghozatalára. Az egyes befolyásolási formák (aranyrészvény, többségi

részvényes stb.) eltérő governance-problémát jelent, ezzel eltérő megoldásokat kíván. Az ajánlás szerint a corporate governance azért fontos, mert ezen szektor teljesítménye versenyképességi tényező.

Az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetekre irányadó ajánlások megalkotásának indoka az állam tulajdonosi funkciójának a professzionalizálása, a *hatékonyság*, *transzparencia* és a beszámolási kötelezettség olyan szintű megvalósítása, mint általában a gazdaságban, valamint egyenlő szabályok biztosítása azokban az esetekben, ha az állami tulajdonú társaság a versenyszférával azonos piacon tevékenykedik.²⁶ A corporate governance ezeknek a garanciáknak a ki-munkálásában játszik fontos szerepet, továbbá az ajánlás kiemeli, hogy a corporate governance gyakorlat alkalmazása fontos előfeltétele lehet egy pénzügyileg hatékony *privatizációnak* is. Ennek a célkitűzésnek különös jelentőséget kell tulajdonítani Magyarországon és Kelet-Közép-Európában, habár a lefolytatott privatizációk után a mai helyzetre inkább már az államra, mint az aktív gazdasági élet szereplőjére irányadó ajánlások alkalmazása az irányadó.

Az állami vállalatokra vonatkozó ajánlásokban rögzítésre kerül, hogy a dokumentum speciális rendelkezéseket, *kiegészítő követelményeket tartalmaz* az általános felelős társaságirányítási dokumentumhoz²⁷ képest, így hatékony corporate governance rendszert a két ajánlás együttes értelmezése alapján lehet kiépíteni.

Az ajánlások alapján az állam részvétele során különösen tekintettel kell lenni arra, hogy az állam a piaci szereplők számára *hatékony jogi szabályozási* keretet biztosítson, anélkül, hogy részvétele a versenyt torzítaná. A szabályozás tekintetében az államnak el kell kerülnie azt, hogy speciális, csak rá vonatkozó szabályokat alkosson, mert az piactorzító hatással bírna, valamint törekednie kell a jogalanyi kategóriák standardizálására, elkerülve a sajátos állami vállalkozástípus létrehozatalát.²⁸ Az államnak, mint tulajdonosnak ajánlott, hogy olyan eljárást fejlesszen ki, amely a számadási kötelezettséget *transzparens módon*, torzításmentesen tudja teljesíteni. Ennek során tekintettel kell lenni például: a szavazati jog gyakorlására, az igazgatósági jelölés átláthatóságára, a döntéshozatalban részt vevőknek biztosítani kell a független és objektív döntéshozatalt. Az ajánlások emellett a board kötelezettségeire, a stakeholderekre, a transzparenciakövetelményekre, az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésében is közrehatnak, azonban ezek tekintetében az előírások nem tartalmaznak speciális rendelkezéseket

24 Lásd: AUER Ádám: *A közszolgáltatási szerződés* In: PAPP Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015., 530–549.

25 OECD 2015. 15.

26 OECD 2015. 11.

27 OECD/G20 Corporate Governance Principles.

28 OECD 2015. 38.

az általános szabályokhoz képest, maga az ajánlásgyűjtemény is visszautal az általános szabályokra.²⁹

Megjegyezzük, hogy elképzelhető egy másik irány és gondolkodás a corporate governance alkalmazására: ez az *extern folyamatokat jelenti*³⁰, amelyekben az állam szerződő félként vesz részt. Az egyik kapcsolódási pont, hogy a nemzeti vagyonról szóló törvény bevezette az átláthatóság fogalmát, amely alapvetően adójogi szempontok vizsgálatát, a tagság és a szervezet tagjainak a megismerhetőségét jelenti.³¹ A nemzeti vagyonnal való gazdálkodás alapelve, hogy csak olyan szervezettel köthető megállapodás, amely átlátható.³² Véleményünk szerint az állam beszerzéseiben, a *közbeszerzésekben* is alkalmazhat ilyen elveket, ugyanis a közbeszerzések keretében megvalósuló beruházások és beszerzések alkalmasak lehetnek arra, hogy a profit mellett más szempontokat is figyelembe vegyenek, ezért a corporate governance elvek alkalmazása és érvényesítése is felmerülhet ilyen követelményként.³³

4.1. Speciális előírások az állami/önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokkal összefüggésben

Az állami tulajdonú gazdasági társaságok szabályozásukat tekintve ugyanúgy a *Ptk. hatálya alá* tartoznak és vonatkozásukban a 2013. évi V. törvény nem tartalmaz külön normákat.³⁴ Az is megállapítható, hogy közvagyon juttatása, közszolgáltatás nyújtása az általános – Ptk.-beli – rendelkezésekkel összhangban történhet csak.³⁵ Más álláspont szerint a corporate governance „kifejezetten arra irányul, hogy a ’felelős’ tulajdonlásnak a részesedések iránti érdekeltségen túl legyen szakmai stratégiai szerepe is, de az operatív irányítás jogosítványait ne korlátozza.”³⁶ A közigazgatási jog művelőinek oldaláról a felelős társaságirányításnak más aspektusú kezelése is fel-

tűnt az utóbbi időben: a kormányzati tulajdonú munkaszervezetek *vállalati korporatizációjaként* aposztrofálva a corporate governance-t.³⁷

Sem a magyar Polgári Törvénykönyv, sem a Budapesti Értéktőzsde nyilvánosan működő részvénytársaságokra vonatkozó 2012-es Felelős Társaságirányítási Ajánlásai sem tartalmaznak *külön rendelkezéseket* az állami és önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokra. Az állami/önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokra alkalmazandó speciális előírások alapvetően két jogszabályban találhatók: a Kgttv.-ben és az Nvtv.-ben.

Az alábbiakban azokat az általános társasági jogi rendelkezésektől eltérő szabályokat részletezzük – több szempont szerint szétbontva –, amelyek főként e két törvény személyi és tárgyi hatálya folytán irányadóak az állami és önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokra.

4.1.1. Továbbtársulási tilalmak³⁸

Teljes tilalom: A 100%-os állami vagy önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaság azon közfeladat végzésére, amelynek ellátására létrehozták – az állami vagyonról szóló törvény szerinti tulajdonosi joggyakorló társaságok³⁹ kivételével – gazdasági társaságot nem alapíthat.⁴⁰ Az állam és a helyi önkormányzat nem alapíthat olyan gazdasági társaságot, és a követelés fejében szerzett részesedés kivételével nem szerezhethet részesedést olyan gazdasági társaságban, amelynek vagy aminek nem természetes személy tagja nem átlátható.⁴¹

*Részleges tilalom:*⁴² Az a nonprofit gazdasági társaság, amelyben az állam vagy a helyi önkormányzat külön-külön vagy együttesen legalább az e törvény szerinti többségi befolyással rendelkezik⁴³ – a hulladékgazdálkodási tevékenységet végző nonprofit gazdasági társaságot ide nem értve –, csak többségi állami vagy önkormányzati tulajdonú nonprofit gazdasági társaságban szerezhethet részesedést, és csak olyan nonprofit gazdasági társaságot alapíthat, amelyben többségi tulajdoni részesedéssel rendelkezik.⁴⁴ Az így alapított gazdasági társaság *további társaságot nem alapíthat*, és gazdasági társaságban nem szerezhethet részesedést.⁴⁵

29 PAPP (szerk.): i. m. 532–533.

30 AUER Ádám: *Corporate Governance, Állami részvétellel működő gazdálkodó szervezetek*. NKE, Budapest, 2015. 13., 41.; AUER Ádám: *Corporate Governance az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek esetében*. In: Adózási pénzügytan és államháztartási gazdálkodás. NKE, Budapest, 2015. 811–812.

31 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról 3. § (1) 1. pont (a továbbiakban: Nvtv.).

32 Ez a szempont jelenik meg többek között a Nvtv. 8. § (1) bek., 12. § (13) bek.

33 Lásd Európai Bíróság C-368/10 Európai Bizottság – Holland Királyság ügy.

34 ZOVÁNYI Nikolett: *Kié a felelősség? A társasági jog útvesztőiben*. Közjavak 2015/2. 19–22.; FÉZER Tamás: *Két úr szolgál – a közzállalatok vezető tisztségviselőinek felelőssége*. Közjavak 2016/1., 4–6.

35 PAPP Tekla – AUER Ádám: *Group Interest in Hungary*. Acta Universitatis Sapientiae 17. (megjelenés alatt)

36 „A corporate governance eredendően a nagyvállalati belső igazgatási viszonyok lényeges elemeinek meghatározott összefüggései szabályozásának fontosságát hangsúlyozó társasági jogi szemlélet.” HORVÁTH M. Tamás: *Felelős társaságirányítás – közszeaktorban?* Gazdaság és Jog, 2013/1., 12.

37 HORVÁTH M. Tamás: *A szépség és a szörnyeteg – közigazgatás és vállalat*. Állam- és Jogtudomány, 2016/1., 25–26.

38 Ehhez lásd még: PINTÉR Attila: *Kritikai észrevételek a nemzeti vagyonról szóló törvény gazdasági társaságokra vonatkozó rendelkezéseire*. Gazdaság és Jog, 2012/11., 20.

39 Nvtv. 3. § (1) bek. 17. pont.

40 Nvtv. 8. § (6) bek.

41 Nvtv. 8. § (1) bek., 3. § (1) bek. 1. pont

42 Ehhez lásd még: 254/2007. (X. 4.) Kormányrendelet az állami vagyonnal való gazdálkodásról 6. §.

43 Nvtv. 3. § (1) bek. 16. pont.

44 Nvtv. 8. § (8), (9) bek.

45 Nvtv. 8. § (1), (8), (9) bek.

Tanulmány

Ezek a rendelkezések megakadályozzák a nemzeti vagy eszközöknek társasági tulajdonon keresztüli kiszervezését.⁴⁶

4.1.2. Elnevezés

A cégnévben az 'állami' vagy 'nemzeti' kifejezés csak abban az esetben szerepelhet, ha a cégben az állam közvetlenül vagy szervezetei útján a Ptk. szerinti többségi befolyással⁴⁷ rendelkezik, vagy a cég a külön törvény szerinti tartós állami tulajdoni körbe tartozik.⁴⁸

4.1.3. Vagyoni jellegű megkötések

Természetesen az észszerűen és okszerűen vállalható gazdasági rizikó mértékét és jellegét determinálja a gazdasági társaság tevékenysége, gazdasági forgalmi háttere és piaci környezete⁴⁹, azonban jelen tárgykörben számos jogi norma is.

**Korlátozott forgalomképesség:* A nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon körébe nem tartozó, többségi állami tulajdonú, közszolgáltatási tevékenységet végző gazdasági társaságban az állami tulajdonban lévő társasági részesedés vagy annak egy része nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként rendelkezésre bocsátható, vagy más jogcímen történő átruházás útján elidegeníthető az állam, helyi önkormányzat vagy önkormányzati társulás együtt vagy külön-külön 100%-os tulajdonában álló gazdasági társaság részére.⁵⁰ A helyi önkormányzat többségi tulajdonában lévő, közszolgáltatási tevékenységet vagy parkolási szolgáltatást ellátó gazdasági társaságban a helyi önkormányzati tulajdonú társasági részesedés, és a Balatoni Hajózási Zrt.-ben fennálló, a helyi önkormányzat tulajdonában álló társasági részesedés önkormányzati hitelfelvétel és kötvénykibocsátás fedezetéül nem szolgálhat. Ezek kizárólag az állam, másik helyi önkormányzat vagy önkormányzati társulás részére idegeníthetőek el, valamint az állam, helyi önkormányzat vagy önkormányzati társulás együtt vagy külön-külön 100%-os tulajdonában álló gazdasági társaság részére nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként rendelkezésre bocsáthatóak, vagy más jogcímen rá átruházás útján elidegeníthetőek.⁵¹

**Jogalap korlátozás:* Gazdasági társaságban fennálló állami vagy önkormányzati tulajdonú társasági részesedés

nem lehet vagyonkezelés tárgya. A társasági részesedés tulajdonosi joggyakorlója képviselhető: más személy megbízáson alapuló meghatalmazással járhat el a tulajdonosi jogok egészének vagy meghatározott részének gyakorlása során.⁵²

**Tulajdonosijog-gyakorló kör limitálása:* Az állami tulajdonban álló, nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonnak minősülő gazdasági társasági részesedések felett a tulajdonosi jogok gyakorlására kizárólag törvényben kijelölt miniszter, központi költségvetési szerv vagy az állam 100%-os tulajdonában álló gazdálkodó szervezet jogosult.⁵³

**Tőke mozgás megszorítása és ellenőrzése:* Ahhoz a tőkeemeléshez, amely az állam vagy az önkormányzat tulajdoni részarányának csökkenését eredményezi olyan gazdasági társaságban, amelyben az állam vagy a helyi önkormányzat külön-külön vagy együttesen több mint 50%-os tulajdoni részaránnyal rendelkezik, a tulajdonosijog-gyakorló előzetes hozzájárulásán kívül további, különböző jóváhagyások szükségesek.⁵⁴

**Likviditási korlát.* Az állam nevében hitelt, kölcsönt az MNV Zrt., az MFB Zrt. tulajdonosijog-gyakorlója alá tartozó gazdasági társaságok esetében az MFB Zrt. nyújthat az állam többségi befolyása alatt álló gazdasági társaság részére.⁵⁵ Az MNV Zrt. többségi tulajdonában lévő társaságok befektetési politikájának, szabad pénzeszközei felhasználásának és árfolyamkockázat-kezelésük szabályozására az MNV Zrt. ajánlást tett közzé.⁵⁶ Amelynél „követésre ösztönző orientációról van szó, amit a csatlakozók gazdasági érdekből, kooperatívan követnek.”⁵⁷

4.1.4. Speciális részvényesi jogok

A lakosság és a gazdasági szereplők számára alapvető szolgáltatásokat nyújtó gazdasági társaságokban – az ellátásbiztonság és a feladatellátás hatékonyságának növelése céljából, nemzetgazdasági stratégiai érdekből – az állami részvényes Kgttv. szerinti vételi jogot⁵⁸ gyakorolhat az állami részvényes tulajdonába nem került részvényei tekintetében.⁵⁹ A részesedésszerzés bejelentését tartalmazó közlemény közzétételétől számított 60 napos jogvesztő határidőn belül a céltársaság bármely nem állami részvényese kérheti, hogy a vételi jogot gyakorló részvényes a

46 Uo. a törvény indoklása.

47 Ptk. 8:2. §.

48 2006. évi V. tv. 4. § (3); 3209/2013. (XI. 18) AB határozat: A Ctv. ezen szabálya nem vet fel olyan alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést, mely a vállalkozás szabadságával, illetve az Alaptörvény M) cikk (1) bekezdésével összefüggésbe hozható lenne; PAPP (szerk.): i. m. 70.

49 FÉZER: i. m.; BH 2004.372.

50 Nvtv. 4. § (6) bek.

51 Nvtv. 5. § (8) bek.

52 Nvtv. 8. § (7) bek.

53 Nvtv. 7/A. § (3) bek.

54 Nvtv. 8. § (10) bek.

55 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról 45. § (1) bek.

56 www.mnv.hu/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok (2017. 01. 28.); ehhez lásd még: 254/2007. (X. 4.) Korm.rend., 469/2016. (XII. 23.) Korm. rend.

57 HORVÁTH M.: i. m. 33. (37. sz. lábjegyzet).

58 Kgttv. 7/A. § (2), (3) bek., 7/B. §

59 Kgttv. 7/A. § (1) bek.

részvényeit vegye meg (eladási jog).⁶⁰ Ezek a jogok nem a klasszikus tagsági joggyakorlással összefüggőek, hanem kötelmi jogi jogalapúak és vagyoni jellegűek.

Az államot/önkormányzatot „aranyrészvény” is megilleti.⁶¹ „a tartós állami tulajdonba tartozó részesedéssel működő társaságokban alkotmányosan indokolt lehet, hogy az állam közérdekből korlátozza a részvényesek jogait; amennyiben ez arányos az elérni kívánt céllal, a különböző tulajdonformák egyenrangúságának elvét nem sérti.”⁶²

4.1.5. Szervezetre irányadó külön szabályok

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok közül a zártkörűen működő részvénytársaságnál *igazgatóság választására* (3–5 taggal) általában csak akkor kerül sor, ha ezt a társaság jelentősége, mérete, működésének jellege indokolja;⁶³ egyébként az operatív szerv nem testületi jellegű, hanem *egyszemélyi* (vezérigazgató). A jogalkotó csak kétlépcsős/dualista szervezeti szisztémát enged meg, az állami tulajdonú gazdasági társaságoknál nem alakítható ki az egylépcsős/monista modell.⁶⁴ A köztulajdonban álló gazdasági társaságnál háromtagú *felügyelőbizottság*⁶⁵ létrehozása *kötelező* (kétszázmillió forintot meghaladó jegyzett tőkéjű gazdasági társaságnál legalább három, legfeljebb hat természetes személy taggal).⁶⁶

Azon gazdasági társaság esetén, amelyben az állam vagy a helyi önkormányzat külön-külön vagy együttesen a nemzeti vagyonról szóló törvény szerinti többségi befolyással rendelkezik⁶⁷, a következő *döntések kizárólag* a társaság legfőbb szervének hatáskörébe tartozhatnak: gazdálkodó szervezet alapítása vagy megszüntetése, gazdálkodó szervezetben részesedés megszerzése vagy átruházása.⁶⁸

Az MNV Zrt. a vagyoni körébe tartozó, az állam többségi befolyása alatt álló gazdasági társaságok számára *etikai kódex mintát* tett közzé azzal a céllal, hogy magasabb erkölcsi követelményeket és hivatásetikai elveket ajánljon a köz szolgálatában állóknak.⁶⁹

4.1.6. Néhány javadalmazásra vonatkozó szabályozás

A köztulajdonban álló gazdasági társaság legfőbb szerve köteles szabályzatot⁷⁰ alkotni a vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok, valamint az Mt. 208. §-ának⁷¹ hatálya alá eső munkavállalók *javadalmazásáról* és a jogviszony megszűnése esetére biztosított juttatások módjának, mértékének elveiről, rendszeréről; a szabályzat rendelkezéseitől érvényesen eltérni nem lehet⁷² és a szabályzatot az elfogadásától számított 30 napon belül a cégiratok közé letétbe kell helyezni.⁷³

A köztulajdonban álló gazdasági társaság igazgatósága elnökének e jogviszonyára tekintettel megállapított díjazása nem haladhatja meg a mindenkori kötelező legkisebb munkabér hétszeresét, az igazgatóság többi tagja esetében pedig a mindenkori kötelező legkisebb munkabér ötszörösét. A köztulajdonban álló gazdasági társaság felügyelőbizottsága elnökének e jogviszonyára tekintettel megállapított havi díjazása nem haladhatja meg a mindenkori kötelező legkisebb munkabér ötszörösét, a felügyelőbizottság többi tagjánál pedig a mindenkori kötelező legkisebb munkabér háromszorosát. E díjazáson kívül a köztulajdonban álló gazdasági társaság felügyelőbizottságának tagja – az igazolt, a megbízásával összefüggésben felmerült költségeinek megtérítésén kívül – más javadalmazásra nem jogosult. Egy természetes személy legfeljebb egy köztulajdonban álló gazdasági társaságnál betöltött vezető tisztségviselői megbízatás és legfeljebb egy köztulajdonban álló gazdasági társaságnál betöltött felügyelőbizottsági tagság után részesülhet javadalmazásban.⁷⁴

4.1.7. Nyilvánosság, átláthatóság (transzparencia)

A köztulajdonban álló gazdasági társaság a közzététel időpontjában fennálló adatok alapján *közvetlenül* a vezető tisztségviselők,⁷⁵ a felügyelőbizottsági tagok, a Mt. 208. §-a szerint vezető állású munkavállalók, valamint az önállóan cégjegyzésre vagy a bankszámla feletti rendelkezésre jogosult munkavállalók nevét, tisztségét vagy munkakörét, a munkavállaló részére a munkaviszonya alapján közvetlenül vagy közvetve nyújtott pénzbeli juttatásokat,⁷⁶ a teljesítményért megalapozó teljesítménykövetelményeket,⁷⁷ a munkavállalóra irányadó végkielégítés, illetve felmondási idő időtartamát, továbbá vezető tisztségviselőnél és felügyelőbizottsági tagnál a megbízási díjat, a megbízási díjon felüli egyéb járan-

60 Kgttv. 7/F. § (1) bek.

61 Lásd: Ptk. 3:232. § (2) vétőjogot biztosító részvény.

62 1336/B/1997. AB határozat.

63 Kgttv. 3. § (1) bek.

64 Erről részletesen lásd: PAPP Tekla: *Corporate governance – felelős társaságirányítás*. Acta Juridica et Politica, Tomus LXXIII, Fasciculus 1–64., Szeged, 2008., 639–653.

65 Ehhez lásd még: MAJTÉNYI László: A felügyelőbizottságok szerepe és felelőssége az állami tulajdonú gazdasági társaságok működésében. Ellenőrzési Figyelő, 2001/1., 38–40.

66 Kgttv. 4. § (1), (2) bek.; Fővárosi Bíróság Gazdasági Kollégium 26.G.40.410/2010/19.

67 Nvtv. 3. § (1) bek. 16.

68 Nvtv. 8. § (14) bek.

69 www.mnv.hu/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok (2017. 01. 28.)

70 BH 2016.214.

71 2012. évi I. törvény 208. §.

72 Kgttv. 5. § (4) bek.

73 Kgttv. 5. § (3) bek.

74 1-H-PJ-2008-382.; Kgttv. 6. §.

75 LB PFV.IV.21.148/2009/6.

76 BH 2015.260.

77 Kúria MFV.I.10.574/2012/6. és a Kgttv. indoklása EBD 2014. M.10. BH 2013.283.

Tanulmány

dóságokat, a jogviszony megszűnése esetén járó pénzbeli juttatásokat.⁷⁸ Az adatok közzétételéért, folyamatos hozzáférhetőségéért és hitelességéért a gazdasági társaság⁷⁹ – mint munkáltató – vezetője a gazdasági társasággal összefüggő valamennyi adat vonatkozásában felelős. A közzététel elmulasztása esetén, továbbá ha a közzététel nem teljes vagy nem időszzerű, külön jogszabály szerint a törvényességi felügyelet gyakorlására jogosult szerv eljárása kezdeményezhető; a közzétett adatok a közzétételt követő két évig nem távolíthatók el.⁸⁰ A Kgttv. által előírt proaktív közzétételi kötelezettség nem zárja ki a közérdekű adatokat kezelő szervhez érkező egyéni adatigénylések teljesítését, a Kgttv. csupán egy speciális adatközlési kötelezettséget ír elő.⁸¹

Az állami/önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokra vonatkozó sajátos előírások sora ezzel még nem zárható le, azonban egyre specálisabb jogterületeken érvényesülnek, például összeférhetetlenségi szabályok,⁸² különleges számviteli követelmények,⁸³ a 100%-os állami tulajdonú gazdasági társaságok állami feladatellátásának központi költségvetési szerv által történő átvétele (külön jogutódlási és felelősségi vetületekkel)⁸⁴ stb.

5. A magyar corporate governance ajánlások – MNV Zrt.

A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. 2013-ban az állami tulajdonban lévő társaságok számára ajánlást bocsátott ki (Felelős Vállalatirányítási Ajánlások, továbbiakban: FVA), amely összetett rendszerben tartalmaz ajánlásokat és javaslatokat az állam részvételével működő gazdálkodó szervezetek körére. Ezzel véleményünk szerint Magyarország a corporate governance gondolkodás tekintetében regionálisan is előkelő helyen szerepel.⁸⁵

5.1. Az ajánlások helye a magyar felelős vállalatirányítási követelmények között

A magyar jogszabályok a szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok számára írják elő társaságirányítási nyilatkozat közzétételét. A 2007. évi LII. törvény iktatta be a

társasági törvénybe a *felelős társaságirányítási jelentés* elkészítésének kötelezettségét, amelyet a Ptk. is fenntartott.⁸⁶ Ezt követően a Számviteli törvényben is szabályozásra került – az európai uniós jogharmonizációs kötelezettségnek megfelelően⁸⁷ – a vállalatirányítási nyilatkozat közzététele azon vállalkozók számára, amelyeknek átruházható értékpapírjaikat az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták.⁸⁸

A társaságirányítási nyilatkozat mellett egy speciális területen: a *javadalmasításra* vonatkozóan 2009-ben a társasági törvény közzétételi szabályai kiegészültek, ugyanis a szabályozott piacra bevezetett, nyilvánosan működő részvénytársaságoknak a részvénytársaság honlapján évente, az éves rendes közgyűlés összehívásával egyidejűleg közzé kellett tenniük az igazgatóság vagy igazgatótanács, valamint ahol felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság tagjainak nevét, valamint a tagoknak e minőségükben nyújtott valamennyi pénzbeli és nem pénzbeli juttatásokat tagonként és a juttatás jogcíme szerint részletezve. A részvénytársaságoknak biztosítaniuk kellett az adatoknak a honlapjukon való folyamatos elérését is.⁸⁹ A szabályt a *Ptk. módosította*, és az új norma a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe utalja a vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok, valamint vezető állású munkavállalók hosszú távú díjazása és ösztönzési rendszere irányelveinek meghatározását.⁹⁰

A társaságirányítási nyilatkozatot a *Budapesti Értéktőzsde* által először 2004-ben kibocsátott a *Felelős Társaságirányítási Ajánlások* (továbbiakban: FTA) alapján kell elkészíteni. Az FTA alapján a társaságoknak kétféle módon kell nyilatkozniuk irányítási gyakorlatukról. A jelentés első részében átfogóan kell beszámolniuk az adott üzleti évben alkalmazott vállalatirányításukról, kitérve az esetleges különleges körülmények ismertetésére. Ezt követően az FTA egyes pontjainak való megfelelésről, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően: a *comply or explain* elv alapján kell közleményt kiadni. Ez azt jelenti, hogy az FTA adott ajánlásának való megfelelést nem, de az attól való eltérést indokolni kell; ellenben a javaslatoknál indoklási kötelezettség nincs. Azonban az *FVA esetében az ajánlás hallgat erről*, nem találunk utalást arra, hogy a társaságoknak bármilyen formában nyilatkozniuk kellene az ajánlásgyűjteményben foglaltakról. Így nyitott marad a kérdés, hogy milyen formában lehet számon kérni, és nyilatkozatot közzétennie a társaságnak.

78 Kgttv. 2. § (1) bek.

79 BDT 2009.2034.

80 Kgttv. 2. § (7)–(9) bek.

81 ÍH 2016. 57.; FIT-H-PJ-2015-834.

82 Például: 1/2016. (I. 22.) MBFH utasítás 2.; 2012. évi CCV. törvény 81. § (3) bek.; 2012. évi CCV. törvény 81. § (3) bek.; 2011. évi CXCV. törvény 85. § (4) bek. stb.

83 3009/2012. NAV útmutató.

84 2011. évi CXCV. törvény 11/A. § (1), (1a) bek., 11/B. § (2) bek., 11/C. § (1) bek.

85 Az ajánlásgyűjtemény részletes elemzéséhez lásd: AUER: i. m. 57–75. (32. lábjegyzet).

86 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (a továbbiakban Gt.) 312. § (1)–(2) bek., Ptk. 3:289. §, amely kógens szabály.

87 2007. évi CXCVI. törvény, a 2006/46/EK irányelvnek való megfelelést szolgálta.

88 2000. évi C. törvény 95/B. § (1)–(3) bek.

89 Gt. 312/A. §.

90 Ptk. 3:268. § (2) bek. és a Kgttv.

5.2. Az FVA rendszere

A szabályozás három szinten történik. Az OECD elveihez hasonlóan⁹¹ található minden fejezet elején egy fő elv (main principle), amely kifejezi azt, hogy mi a szabályozás indoka és melyek a főbb tartalmi követelményei. A fő elvek mellett ajánlások és javaslatok találhatók, elkülönítve egymástól. A szabályozás eltérésének nemzetközi gyakorlata arra vezethető vissza, hogy mely szabálytól való eltérést kell megindokolni és melyiket nem. Az ajánlások és javaslatok ezen elv mentén különülnek el egymástól, lényegében ezt a felosztást követi a Ptk., az Szt., az FTA szabályrendszere is. Az FVA kifejezi azt, hogy azon elv szerint tipizál, hogy az ajánlások általában követendők, a javaslatok pedig a társaság egyedi sajátosságaihoz és méreteihez mérten követendők, így az FVA szabályait nem tudjuk a klasszikus skálán elhelyezni. A nyilatkozattétel teljes mértékben (még utalásszerűen sem szerepel a szövegben) hiányzik, így véleményünk szerint a *megkülönböztetésnek nincs a szabályozás szempontjából jelentősége*. A különbség abban mutatkozik, hogy egy-egy ajánlás lényegében egy általános elvet vagy konkrét szabályt fogalmaz meg.

Az FVA céljai illeszkednek abba a nemzetközi trendbe, amely a társaságirányítás hatékonyságának növelését, folyamatos fejlesztését állítja középpontba.⁹² A köztulajdonban álló társaságok működése azért is jelentős, mert a GDP jelentékeny részét ők állítják elő, és a foglalkoztatásban is aktívan részt vesznek. Ehhez hozzátehetjük, hogy a közcégeknek mintaadónak is kell lenniük, alapvetően a *best practices* szempontjából. Az FVA kifejezi azt, hogy a társaságok hatékony és átlátható irányítása fokozódó társadalmi elvárásként is jelentkezik. Ami a részletszabályok tartalmát illeti, elvileg összhangban vannak az OECD vonatkozó, néhány alaptételével, de nem annyira részletesek, széles körűek és strukturáltak. Emellett a gyakorlati megvalósulásuk nem túl átlátható, nem igazán ellenőrizhető, így nekünk – kívülállóknak – nem áll rendelkezésünkre elégséges információ e jogi normák magyarországi gyakorlati alkalmazásáról (még a különböző honlapok – MNV Zrt. MNB, MFB stb. – tüzetes átvizsgálása révén sem).

6. Összegző gondolatok

A tanulmányban elemeztük a corporate governance fogalmát, relevanciáját a magyar köztulajdonban lévő gazdasági társaságokkal. A társasági jogi konzekvenciák kapcsán a kiindulópontot és a befejezésben a záró gondolatot

is a magánautonómia jelenti. A Ptk. nem alkalmaz sajátos társasági formát – más európai országokkal ellentétben – az állami vállalatra nézve, hanem az *általános szabályokat* rendeli alkalmazni. Az eltérő szabályokat a fentebb elemzett speciális jogszabályok képezik, melyek közjogi jellegüknek köszönhetően kógensnek, szemben a Ptk. 3:4. § (1)–(3) bekezdéseiben deklarált jogalkotói céllal és jogszabálytani típussal; így kérdéses, hogy az MNV Zrt. FVA-jának van-e szerepe és használatára mozgástér. A fentebb elemzés után megállapíthatjuk, hogy a szerepe nem a klasszikus önszabályozás körébe utalja a felelős társaságirányítás kimunkálását, hanem a tagi kontroll egyik eszközeként funkcionál. A regionális tendenciákhoz igazodva a jogalkotó jogszabályt alkot a corporate governance tárgykörökben, így a *best practices* jelentőségét csökkenti. Ebben az összefüggésben lehet szerepe a Ptk. harmadik könyv szabályozási technikájának: hiszen az eltérésre lehetőség nyílik és szabályozási minta is rendelkezésre áll az FVA-ban.

Mindazonáltal kétséges az is, hogy ezek az előírások a corporate governance „ernyője” alá vonhatóak-e:

- ha igen, akkor – ahogy azt fentebb leszögeztük – a felelős társaságirányítás már megfeleltethető a gazdasági társaság teljes körű jogszerű működésének, működtetésének (corporate governance $\approx$ lawful operation);
- ha nem, akkor ezek a jogi normák az állami/önkormányzati kontroll eszközei.

Végezetül néhány dogmatikai problémára utalunk. Az egyik ezek közül, hogy a közigazgatási és a közigazgatási jogi szakirodalom a ’vállalat’ kifejezést használja mind az állami/önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok, mind a felelős társaságirányítás kapcsán; véleményünk szerint ez félrevezető, egyrészt a rendszerváltozás előtti időszak gazdálkodó szervezeti formáját idézi fel, másrészt a Ctv. ilyen cégformát nem ismer,⁹³ sem a Ptk. ilyen jogi személy típust.⁹⁴

E körben a corporate governance egységes alkalmazása szükségessé teszi *azonos terminológia* azonos tartalommal történő használatát is; lásd: közvállalkozás eltérő értelmezése⁹⁵, vagy az állami/önkormányzati tulajdonú gazdasági társaság megfeleltethető-e a közvállalkozásnak (egymást – részlegesen, vagy teljesen – lefedő vagy egymást metsző halmazok-e ezek).

„A közdolgok fogalmának egyik lehetséges megközelítése a tulajdonjog alanyának sajátos közjogi státuszából való kiindulás”, valamint azon „tulajdoni tárgyak, amelyek rendeltetése – a tulajdonjog általánosan elfogadottnak tekintett, a dolog feletti, másokat kizáró uralmat biztosító funkciójától eltérően – az, hogy közvetve vagy köz-

91 Az OECD 2015 III., V. és VII. fejezetei nem jelennek meg az FVA-ban, és a többi fejezet kritériumai sem oly módon, ahogy ez az irányelvek legújabb variációja szerint kívánatos lenne.

92 FVA Bevezetés.

93 2006. évi V. törvény 24–28. §§.

94 Ptk. 3:1. § (3) bek.

95 105/2003. (VII. 18.) Korm.rend., 3009/2012. NAV útmutató Kgttv. 1. § a) pont.

Tanulmány

vetlenül társadalmi célokat szolgáljanak, vagy bárki számára hozzáférhetőek legyenek. A közigazgatás – eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában – szabadon dönt arról, hogy a közdolgok használatának biztosítása kapcsán a magánjogi vagy a közigazgatási utat választja-e.”⁹⁶ Azonban ha ez a közigazgatási döntés megtörtént, akkor következetesen vagy a magánjog, vagy a közjog ösvényén kell végigmennie a joggyakorlónak, jogalkalmazónak, nem keverve és vegyítve a két jogág jogintézményeit és definícióit.

Az eddig kifejtettekből következik, hogy a közjogi tulajdon, tulajdonosfelfogás⁹⁷ és a magánjogi megközelítés más eredményre vezet: a cégvédelem elvéből kiindulva⁹⁸ a tulajdonos taggá, részvényessé transzformálódik a gazdasági társaságnál (elválasztás elve),⁹⁹ emellett a hatályos

magánjogi szabályozás jogalanyon nem engedélyezi a tulajdonjog fennállását és gyakorlását (gazdasági társaság tulajdonjog tárgya nem lehet).¹⁰⁰ Ebből adódóan az ’állami/önkormányzati tulajdonú’, vagy az ’állam/önkormányzat tulajdonában álló/lévő gazdasági társaság’ kifejezések használata *magánjogi szempontból helytelen*, megfelelőbb lenne az állami/önkormányzati tagságú (a mértéke a szó előtt jelölhető) gazdasági társaság.

Ennek tisztázása és következetes betartása azért is szükséges lenne, mert a bírói gyakorlat is következetlen ebből a szempontból: az államot tagnak tekinti és a részvételével működő gazdasági társaságot az állami vagyon közvetett kezelőjének,¹⁰¹ vagy ezzel ellentétben az államot tulajdonosnak minősíti és az állami érintettségű gazdasági társaság pedig ebből kifolyólag nem kezel állami vagyont.¹⁰²

96 MENYHÁRD Attila: *Köztulajdon – közdolgok – forgalomképeség*. Polgári Jogi Kodifikáció, 2005/2., 6., 8.

97 PINTÉR: i. m. 21.; 59/1991. (XI. 19.) AB határozat; 6/1992. (I. 30.) AB határozat; 64/1993. (XII. 22.) AB határozat; 43/1995. (IV. 30.) AB határozat TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2013.

98 PAPP (szerk.): i. m. 41–42.

99 Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2/2005. (VI. 17.) ajánlása.

100 Uo.; Fővárosi Bíróság 6.G.40.132/2002/13.; BDT 2001/II/11/165., 166.

101 Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.465/2011/4.; K-H-PJ-2012-323.

102 Pesti Központi Kerületi Bíróság 2.P.91.917/2011/4.

FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS

Corporate Governance

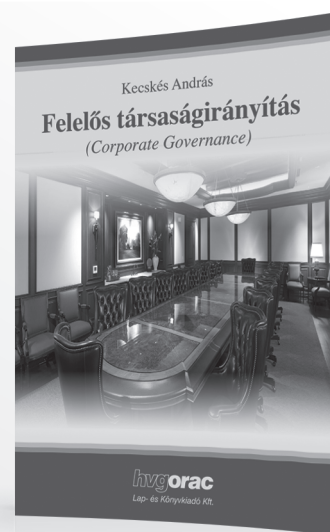
SZERZŐ: **Kecskés András**

A vállalkozások felelős irányításának igénye napjainkban erősebben jelentkezik, mint valaha. Az ezredfordulót követően a befektetők számos vállalati botrányának lehettek tanúi, melyeknek mozzanatai visszaköszönnék a 2008-as pénzügyi válság elmélyülésében is.

A Felelős társaságirányítás (Corporate Governance) című kötetben a Szerző arra tesz kísérletet, hogy a vállalati botrányok tanulságainak tükrében tárja az olvasó elé a hatályos jogi szabályozást és annak várható jövőbeni trendjeit, valamint hogy bemutassa a piaci alapon szerveződő önszabályozási mechanizmusokat, a tőzsdék és üzleti szervezetek ajánlásait.

E munka nagy hangsúlyt fordít arra, hogy a társaságok irányításának aktuális és gyakorlati problémáira reflektáljon, így mozzanatosan mutatja be a vállalati botrányok forgatókönyveit, valamint a háttérükben meghúzódó motivációkat, amelyek a vezetői javadalmazás és a részvényesi bizalom törekeny egyensúlyát veszélyeztetik.

E kötet rávilágít arra, hogy a felelős társaságirányítás (corporate governance) immár egy olyan interdiszciplináris tudományterület, amely napjaink egyre dinamikusabb üzleti viszonyai között a „vállalati kormányzás” nélkülözhetetlen kellékévé vált: a vállalati vezetők, az igazgatók, valamint menedzserek számára egyaránt elengedhetetlen, hogy az eredményes üzleti tevékenység folytatása mellett törvényes és etikus működési kereteket alakítsanak ki.

Ára: 4500 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

Kecskés András PhD, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem

Halász Vendel PhD, főosztályvezető-helyettes, Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (Budapest)

Pontszerző helyen a Polgári törvénykönyv – A magyar társasági jogi rendelkezések La Porta professzor értékelési rendszerének tükrében¹

La Porta professzor és munkaközössége „*Law and Finance*” című tanulmányában bemutatott elemzési módszere lehetővé tette az egyes államok jogrendszerei által garantált befektetővédelmi, részvényesvédelmi mechanizmusok számszerűsítését és összehasonlítását. Bár elemzésük korántsem bizonyult tökéletesnek, sőt számos szempontból komoly kritikával illethető, mégis jó kiindulópontot jelenthet a részvényesek számára nyújtott jogi védelem feltérképezéséhez és más jogrendszerekkel való összevetéséhez. *La Porta* és szerzőtársai eredetileg ugyan nem terjesztették ki vizsgálatukat Magyarországra (és egyébként a korábbi szocialista berendezkedésű országok felett is jellemzően átsiklottak), új polgári törvénykönyvünk hatálybalépését követően minden eddiginél indokoltabb ezen elemzés alkalmazása a hazai gazdasági jogra.

I.

A tanulmányban végzett elemzés célja

1. *La Porta* professzor és munkaközösségének – a gazdasági jog pénzügyi rendszerre gyakorolt hatásairól folytatott kutatásai – eredményeit e tanulmány szerzői már részletesen vizsgálták elméleti nézőpontból a *Jogtudományi Közlöny* korábbi számában. Az általuk útjára indított „*Law and Finance*” kutatási irány minden bizonnyal helyesen ismerte fel, hogy a jogi megoldások, a jogintézmények számítanak a gazdaság, gazdasági fejlettség területén.² Ugyanakkor a „jogi eredetnek” tulajdonított meghatározó szerep véleményünk szerint a legnagyobb jóindulattal is eltúlozottnak tekinthető. *La Porta* professzor és szerzőtársai jogi eredetre, illetve különböző jogcsaládokra vonatkozó megközelítésével kapcsolatban „*Mérni és mérni hagyni – Sikeresek-e a gazdasági jog számszerűsített értékelési kísérletei?*” című tanulmányunkban már kifejtettük álláspontunkat. Megfogalmazott kritikánkban pedig kellő óvatosságot javasoltunk kutatási eredményeik figyelembevételére, gyakorlati alkalmazása során. Hangsúlyozni kell azonban, hogy *La Porta* professzor tulajdonképpen

elsőként állított fel és alkalmazott egy olyan módszertant, mely lehetővé tette az egyes államok részvényesvédelmi megoldásainak átfogó számszerűsítését, mérését, amely alapján *a világ 49 államában* vizsgálta meg a tőzsdei társaságok tulajdonosi koncentrációját, az adott országok befektetővédelmi és hitelezővédelmi rendszerét, valamint a jog uralmának érvényesülését³, amit már önmagában is nagyon jelentős kutatási teljesítményként értékelhetünk. Bár a vizsgálat alapjául szolgáló szempontok kiválasztása komoly tudományos vitákat gerjesztett, ennek ellenére elmondható, hogy kialakítása óta mintául szolgál más hasonló vizsgálatokhoz. Ezek ugyanis leginkább *La Porta* szempontrendszeréből kiindulva, az esetleges hiányosságok és következtetlenségek kiküszöbölésével kívánnak még megalapozottabb tudományos eredményre jutni. Ez alapján mindenképp indokolt kitérnünk *La Porta részvényesvédelmi indexére* és annak módszertanára a nyilvánosan működő részvénytársaságok befektetővédelmi megoldásainak mélyrehatóbb megismeréséhez.

2. *La Porta* professzor és munkaközössége nyolc különböző jogi szempontot határoz meg a részvényesi jogok érvényesülésének garanciáiként. E szempontok nagyobbik részét átfogóan *Antidirector Rights*, vagyis *igazgatókkal szembeni jogok* elnevezéssel illetik. Ezek közül hat szempontot igen egyszerű értékelési szisztémában helyeznek

1 A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

2 LA PORTA Rafael – LOPEZ-DE-SILANES Florencio – SHLEIFER Andrei – VISHNY Robert W.: *Law and Finance*. Journal of Political Economy, 1998/6. sz., 1151–1152.

3 LA PORTA et al.: i. m. 1113., 1126–1152.

Tanulmány

el. Ezek sorrendben a) az egy részvény egy szavazat elve b) a távolsági szavazás lehetősége c) a részvények letétbe helyezése alóli mentesség a közgyűlés előtt d) az összesített szavazás és az arányos képviselet e) a kisebbségvédelem f) az elővásárlási jog az újonnan kibocsátott értékpapírokra. Amennyiben ezek közül egy adott szempont érvényesül a vizsgált állam jogszabályi megoldásai között, úgy *La Porta* és munkaközössége a táblázat indexében 1 pontot ér, míg 0 pontot akkor, ha a jogszabályok nem garantálják az adott szempont érvényesülését. Bonyolultabb a helyzet a rendkívüli közgyűlés összehívásának joga vonatkozásában. Itt azok az államok szereznek pontot, amelyek joga lehetővé teszi, hogy ezt a leadható szavazatok 10%-ának (vagy kevesebbnek) arányában (ami világviszonylatban középértéknek tekinthető) gyakorolni lehessen. Végezetül, *La Porta* és munkaközössége azt is értékelte, hogy kötelező-e osztalékot fizetni a részvényeseknek, és ha igen, akkor milyen arányban.⁴

Tanulmányunkban arra vállalkozunk, hogy a fenti módszertan segítségével elemezzük a hatályos magyar gazdasági jogban a részvényesi jogok érvényesülésének garanciáit a nyilvánosan működő (tőzsdén jegyzett) részvénytársaságok viszonylatában. Ezzel kapcsolatban el kell mondanunk, hogy *La Porta* 1997-es eredeti vizsgálata nem érintette hazánkat (illetve a posztoszocialista országok felett jellemzően átsiklott). Jelen tanulmány szerzői 2012-ben, még az akkor hatályos gazdasági jogi szabályozás alapján már pótolni törekedtek ezt a hiányosságot.⁵ A megismételt vizsgálat apropóját az jelenti, hogy hatályba lépett a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.), ami pedig új időszámítás kezdetét hozta el a magyar társasági jogban. Így tehát indokoltnak látjuk a vizsgálat megismétlését, amelynek keretében értékelni tudjuk a részvényesi jogok védelmének területén beállt esetleges változásokat.

II.

Kutatásmódszertani kérdések

3. A vizsgálat megkezdése előtt módszertani szempontból fontos áttekinteni az új Ptk. társasági jogi rendelkezéseit. Ez már csak azért is fontos, mivel az új kódex a magyar jogban idáig nem alkalmazott módon könyvekre tagozódik, amelynek oka a szabályozandó életviszonyok sokszínűsége. A részvénytársaságokra irányadó szabályozás teljes körű vizsgálatához három szabályozási „szintet” kell együttesen figyelembe vennünk: a jogi személyekre vonatkozó általános szabályokat, a gazdasági társaságok-

ra vonatkozó általános szabályokat, és a részvénytársaságokra vonatkozó különös szabályokat.

Megállapítható, hogy a Ptk. részvénytársaságokra vonatkozó szabályozása továbbra is egyértelműen elhatárolja a zártkörűen működő és a nyilvánosan működő részvénytársaságok fogalmát egymástól. Tehát az a részvénytársaság, amelynek részvényeit tőzsdére bevezették, nyilvánosan működő részvénytársaságnak (Nyrt.) minősül.⁶ Ezzel szemben az a részvénytársaság pedig, amelynek részvényei nincsenek bevezetve tőzsdére, zártkörűen működő részvénytársaságnak (Zrt.) minősül.⁷ Viszont e világos elhatárolás ellenére sem különíti el a Ptk. a részvénytársaságokra irányadó szabályok között a kizárólag nyilvánosan működő részvénytársaságokra alkalmazandó különleges, eltérő szabályokat – a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvénnyel ellentétben, mely külön címben tartalmazta a kizárólag nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében érvényesülő rendelkezéseket. Ezek a szabályok tehát különböző helyeken kerültek elhelyezésre a Ptk. Harmadik Könyv XIV. címének bizonyos szakaszaiban.⁸

4. Elemzésünkkel kapcsolatban fontosnak tartjuk még a Ptk. szabályozási modelljének értékelését, mivel a törvény alapvetően nem tiltja a jogi személyekre (és így a gazdasági társaságokra) vonatkozó szabályaitól az eltérést. Ezt mondja ki a Ptk. 3:4. § (2) bekezdése, amely szerint a jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban eltérhetnek a polgári törvénykönyvnek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól. Ugyanakkor a törvény meghatározza azt is, hogy az eltérés mely esetekben nem megengedett. Az egyik ilyen eset az, amikor az eltérést maga a polgári törvénykönyv tiltja. Szintén nem lehetséges az eltérés a polgári törvénykönyv szabályozásától, ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.⁹

A tilalmak ellenére ugyanakkor a Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályozása alapvetően *diszpozitív* jellegű.¹⁰ Ezzel kapcsolatban szükséges eldönteni, hogy az

4 LA PORTA *et al.*: i. m. 1122–1123. 1126–1134.

5 Megjelent: KECSKÉS András – HALÁSZ Vendel: *La Porta Magyarországra látogat?: Rafael La Porta professzor és munkaközössége kutatásai és értékelési szempontjai a magyar jog tükrében*. Európai Jog. 2013/4., 18–31.

6 Ptk. 3:211. § (1) bek.

7 Ptk. 3:211. § (2) bek.

8 Lásd például az alaptőke kapcsán a Ptk. 3:212. § (2) bekezdését, a részvény előállításának módja kapcsán a Ptk. 3:214. § (2) bekezdését, a szavazatsóbbbségi részvény kapcsán a Ptk. 3:232. § (1) bekezdését, a nyilvánosan működő részvénytársaság elsőbbségi részvényei kapcsán a Ptk. 3:235. szakaszát stb.

9 Ptk. 3:4. § (3) bek. a), b) pont.

10 Magyar Igazságügyi Akadémia (Szerzők: DZSULA Marianna, GÁRDOS Péter PhD., RÉTI László, SZÜCS Gábor): Ptk. Harmadik Könyv: Gazdasági joganyag / Harmadik rész: Gazdasági társaság – X. cím: A gazdasági társaságok közös szabályai. http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/ptk_e_learning/ptk5/index.html (2015. 11. 12.).

eltérést engedő (tehát pusztán *diszpozitív* és nem *kógens*) szabályok érhetnek-e pontot *La Porta* részvényesvédelmi indexében? E kérdés megválaszolásához érdemes segítségül hívnunk a szerzők eredeti kutatását, amelyben megemlítésre került, hogy számos jogtudós kételkedik a jogi megoldások kötelező erejében. E megközelítés abból eredeztethető, hogy a társaságok létesítő okiratukban gyakran eltérhetnek, vagyis „kiszereződhetnek” a törvényben rögzített szabályokból, amely szabadságukkal élve alkalmasint ki is szerződtek az általuk vizsgált egyes szabályok alkalmazása alól. Ezt ugyanakkor nem látták problémásnak a vizsgálat szempontjából, mert véleményük szerint a társaságok számára költséges lehet kiszereződni az irányadó jogi szabályozásból. Ennek két fő okát látták, amely közül az egyik, hogy befektetők nehezen fogadnák el ezeket a megoldásokat. A másik, ami pedig még fontosabb, hogy a bírák nem feltétlenül értenék e megoldásokat, vagy éppenséggel nem kényszerítenék ki azokat, ami pedig mind a kiszereződés ellen hat.¹¹ Az eltérést engedő szabályok megítélésében szintén támpontot ad, hogy *La Porta* munkaközössége az Egyesült Államok jogi megoldásainak értékeléséhez *Delaware* állam jogát vette alapul,¹² amely a hagyományosan megengedő szabályozási megoldásai¹³ ellenére magas pontszámot ért el a részvényesvédelmi indexben.¹⁴ Így a magunk részéről az egyes értékelendő szempontoknál alapvetően pontot adhatunk a Ptk. rendelkezéseire. Tehetjük ezt tekintet nélkül arra, hogy az adott szabály esetében engedett-e eltérési lehetőség vagy sem. Ezt a megközelítést talán egy esetben látjuk indokoltnak szigorítani, mégpedig a kimondottan kisebbségvédelmi tárgyú szempontnál, mikor is a szabályozás célja a kisebbségi részvényesek védelme a többségi részvényes hatalmától. Ugyanis – ahogy azt *Priya P. Lele* és *Mathias M. Siems* megállapította – ilyen esetekben a többségi részvényesek az alapszabály módosításával kijátszhatnák a szabályozást, ez pedig indokoltá tenné a kötelező szabályozást.¹⁵ E tekintetben viszont (bár a konkrét bírói gyakorlat kialakulására még várnunk kell) jó eséllyel érvényesülne a Ptk. azon szabálya, mely kategorikusan kizárja a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sértő eltéréseket a törvényben rögzítettektől.

5. *La Porta* és munkaközössége nem dolgozta fel az egyes államok értéktőzsdéinek szabályozását. Ennek ellenére fontosnak tartották megjegyezni, hogy bizonyos esetekben a kereskedésbe bevezetett társaságok által ki-

bocsátható részvényekhez kötődő szavazati jogot az értéktőzsde szabályai korlátozzák.¹⁶ Előbbivel összefüggésben indokolt kiemelni, hogy a „*Law and Finance*” tanulmány megjelenése óta már csaknem 20 év telt el, amely idő alatt pedig komoly fejlődés ment végbe a tőzsdei önszabályozó mechanizmusok területén. Ennek egyik megnyilvánulását jelentik a felelős társaságirányítás tárgykörében kibocsátott ajánlások, a *corporate governance kódexek*, amelyek rendelkezései ugyan nem kötelező erejűek, de a meghatározó európai tőzsdék a társaságok számára a bevezetés feltételei között határozhatják meg azok betartását, eltérés esetében pedig indoklás közvételét írhatják elő arról, hogy a társaság miért követ eltérő üzleti gyakorlatot. Ezt a megoldást nevezzük *comply or explain* szabályozási modellnek, amely a szűkebb értelemben vett társaságirányítás általános megközelítése Európában.¹⁷ A *comply or explain* alapon felépülő kódexek¹⁸ számottevő mértékben hasonló tartalommal rendelkeznek,¹⁹ amelynek egyik oka, hogy bizonyos jelentős, és a szabályozási modell kialakításában úttörő szerepet játszó tőzsdék (pl. *London Stock Exchange*²⁰) szabályozása mintaként szolgált megalkotásukhoz. A tőzsdei önszabályozó felelős társaságirányítási kódexeknek a 21. század első évtizedében megfigyelhető felértékelődése arra int bennünket, hogy a részvényesvédelmi mechanizmusok vizsgálatánál nem feltétlenül helyénvaló ezek figyelmen kívül hagyása. Így a magunk részéről vizsgálat alá vontuk a Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlásait,²¹ illetve azok érvényesülését is. Amennyiben rendelkezéseinek relevanciát tulajdonítottunk bizonyos kérdésekben (például *La Porta* felvetésével összhangban, a szavazati jog gyakorlása szabályozásának területén), akkor ezt szerepeltettük is elemzésünkben.

11 LA PORTA *et al.*: i. m. 1121.

12 LA PORTA *et al.*: i. m. 1119.

13 CARY William L.: *Federalism and Corporate Law: Reflections upon Delaware*. Yale Law Journal. 1974/4., 663. 669. LELE Priya P. – SIEMS Mathias M.: *Shareholder Protection: a Leximetric Approach*. Journal of Corporate Law Studies. 2007/1., 32.

14 LA PORTA *et al.*: i. m. 1130.

15 LELE – SIEMS: i. m. 26–27.

16 LA PORTA *et al.*: i. m. 1120.

17 WYMEERSCH Eddy: *Implementations of the Corporate Governance Codes. In Corporate Governance in Context: Corporations, States and Markets in Europe, and the US.* (Eds. HOPT Klaus J., WYMEERSCH Eddy, KANDA Hideki, BAUM Harald) Oxford University Press, 2009., 406–407., 403–419.

18 Lásd például The UK Corporate Governance Code, September 2014. <https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-2014.pdf> (2015. 11. 12.) 4.

19 DU PLESSIS Jean J. – GROSSFELD Bernhard – LUTTERMANN Claus – SAENGER Ingo – SANDROCK Otto: *German Corporate Governance in International and European Context*. Springer-Verlag, Berlin–Heidelberg–New York, 2007., 27–28.

20 Lásd The UK Corporate Governance Code, September 2014. <https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-2014.pdf> (2015. 11. 12.)

21 Lásd Budapesti Értéktőzsde Zrt. – Felelős Társaságirányítási Ajánlások (Készítette a Budapesti Értéktőzsde Zrt. Felelős Társaságirányítási Bizottsága. Jóváhagyta a Budapesti Értéktőzsde Zrt. Igazgatósága 2012. november 12-én. Hatálybalépés dátuma: 2012. december 1.) https://www.bet.hu/topmenu/kibocsatok/tarsasagiranyitas/felelos_tars_ir.html?pagenum=2 (2015. 11. 12.)

Tanulmány

III.

Egy részvény – egy szavazat elv

6. *La Porta* módszertana szerint egy pont adható e szempont alapján, amennyiben egy adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye előírja, hogy a társaság részvényei részvényenként egy szavazatot hordoznak, nulla pont pedig akkor, ha bármilyen eltérés tapasztalható. Szintén egy a pontszám, ha egy adott ország joga tiltja a többszörös szavazati joggal rendelkező részvények, illetve a szavazati joggal nem rendelkező részvények kibocsátását, valamint a szavazati jog gyakorlásának korlátozását. Minden más esetben nulla pont adható.²²

Kiindulási alapul szolgálhat vizsgálatunkhoz, hogy a Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között megtalálható rendelkezések a gazdasági társaság legfőbb szervére, illetve a szavazati jog gyakorlására vonatkozóan. Így a Ptk. 3:110. § (2) bekezdése szerint a társaság legfőbb szervében gyakorolható szavazati jog mértéke a tag vagyoni hozzájárulásához igazodik, ez pedig általános jelleggel tulajdonképpen a szavazati és vagyoni jogok arányos elosztását fogalmazza meg. Bár a Ptk. ezen általános szabálya *diszpozitív*, mégis iránymutatással szolgál a társaságok irányítási rendszerének kialakításához.

Ezen túlmenően fontos áttekintenünk a részvénytársaságokra (illetve ezen belül különösen a nyilvánosan működő részvénytársaságokra) vonatkozó speciális rendelkezéseket is. Hazánkban a Ptk. 3:213. § (1) bekezdése alapján a részvény nem más, mint a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező, forgalomképes értékpapír. A Ptk. 3:260. §-a pedig a szavazáshoz való jog kapcsán kimondja, hogy a részvény a névértékével arányos mértékű szavazati jogot biztosít. Szintén kiemelendő, hogy semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a polgári törvénykönyvben meghatározott eseten kívül egyes részvényekhez többszavasati jogot fűz.

7. A többszavasati jog alkalmazásának azonban – a fenti megfogalmazás ellenére is – a törvény rendelkezései viszonylag tág teret engednek, a részvénytársaság által ugyanis eltérő részvényfajták bocsáthatók ki. E részvényfajták között említi a törvény az elsőbbségi részvényfajtát is,²³ amelyen belül a részvények az elsőbbséggel érintett részvényesi jogok szerint különböző részvényosztályokba tartozhatnak, sőt egy részvényosztályon belül is eltérő tartalmú és mértékű tagsági jogokat megtestesítő részvények kerülhetnek kibocsátásra.²⁴ Így a részvénytársaság alapszabálya az erre vonatkozó feltételek meghatározásával rendelkezhet olyan részvény kibocsátásáról, amely más részvényfajtaival szemben a részvényesnek meghatá-

rozott előnyt biztosít,²⁵ vagyis a Ptk. alapján az alapszabály az elsőbbségi részvényfajtán belül létrehozhat szavazati joggal összefüggő elsőbbséget biztosító részvényosztályokat.²⁶ Az egyik ezek közül a szavazatsőbbbségi jogot biztosító részvény, amely alapján a részvényes az alapszabályban meghatározott mértékű többszörös szavazati jogot gyakorolhat.²⁷ A részvénytársaság kibocsáthat továbbá vétőjogot biztosító szavazatsőbbbségi részvényt is, amely alapján az ilyen részvénnel rendelkező, jelen lévő részvényesek egyszerű szótöbbségének igenlő szavazata mellett – ha a szavazatsőbbbséget biztosító részvényből egy részvény került kibocsátásra, az e részvénnel rendelkező részvényes igenlő szavazatával – hozható csak meg a közgyűlési határozat.²⁸

Az eltérő részvényfajták és részvényosztályok alkalmazásának korlátját is tartalmazza a Ptk. 3:229. § (2) bekezdése. Ez alapján a részvénytársaság által kibocsátott törzsrészvények össznévértékének mindenkor meg kell haladnia a részvénytársaság alaptőkéjének a felét. Szintén korlátozást tartalmaz a törvény a szavazatsőbbbségi részvényosztály alkalmazására a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében. Ez alapján a nyilvánosan működő részvénytársaságnál az egy részvényhez kapcsolódó szavazati jog nem haladhatja meg a részvény névértékéhez igazodó szavazati jog tízszeresét; az alapszabály ettől eltérő rendelkezése pedig semmis.²⁹ Azonban – még e korlátokat figyelembe véve is – a szavazatsőbbbségi részvény alkalmazásának lehetősége kétségtől nem illeszthető be az egy részvény – egy szavazat elv koncepciójába.

Nem csupán a szavazatsőbbbségi részvények jelenthetnek eltérést az egy részvény – egy szavazat elvtől a Ptk. szabályozási modelljében. Erre jó példaként szolgál a Ptk. 3:215. §, mely a részvények tartalmi elemeit sorolja fel. E felsorolásból pedig fontos következtetés vonható le az egy részvény – egy szavazat elv érvényesülésére, ugyanis a részvény szükség szerint tartalmazhatja a szavazati jog esetleges korlátozását,³⁰ mely megoldás szintén ellentmond az egy részvény – egy szavazat elvnek.

8. Fentiek alapján kijelenthetjük, hogy hazánkban a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében a hatályos gazdasági jogi szabályozás alapján igen nagy mértékben el lehet térni az egy részvény – egy szavazat elvtől, így annak alkalmazása nem nevezhető kötelezőnek, vagyis e szempont tekintetében 0 pontot látunk indokoltnak adni. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy – a fenti eltérési lehetőségek mellett – a Ptk. komoly lépést tett az egy részvény – egy szavazat elv erősítésére egyes nagy

22 LA PORTA *et al.*: i. m. 1122.

23 Ptk. 3:228. § (1) bek.

24 Ptk. 3:228. § (2) bek.

25 Ptk. 3:230. § (1) bek.

26 Ptk. 3:230 § (2) bek.

27 Ptk. 3:232 § (1) bek.

28 Ptk. 3:232 § (2) bek.

29 Ptk. 3:232 § (1) bek.

30 Ptk. 3:215. § (2) bek. b) pont.

jelentőségű társasági döntések esetén. Előírja ugyanis bizonyos kiemelt fontosságú döntések meghozatala során, hogy a részvényhez fűződő szavazati jog esetleges korlátozására vagy kizárására vonatkozó rendelkezések – ide nem értve a saját részvényhez kapcsolódó szavazati jog gyakorlásának tilalmát – nem alkalmazhatóak. A Ptk. 3:277. §-a a közgyűlés olyan határozatának meghozatalát szabályozza, amely valamely részvénytársasághoz kapcsolódó jogot hátrányosan módosít. Az előbb idézett rendelkezés szerint akkor fogadható el a határozat, ha ahhoz az érintett részvénytársaságok részvényesei az alapszabályban meghatározott módon külön-külön is hozzájárulnak. E hozzájárulás megadása során pedig érvényesül a részvényhez fűződő szavazati jog esetleges korlátozására vagy kizárására vonatkozó rendelkezéseken áttörést biztosító szabály. Külön hangsúlyt ad e rendelkezésnek, hogy a Ptk. egy kötelezően érvényesülő szabályáról beszélünk nyilvánosan működő részvénytársaságok esetén, mivel semmis a nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályának ettől eltérő rendelkezése.³¹ Hasonló szabályozást olvashatunk polgári törvénykönyvünkben az alaptőke felemelése,³² illetve leszállítása³³ kapcsán a tőke-művelettel érintettnek minősülő részvényfajta, illetve részvénytársaság részvényeseinek külön hozzájárulása tekintetében, mely szabály kötelezően érvényesül nyilvánosan működő részvénytársaságoknál az alaptőke felemelésekor is, tehát ebben az esetben sem lehetséges az alapszabályban eltérni a rendelkezéstől.³⁴

9. Álláspontunk szerint nem lehetséges az egy részvény – egy szavazat elv értékelését elvégezni anélkül, hogy a hazai nyilvánosan működő részvénytársaságok felelős irányítását befolyásoló, de jogszabályi formát nem öltő szabályozási elemek ne kerüljenek ismertetésre. Ezért is indokolt vizsgálat alá vetni a *Budapesti Értéktőzsde Zrt. Felelős Társaságirányítási Ajánlásait* (röviden: *BÉT Ajánlások*), melynek aktuális változata 2012. december 1-jén lépett hatályba.³⁵ A szabályozásról megállapítható, hogy támogatja az egy részvény – egy szavazat elv alkalmazását, amelynek tanúbizonyságát adja a *BÉT Ajánlások 1.1.2. pontja* is, ami szövegszerűen deklarálja ezt az elvet. Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy ez *comply or explain* típusú szabályozás, vagyis megfelelő indokolás mellett el lehet térni tőle. Emiatt érdemes a gyakorlatban is áttekinteni, hogy ez a szabály hogyan érvényesül egyes jelentős hazai tőzsdei társaságok esetében, figyelemmel az új Ptk. hatálybalépése kapcsán elvégzett alapszabály-módosításokra is.

Az *OTP Bank Nyrt. alapszabálya (Egységes szerkezetbe foglalt szöveg, 2015. április 17.)*³⁶ az 5. § 3. pontjában kimondja, hogy a társaság törzsrészvényei azonos névértékűek és azonos jogokat biztosítanak a társasággal szemben, ugyanakkor az alapszabály 6. § 4. pontja bizonyos esetekben korlátozza a szavazati jogok gyakorlását. Ennek értelmében egy részvényes vagy részvényesi csoport sem gyakorolhatja a társaság által kibocsátott, közgyűlésen szavazásra jogosító részvényekhez fűződő szavazati jogok 25%-át – illetve amennyiben a társaságban más részvényes vagy részvényesi csoport szavazati joga is meghaladja a 10%-ot – 33%-át meghaladó mértékű szavazati jogot. Amennyiben a részvényesi csoport által gyakorolandó szavazati jog mértéke túllépné ezt a korlátot, a szavazati jog mértéke úgy csökkentendő, hogy a részvényesi csoport által utoljára szerzett részvényekhez kapcsolódó szavazati jogok nem gyakorolhatók.

Érdemes még áttekintenünk az *OTP Bank Nyrt. 2014. évre vonatkozó Felelős Társaságirányítási Jelentését*,³⁷ amelyről fontos leszögezni, hogy ez még a társaság korábbi alapszabályát alapul véve készült. Ez alapján megállapítható, hogy az egy részvény – egy szavazat elve nem kerül alkalmazásra, mivel a társaság alapszabályának előírásai szerint a szavazati jogok a részvénytulajdon nagyságától függően speciálisan érvényesülnek.³⁸ Tehát az *OTP Bank Nyrt.* esetében a fent részletezett szavazati korlát miatt nem beszélhetünk az egy részvény – egy szavazat elv teljes körű érvényesüléséről.

A *MOL Magyar Olaj- és Gázipari Nyilvánosan Működő Részvénytársaság alapszabályában* szintén nem érvényesül az egy részvény – egy szavazat elve. Ugyanis egyfelől, a társaság 2015. február 19-én elfogadott, egységes szerkezetbe foglalt alapszabályának 7.2. pontja szerint az „A” sorozatú és „C” sorozatú törzsrészvények mellett a kibocsátásra került 1 darab „B” sorozatú, névre szóló, 1000 forint névértékű, az alapszabályban meghatározott szavazatelsőbbbségi jogokat biztosító részvény is. Szintén az egy részvény – egy szavazat elv érvényesülése ellen hat az alapszabály 10.1.1. pontja, amely bizonyos esetre vonatkozóan a társaságban gyakorolható szavazati jogok korlátozását tartalmazza. Ez alapján egy részvényes vagy részvényesi csoport sem gyakorolhatja a szavazati jogok több mint 10%-át, ez alól kivételt képez az az eset, amikor is a társaság megbízásából a társaság részvényeit vagy azokat megtestesítő értékpapírokat letéteményes és értékpapír-kezelő kezeli. Egyébként minden 1000 Ft névértékű „A” sorozatú részvény egy szavazatra, illetve 1001 Ft név-

31 Ptk. 3:277. § (2) bek.

32 Ptk. 3:293. § (1), (2), (3) bek.

33 Ptk. 3:309. § (5) bek.

34 Ptk. 3:293. § (3) bek.

35 https://www.bet.hu/topmenu/kibocsatok/tarsasagiranyitas/felelos_tars_ir.html?pagenum=2 (2015. 09. 29.)

36 https://www.bet.hu/topmenu/kibocsatok/kibocsatoi_hirek/119362784.html (2015. 09. 29.)

37 https://www.bet.hu/newkibdata/119077802/150417_FTJ_2014_075.pdf (2015. 09. 29.)

38 *OTP Bank Nyrt. Felelős Társaságirányítási Jelentés* (Megjelent: 2015. április 17.) https://www.bet.hu/newkibdata/119077802/150417_FTJ_2014_075.pdf (2015. 09. 29.) 23.

Tanulmány

értékű „C” sorozatú részvény egy egész egyezred szavazatra jogosít.³⁹ A MOL-Csoport 2014. évi Felelős Társaságirányítási Jelentése⁴⁰ szintén megerősíti, hogy – a fent már ismertetett okokból kifolyólag – a társaság nem alkalmazza az egy részvény – egy szavazat elvet. A jelentésből kiderül, hogy az egy darab „B” sorozatú szavazatelsőbb-ségi részvény a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. tulajdonában van, míg a „C” sorozatú törzsrészvények a MOL tulajdonában állnak.⁴¹

A Magyar Telekom Távközlési Nyrt. viszont alkalmazza az egy részvény – egy szavazat elvet, amit az alapszabály⁴² két rendelkezéséből lehet levezetni. Egyfelől a 2.1. pont (Alaptőke és részvények címmel) kimondja, hogy a társaság alaptőkéje 104 274 254 300 Ft, amely 1 042 742 543 db egyenként 100 Ft névértékű „A” sorozatú névre szóló törzsrészvényből áll. Ez tehát világosan mutatja, hogy csakis egy részvényfajtát ismer a társaság alapszabálya. Másfelől, a 4.1. pont (Közgyűlésen való részvétel joga, szavazati jog címmel) pedig tartalmazza, hogy minden „A” sorozatú törzsrészvény részvényenként egy szavazatra jogosít a társaság közgyűlésén. Ezt erősíti meg a cég 2014. évi Felelős Társaságirányítási Jelentésében is⁴³ – amely bár a Magyar Telekom alapszabályának korábbi szövegváltozatát alapul véve készült, ugyanakkor kifejezetten szerepel, hogy a társaság az egy részvény – egy szavazat elvet alkalmazza.⁴⁴

Érdemes megvizsgálni a Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyilvánosan Működő Rt. alapszabályát is. Az alapszabály 2014. április 24-i évi rendes közgyűlésen elfogadott módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szöveg⁴⁵ 13.8. pontjában úgy rendelkezik, hogy a közgyűlésen a részvényes saját maga javára vagy más részvényes képviselőjeként, egyedül vagy más kapcsolt személlyel (személyekkel) együtt, nem jogosult a közgyűlésen jelen lévő, illetve képviselt részvényesek által képviselt szava-

zati jogok 25%-át meghaladó mértékben szavazati jogot gyakorolni. Ez alapján megállapítható, hogy az egy részvény – egy szavazat elv alkalmazása nem biztosított teljes körűen. A Richter Gedeon Nyrt. 2014. évi Felelős Társaságirányítási Jelentése⁴⁶ pedig minden kétséget kizáróan kifejti, hogy a társaság nem alkalmazza az egy részvény – egy szavazat elvet, ennek alátámasztásaként a fenti szavazati korlátozást hivatkozza meg.⁴⁷

A RÁBA Járműipari Holding Nyrt. alapszabályának⁴⁸ 7.1. pontjában úgy rendelkezik, hogy a társaság alaptőkéje 13 473 446 db, egyenként 1000 Ft névértékű névre szóló, dematerializált törzsrészvényre oszlik. Az alapszabály vizsgálatával megállapítható, hogy a szavazati jog korlátozására, illetve többszörös szavazati jogra vonatkozó rendelkezés nem lelhető fel. Az alapszabály 17.6. pontját pedig egyenesen kimondja a közgyűlésen való szavazás kapcsán, hogy „egy részvény egy szavazatra jogosít”. Ennek alátámasztásaként szolgál, hogy a RÁBA Járműipari Holding Nyrt. 2014. évi Felelős Társaságirányítási Jelentése⁴⁹ rögzíti, hogy a társaság alkalmazza az egy részvény – egy szavazat elvet.⁵⁰

10. Fentiekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a legjelentősebb hazai tőzsdén jegyzett részvénytársaságok továbbra sem kötelezték el magukat egyértelműen az egy részvény – egy szavazat elv alkalmazása mellett, ami alapján nem látjuk indokoltnak a pontszámot megváltoztatni.

Azonban e megközelítést befektetővédelmi szempontból (önmagában) szintén nem tartjuk aggályosnak. Ugyanis Sanford Grossman⁵¹ és Oliver Hart⁵² professzorok megvizsgálták, hogy a társaságoktól indokolt-e megkövetelni a tőzsdei bevezetés feltételéül az egy részvény – egy

39 Lásd a MOL Magyar Olaj- és Gázipari Nyilvánosan Működő Részvénytársaság egységes szerkezetbe foglalt alapszabályát, illetve különösen 7.2., illetve 10. pontját. https://www.bet.hu/newkibdata/119005908/MOLNyrt_Alapszabaly_2015_02_19.pdf (2015. 09. 24.)

40 Lásd a MOL-Csoport Felelős Társaságirányítási Jelentése (2014. évre vonatkozóan, kelt: 2015. ápr. 16.) https://www.bet.hu/newkibdata/119067527/FT_jelentes_MOL_20150416.pdf (2015. 09. 24.)

41 Lásd a MOL-Csoport Felelős Társaságirányítási Jelentése (2014. évre vonatkozóan, kelt: 2015. ápr. 16.) https://www.bet.hu/newkibdata/119067527/FT_jelentes_MOL_20150416.pdf (2015. 09. 24.)

42 (módosított és egységes szerkezetbe foglalt szöveg, 2015. szeptember 17.)

43 Lásd Magyar Telekom Nyrt. 2014. évi Felelős Társaságirányítási Jelentése (Megjelent: 2015. április 20.) https://www.bet.hu/newkibdata/119093799/20150415_Felelos_Tarsasagiranyitasi_Jelentes_2014_HUN.pdf (2015. 09. 29.)

44 Lásd Magyar Telekom Nyrt. 2014. évi Felelős Társaságirányítási Jelentése (Megjelent: 2015. április 20.) https://www.bet.hu/newkibdata/119093799/20150415_Felelos_Tarsasagiranyitasi_Jelentes_2014_HUN.pdf (2015. 09. 29.) 14.

45 <https://www.bet.hu/newkibdata/117464550/RCH140718OR01H.pdf> (2015. 09. 29.)

46 Lásd Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyilvánosan Működő Rt. Felelős Társaságirányítási Jelentése a 2014. évi üzleti évre (Megjelent: 2015. április 29.) <https://www.bet.hu/newkibdata/119163212/RCH150429OR01H.pdf> (2015. 10. 24.)

47 Lásd Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyilvánosan Működő Rt. Felelős Társaságirányítási Jelentése a 2014. évi üzleti évre (Megjelent: 2015. április 29.) <https://www.bet.hu/newkibdata/119163212/RCH150429OR01H.pdf> (2015. 10. 24.)

48 Lásd RÁBA Járműipari Holding Nyrt. alapszabálya – a 2014. április 17-i közgyűlés 6/2014.04.17. számú határozatával a módosításokkal egységes szerkezetben elfogadott alapszabály. https://www.bet.hu/newkibdata/118370922/R_ba_Nyrt_Alapszab_ly_2014.pdf (2015. 10. 24.)

49 Lásd RÁBA Járműipari Holding Nyrt. Felelős Társaságirányítási Jelentés 2014. (Kelt: 2015. április 16.) https://www.bet.hu/newkibdata/119065018/R_ba_Nyrt_FeFel_s_T_rsas_gir_ny_t_si_Je-lent_s_2014.pdf (2015. 10. 24.)

50 Lásd RÁBA Járműipari Holding Nyrt. Felelős Társaságirányítási Jelentés 2014. (Kelt: 2015. április 16.) Elérhető https://www.bet.hu/newkibdata/119065018/R_ba_Nyrt_FeFel_s_T_rsas_gir_ny_t_si_Je-lent_s_2014.pdf (2015. 10. 24.)

51 Sanford Grossman amerikai közgazdász és hedge fund menedzser. Akadémiai pályafutását tekintve több egyetemen is (Stanford University, University of Chicago, Princeton University) végzett oktatási tevékenységet, 1989 és 1999 között pedig a University of Pennsylvania Wharton School of Business professzora volt, jelenleg ugyanitt emeritus professzor.

52 Oliver Hart a Harvard University közgazdászprofesszora.

szavazat elvnek való megfelelést. Arra a következtetésre jutottak, hogy az egy részvény – egy szavazat elvtől való eltérés bizonyos esetekben szolgálhatja a részvényesek legjobb érdekét, és emelheti a társaság értékét, ezért a szavazati struktúrák hatásait mindig egy adott társaság esetében egyedileg érdemes vizsgálni. Fontos megjegyezni azt is, hogy az egyes jogrendszerek által a részvényeseknek (befektetőknek) nyújtott védelem általános színvonala is jelentős hatást gyakorolhat ebben a tekintetben.⁵³

IV.

Levélben történő (távolsági) szavazás lehetősége

11. E szempont kapcsán egy pont jár, ha egy adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye engedélyezi a részvényeseknek, hogy levélben küldjék el szavazatukat a társaság számára (tehát biztosítja a távolsági szavazás lehetőségét), ellenkező esetben nulla pont jár.⁵⁴

A levélben történő, illetve „távolsági” szavazás biztosítására hatályos gazdasági jogi szabályozásunk több megoldást is kínál. A legfőbb szerv döntéshozatalában való részvétel kapcsán ugyanis rögzíti a polgári törvénykönyvünk, hogy a gazdasági társaság minden tagja jogosult személyesen vagy képviselő útján a legfőbb szerv tevékenységében részt venni.⁵⁵ Egyik útja a távolról, személyes jelenlét nélkül történő szavazásnak a képviselő meghatalmazása, amit közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. Ez a lehetőség nyitva áll a gazdasági társaságok (így eltérő szabályozás hiányában a nyilvánosan működő részvénytársaságok) minden tagja (részvényese) számára. A részvényes képviselőte tekintetében irányadó további speciális szabályokat a Ptk. 3:255. §-a tartalmazza.

A részvénytársaságokra vonatkozó szabályozás lehetővé teszi még részvényesi meghatalmazott alkalmazását is. E jogintézmény lényege az, hogy a részvényes jogainak a társasággal szemben való gyakorlására részvényesi meghatalmazottat bízhat meg, aki a részvénytársasággal szemben a részvénykönyvbe való bejegyzést követően a részvényesi jogokat saját nevében, a részvényes javára gyakorolja.⁵⁶

A Ptk. szintén tartalmazza a levélben történő szavazás lehetőségét, mely a hazai jogi szabályozásban talán a legközelebb áll a *La Porta* és munkaközössége által megal-

kotott indexben eredetileg szerepeltetett „proxy by mail” elnevezésű jogintézményhez. Ennek segítségével ugyanis a részvényes a közgyűlésre szavazatát egy előre elérhetővé tett formanyomtatványon, levélben küldheti meg. Ehhez hasonló jogintézmény alkalmazásának enged teret a Ptk. 3:273. § (4) bekezdése is, amely szerint, ha a nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabálya megengedi, hogy a részvényes szavazati jogát a közgyűlést megelőzően postai úton gyakorolja, akkor e jog gyakorlását érvényesen csak olyan feltételhez kötheti, amely a részvényes személyazonossága megállapításához szükséges.

Indokolt még megjegyezni a fent ismertetett jogok gyakorlása kapcsán, hogy a Ptk. 3:272. § (3) bekezdése alapján a nyilvánosan működő részvénytársaságnak a társaság honlapján, a közgyűlést megelőzően legalább 21 nappal nyilvánosságra kell hoznia – többek között – a képviselő útján, illetve levélben történő szavazáshoz használandó nyomtatványokat, ha azokat közvetlenül nem küldték meg a részvényeseknek. Vagyis elmondható, hogy a Ptk. szabályozása egyértelműen a távolsági szavazás – és ezzel a részvényesi joggyakorlás – elősegítésére irányul.

12. *La Porta* 1997-ben megjelent kutatási eredményei óta a technika fejlődésével (vagy éppen az akkor már elterjedőben lévő technikai eszközök célirányos felhasználásával) a „távolsági” szavazás új módszere jelent meg, és terjedt el a társaságok életében, valamint a jogi szabályozásban, ami pedig nem más, mint az elektronikus hírközlő eszközök igénybevétele a tagsági jogok gyakorlásának terén. A gazdasági társaságok szervezetére vonatkozóan a Ptk. 3:111. § (2) bekezdésében ugyanis azt olvashatjuk, hogy a tag a legfőbb szerv ülésén tagsági jogait személyes részvétellel helyett elektronikus hírközlő eszközök igénybevételeivel akkor gyakorolhatja, ha a létesítő okirat az igénybe vehető elektronikus hírközlő eszközöket, valamint azok alkalmazásának feltételeit és módját úgy határozza meg, hogy a tagok azonosítása, és a tagok közötti kölcsönös és korlátozásmentes kommunikáció biztosított legyen.

A Ptk. Harmadik Könyvének részvénytársaságokra vonatkozó XIV. címe további szabályokat tartalmaz a közgyűlés elektronikus hírközlő eszközök útján történő megtartásáról. A részvénytársaságok szervezetére vonatkozó szabályok között ugyanis a Ptk. 3:280., illetve 3:281. §-ai meghatározzák a konferencia-közgyűlés feltételeit és lebonyolításának módját. Ez alapján, ha az alapszabály lehetővé teszi, hogy a részvényesek személyes megjelenés helyett elektronikus hírközlő eszköz igénybevételeivel vegyenek részt a közgyűlésen, a részvényesek szabadon döntenek saját részvételük módjáról. Azoknak a részvényeseknek pedig, akik a közgyűlésen személyesen vennének részt, e szándékukat legalább 5 nappal a közgyűlés napja előtt be kell jelenteniük a részvénytársaságnak, mert a Ptk. szabályai értelmében azokat a részvényeseket, akik e szándékukról a részvénytársaságot határidőben nem tájékoztatják, úgy kell

53 GROSSMAN Sanford J. – HART Oliver: *One Share-One Vote and the Market for Corporate Control*. Journal of Financial Economics. 1988/1., 175. FERRARINI Guido: *One Share – One Vote: A European Rule?* European Company and Financial Law Review. 2006/2., 155–156.

54 LA PORTA et al.: i. m. 1122.

55 Ptk. 3:110. § (1) bek.

56 Ptk. 3:256. §.

Tanulmány

tekinteni, mint akik a közgyűlésen elektronikus hírközlő eszköz igénybevételével vesznek részt. Itt szabályozza a Ptk. az elektronikus hírközlő eszköz igénybevételével összefüggésben a részvénytársaságnál felmerülő költségek viselését is, amelynek értelmében azokat a részvénytársaságnak kell viselnie, vagyis az így felmerült költségek a részvényesekre nem háríthatók át. Fontos szabály még a konferencia-közgyűlés alkalmazhatóságával kapcsolatban, hogy nem lehet e módszert igénybe venni, ha az ellen a szavazatok legalább 5%-ával együttesen rendelkező részvényesek a közgyűlési meghívó kézhezvételétől vagy a hirdetmény közzétételétől számított 5 napon belül – az ok megjelölésével – írásban tiltakoznak, és egyben kéri a közgyűlés hagyományos módon történő megtartását.⁵⁷

Tekintettel arra, hogy a Ptk. szabályozása alapján a nyilvánosan működő részvénytársaságok részvényeseinek több jogintézmény is adott a „távolsági” (közgyűlésen való személyes jelenlét nélkül történő) szavazásra, illetve ennek lehetőségének kialakítására, ezért megítélésünk szerint a pontszám: 1.

V.

A részvények letétbe helyezése alóli mentesség a közgyűlés előtt

13. Egy pont jár e szempont alapján, ha egy adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye nem engedélyezi a vállalatok számára, hogy megköveteljék a részvényesektől részvényeik letétbe helyezését egy közgyűlés előtt, és így megakadályozzák számukra, hogy néhány napig értékesítsék részvényeiket. Egyéb esetben nulla pont adható.⁵⁸

Először is rögzíteni szükséges, hogy a részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait akkor gyakorolhatja, ha őt a részvénykönyvbe bejegyezték – amelynek elmaradása azonban a részvényesnek a részvény felletti tulajdonjogát nem érinti.⁵⁹ A Ptk. 3:254. §-a szerint a részvényes a részvényesi jogok gyakorlására a társasággal szemben a részvény vagy letéti, illetve tulajdonosi igazolás⁶⁰ alapján, a részvénykönyvbe történő bejegyzést követően jogosult.⁶¹

Hazánkban a Ptk. tartalmazza a részvénytársaságok esetében a közgyűlésen való részvétellel (és szavazásra) vonatkozó szabályokat is.⁶² Ez alapján nyilvánosan mű-

ködő részvénytársaság közgyűlésén az a részvényes, illetve részvényesi meghatalmazott vehet részt, akit legkésőbb a közgyűlés kezdő napját megelőző 2. munkanapon bejegyezték a részvénykönyvbe, bármint eltéréstől a rendelkezéstől semmis.⁶³ A Ptk. továbbá kifejti, hogy a közgyűlésen a részvényesi jogok gyakorlására az a személy jogosult, akinek nevét – lezárásának időpontjában – a részvénykönyv tartalmazza. A *La Porta* részvényesvédelmi indexében szereplő szempontnak való megfelelést egyértelműen biztosítja a Ptk. azon szabályozása, mely szerint a részvénynek a közgyűlés kezdőnapját megelőző átruházása nem érinti a részvénykönyvbe bejegyzett személynek azt a jogát, hogy a közgyűlésen részt vegyen és az őt, mint részvényest megillető jogokat gyakorolja.⁶⁴

Így a Ptk. szabályozása nem tartja indokoltnak a részvények átruházásának korlátozását (nem írja elő a részvények „letétbe helyezését”) a közgyűlések megtartásával párhuzamosan, ugyanis a szabályozás azt a megközelítést alkalmazza, hogy a részvénykönyvbe – a fentiek szerint – bejegyzett személy gyakorolhatja részvényesi jogait a közgyűlésen abban az esetben is, ha a részvénykönyv lezárását követően értékesítette papírjait. Ezért a pontszám álláspontunk szerint 1.

VI.

Az összesített szavazás és az arányos képviselő

14. Egy pontot kell adni e szempont alapján, ha egy adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye engedélyezi a részvényeseknek, hogy minden szavazatukat egy igazgatótanácsi tagságra pályázó jelöltre adják le, vagy ha az adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye engedélyezi az igazgatótanácsban való arányos képviselő lehetőségét, amelynek eredményeként a kisebbségi részvényesek az igazgatótanács bizonyos hányadát jelölhetik. Ellenkező esetben a pontszám 0.⁶⁵

E szempont kapcsán a hazai jogi szabályozás, így a polgári törvénykönyv nem tartalmaz konkrét rendelkezéseket. A Ptk. nyilvánosan működő részvénytársaság számára továbbá nem teszi lehetővé, hogy kibocsásson vezető tisztségviselő, illetve felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvényt.⁶⁶ Fentiek alapján a Ptk. szabályozása nem biztosítja az összesített szavazás vagy az arányos képviselő érvényesülését. Az viszont nem zárható ki a Ptk. szabályozási modellje alapján, hogy a társaságok alapszabályukba beépíthetik e megoldások alkal-

⁵⁷ Ptk. 3:280. § (1), (2), (3) bek.

⁵⁸ LA PORTA *et al.*: i. m. 1122.

⁵⁹ Ptk. 3:246. § (1) bek.

⁶⁰ A Ptk. 3:254. § (3) bek. alapján a dematerializált részvény esetén az értékpapírszámla-vezető köteles a részvényes kérésére a részvényről tulajdonosi igazolást kiállítani.

⁶¹ Ptk. 3:254. § (1) bek.

⁶² Ptk. 3:273. § Részvétel a közgyűlésen.

⁶³ Ptk. 3:273. § (2) bek.

⁶⁴ Ptk. 3:273. § (3) bek.

⁶⁵ LA PORTA *et al.*: i. m. 1122.

⁶⁶ Ptk. 3:233. § (6) bek.

mazását. Érdemes ezért idevonatkozóan megvizsgálni a *BÉT Ajánlásait*, továbbá néhány jelentős, a Budapesti Értéktőzsdére bejegyzett társaság alapszabályát.

15. A *BÉT 1.3.10. számú ajánlása* kimondja, hogy a vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok megválasztásával és visszahívásával kapcsolatos közgyűlési döntések esetén a közgyűlés elnöke ne alkalmazzon öszszevonott szavazási eljárást, minden jelölt esetében célszerű külön határozattal dönteni. Ebből megállapítható, hogy ajánlási szinten kifejezetten elutasító a Budapesti Értéktőzsde az összesített, összevonott szavazási eljárás iránt. Szintén ugyanebben az ajánlásában úgy rendelkezik, hogy a részvényesi támogatással jelölt vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok esetén a jelölt bemutatásakor tájékoztatást kell adni a támogató részvényes személyét illetően is. E szabály pedig az arányos képviselőlet bizonyos szintű megvalósítására enged következtetni, mivel egy társaság alapszabályában akár biztosíthatná azt a jogot, hogy a kisebbségi részvényesek bizonyos számú jelöltet állíthassanak az igazgatótanácsba.

Egyes jelentős hazai tőzsdei részvénytársaságok⁶⁷ alapszabályainak vizsgálata során azt a következtetést vontuk le, hogy e társaságok életében nem jelenik meg az összesített szavazás vagy az arányos képviselőlet jogintézménye. Ez is arra utal, hogy a hazai társasági jogi köztudatban és gyakorlatban e jogintézmények jelenleg csekély relevanciával rendelkeznek.

Fentiek alapján e szempontra 0 pontot látunk indokoltnak adni.

VII. Kisebbségvédelem

16. Egy pontot kell adni e szempont alapján, ha egy adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye lehetővé teszi a kisebbségi részvényesek számára, hogy egyfelől megtámadják a menedzsmenst vagy a közgyűlés döntését a bíróság előtt, másfelől jogot biztosít arra, hogy kilépjenek a társaságból – ha bizonyos alapvető változások történnek a társaság életében – oly módon, hogy a társaságnak kötelezően meg kell vásárolnia a részvényeiket. Alapvető változásokra lehet például felhozni a társaságok egyesülését, a társaság eszközeinek értékesítést, illetve alapszabály megváltozását is. Eltérő esetben erre a szempontra 0 pont adható. Kisebbségi részvényesnek azok minősülnek *La Porta* tanulmánya alapján, akik 10% vagy ennél kisebb tulajdonrészrel rendelkeznek.⁶⁸

67 Ebben a körben vizsgáltuk az OTP Bank Nyrt., Magyar Telekom Távközlési Nyrt., Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyilvánosan Működő Rt., MOL Magyar Olaj- és Gázipari Nyilvánosan Működő Részvénytársaság, RÁBA Járműipari Holding Nyrt. alapszabályát.

68 *LA PORTA et al.*: i. m. 1122.

A polgári törvénykönyv a jogi személyek működésére vonatkozóan tartalmazza a jogi személy törvényes működésének biztosítékait.⁶⁹ A törvény alapvetően megállapítja, hogy a jogi személyek feletti általános törvényességi felügyeletet a jogi személyt nyilvántartó bíróság látja el.⁷⁰ Ez alapján a jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója, a jogi személy vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja kérheti a bíróságtól a tagok vagy az alapítók és a jogi személy szervei által hozott határozat hatályon kívül helyezését, ha a határozat jogszabálysértő vagy a létesítő okiratba ütközik.⁷¹ E jog gyakorlásához szükséges a polgári törvénykönyvben meghatározott *szubjektív és objektív jogérvényesítési határidők* betartása. A határozat hatályon kívül helyezése iránt attól az időponttól számított 30 napon belül lehet keresetet indítani a jogi személy ellen, amikor a jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy a határozatról tudomást szerezhetett volna (*szubjektív határidő*). A határozat meghozatalától számított egyéves, jogvesztő határidő elteltével pedig per nem indítható (*objektív határidő*).⁷² Nem jogosult perindításra az, aki a határozat meghozatalához szavazatával hozzájárult, amely alól kivételt jelent, ha tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés játszott közre a határozat elfogadásában.⁷³

A bíróság előtti kereset alapjául jogszabálysértés vagy a létesítő okirat (alapszabály) rendelkezéseinek megsértése kell, hogy szolgáljon.⁷⁴ A per eredményeként, ha megállapítást nyer, hogy a határozat jogszabályt sért vagy a létesítő okiratba ütközik, a bíróság a határozatot hatályon kívül helyezi és szükség esetén új határozat meghozatalát rendeli el.⁷⁵ Az ítélet hatályáról meg kell jegyezni azonban azt is, hogy a határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosult, de perben nem álló más személyekre is kiterjed.⁷⁶ Ha pedig a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, akkor bíróság csak a jogsértés tényét állapítja meg.⁷⁷ Hangsúlyozni kell, hogy a bíróság eljárása semmiképp nem irányulhat az egyes döntések gazdaságossági, célszerűségi szempontból való felülvizsgálatára.⁷⁸

69 Ptk. Harmadik Könyv IV. cím. A jogi személy törvényes működésének biztosítékai X. fejezet A jogi személy törvényességi felügyelete.

70 Ptk. 3:34. § (1) bek.

71 Ptk. 3:35. §.

72 Ptk. 3:36. § (1) bek.

73 Ptk. 3:36. § (2) bek.

74 Ptk. 3:35. §.

75 Ptk. 3:37. § (1) bek.

76 Ptk. 3:37. § (2) bek.

77 Ptk. 3:37. § (3) bek.

78 Ptk. 3:34. § (1) bek.

Tanulmány

Fenti szabályozás alapján a Ptk. jogi személyekre vonatkozó rendelkezései lehetővé teszik a jogi személy tagjai, illetve a jogi személy vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja számára, hogy megtámadják a bíróság előtt a tagok és a jogi személy szervei által hozott határozatot. A törvény nem tartalmaz még olyan korlátozást sem, hogy a (kisebbségi) részvényesek meghatározott százalékának kell kezdeményeznie a felülvizsgálatot, így akár az egyes részvényesek számára is – tulajdoni hányaduktól függetlenül – biztosított e jog gyakorlása. Tehát az előbbieken írottak alapján és *La Porta* szempontrendszere szerint egyértelműen indokolt megítélni 1 pontot.

17. Mindazonáltal – pusztán kíváncsiságból – indokoltnak látjuk még megvizsgálni a *La Porta*-index e pontjában szereplő másik feltétel megjelenését is a hazai szabályozásban. Ez alatt az értendő, hogy biztosít-e a szabályozás a részvényes számára kiszállási lehetőséget a részvénytársaságból abban az esetben, ha a cég életében alapvető változások következnek be. E feltétel nyilvánvalóan amerikai ihletésű, mivel *La Porta* és szerzőtársai ebben az esetben az Egyesült Államok egyes tagállamaiban érvényesülő értékelési jog meglétét kérik számon a szabályozáson. Az értékelési jog⁷⁹ például szerepel az Egyesült Államok tagállamainak társasági jogi szabályozásához mintául szolgáló *Model Business Corporation Act* (MBCA) rendelkezései között, melynek 13. fejezete (*MBCA Chapter 13*) e jogot rögzíti. *Delaware* állam társasági joga szintén biztosítja e jogot a részvényeseknek, a *Delaware Code – Chapter 1. General Corporation Law* ugyanis részletes rendelkezéseket tartalmaz az értékelési jog kapcsán. Általánosan elmondható, hogy az értékelési jog a társaság életében alapvető fontosságú változás bekövetkezése esetén a részvényes ez irányú kérésére a bíróság által megállapított, és a társaság – egy vállalatfelvásárlás esetén pedig az ajánlattevő, illetve a jogutód társaság – által kifizetett készpénz ellenértékre jogosítja fel az ezt igénybe venni szándékozó részvényeseket. Fontos megjegyezni, hogy e jogosultsággal csak azon részvényesek élhetnek, akik a kifogásolt tranzakciót nem támogatták szavazatukkal.⁸⁰ Az *MBCA* § 13.02. alapján az értékelési jog megilleti a jogszabályi feltételeknek megfelelő részvényest a következő tranzakciók esetén: a) részvényesi hozzájárulással megvalósuló egyesülések esetében; b) részvénytársaság-ügyletek esetében; c) jelentős eszközértékesítések esetében; d) az alapszabálynak a részvényes státuszát érintő jelentős módosítása esetén; e) a társaság nonprofit jellegűvé alakítása esetén; f) vagy a társaság honosságának megváltoztatása kapcsán, ha ez a

részvényes számára lényeges tekintetben hátrányosnak bizonyul.⁸¹

Ilyen jellegű, garantált kiszállási lehetőség a hazai szabályozás alapján egy esetben illeti meg a nyilvánosan működő részvénytársaság részvényesét, mégpedig egy sikeres vállalatfelvásárlási törekvés eredményeként, a *sell-out*, azaz *eladási* jog garantálja a társaság kisebbségi részvényeseinek számára, hogy tisztességes feltételek mellett szállhassanak ki a vállalatból. A szabályozás ebben a tekintetben nem a polgári törvénykönyvben, hanem a *tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (továbbiakban: Tpt.)* 76/D. § (6) bekezdésében lelhető fel. Ennek alapján, ha a vételi ajánlati eljárás lezárásakor az ajánlattevőnek a céltársaságban fennálló befolyása eléri a 90%-ot, a fennmaradó részvények tulajdonosainak – a *Tpt.* 55. § (2) bekezdésében előírt, a szavazati jog mértékének megváltozásának közzétételét követő 90 napon belül – írásban megtett kérésére köteles e részvényeket is megvásárolni. A vételi kötelezettség esetén az ellenérték legkisebb összegének meghatározására a vételi jog gyakorlására vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell, vagyis a részvények ellenértéke a vételi ajánlatban, illetve az önkéntes vételi ajánlatban meghatározott vételár és az egy részvényre jutó saját tőke értéke közül a magasabb összeg. Saját tőkeként a legutolsó, könyvvizsgáló által hitelesített éves beszámolóban feltüntetett értéket kell figyelembe venni azzal a megkötéssel, hogy ha a társaság a számviteli jogszabályok értelmében konszolidált beszámoló készítésére kötelezett, akkor saját tőkén a konszolidált saját tőke értendő.

A *sell-out*, azaz *eladási* jog jelenléte jóval korlátozottabb az Egyesült Államokban, mint például az Európai Unió tagállamaiban. Az Európai Unióban ugyanis a 2004/25/EK irányelv (vállalatfelvásárlási irányelv) 16. cikke alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kell az eladási jog alkalmazását egy sikeres vállalatfelvásárlási ajánlatot követően. Viszont az Egyesült Államokban alapvetően nincs jelen az eladási jog, amelynek vélhető indoka, hogy az értékelési jog jogintézménye képes betölteni annak szerepét. A teljesség kedvéért viszont megjegyzendő, hogy az Egyesült Államok három tagállama (*Maine, Pennsylvania és Dél-Dakota*) mégis alkalmaz az eladási joghoz nagyon hasonló, „*control share cash-out*” rendelkezést. Ez azt jelenti, hogy e tagállamok a vállalat feletti irányítás megszerzése esetére a vállalatból való kiszállás lehetőségét biztosító rendelkezést építettek be társasági jogukba. Ez lehetővé teszi, ha egy ajánlattevő megszerzi a céltársaság szavazati joggal rendelkező részvényeinek meghatározott százalékát, akkor a többi részvényes igényelheti, hogy az ajánlattevő tisztességes áron, készpénz ellenértéket fizet-

79 Appraisal right.

80 The Takeover Bids Directive Assessment Report. http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/takeoverbids/study/study_en.pdf (2015. 10. 07.) 174.

81 Model Business Corporation Act. § 13.02. Right to Appraisal. <https://apps.americanbar.org/dch/committee.cfm?com=CL270000> (2015. 10. 07.)

ve vegye meg részvényeit. A jog gyakorlását kiváltó befolyástervezési küszöbérték meglehetősen alacsony, *Pennsylvania* államban 20%,⁸² *Maine* államban 25%,⁸³ *Dél-Dakotában* pedig 50% + 1 szavazati jogot biztosító részvény.⁸⁴

Fentieket összefoglalva hazánkban a részvényesek rendelkezésére áll a bírósági felülvizsgálat kérése a menedzsment vagy a közgyűlés jogszabálysértőnek vagy alapszabályba ütközőnek vélt határozatai esetében, ezen túlmenően pedig egy sikeres vállalatfelvásárláskor nyitva áll a kisorvénnyesek számára a vállalatból való kiszállás lehetősége is. Az előbbiek alapján tehát a pontszám véleményünk szerint: 1.

VIII.

Elővásárlási jog az újonnan kibocsátott értékpapírokra

18. A *La Porta-index* szerint egy pont adható, ha egy adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye lehetőséget biztosít arra, hogy a társaság újonnan kibocsátott részvényeit első körben a részvényesek vásárolják meg – amely jogról csak részvényesi szavazással lehessen lemondani. Más esetben a pontszám 0.⁸⁵

E kérdéskör jelentősége leginkább a részvénytársaságok alaptőkéjének új részvények kibocsátásával történő felemelésekor került előtérbe, amelyet a *Ptk. a Harmadik Könyv XIV. cím XXXVI. fejezetében* szabályoz, azon belül pedig az elsőbbségi jog gyakorlására vonatkozó rendelkezéseket pedig az *alaptőke-emelés új részvények forgalomba hozatalával* címszó alatt olvashatjuk. A *Ptk.* vonatkozó rendelkezései szerint az alaptőke pénzbeli hozzájárulás ellenében történő felemelése esetén a részvényesek, valamint az átváltoztatható, illetve jegyzési jogot biztosító kötvények tulajdonosai a részvények átvételére elsőbbségi joggal rendelkeznek. Az elsőbbségi jog gyakorlására jogosultak sorrendjét és az elsőbbségi jog gyakorlására rendelkezésre álló időtartamot az alapszabályban kell szabályozni,⁸⁶ amely jogok gyakorlására a részvénytársaság legalább 15 napos határidőt köteles biztosítani.⁸⁷ A *Ptk.* azt is előírja, hogy a részvénytársaság

köteles az alapszabályban meghatározott módon tájékoztatni a részvényeseket a megszerezhető részvények névértékéről, illetve kibocsátási értékéről, a jog érvényesítésére nyitva álló időszak kezdő és záró napjáról és a jog gyakorlásának módjáról.⁸⁸ Álláspontunk szerint a hazai szabályozási megoldásra adható pontszám 1, mivel a *La Porta indexben* meghatározott kritériumnak maradéktalanul megfelel.

19. Megjegyeznénk, hogy az Európai Unióban az alaptőke pénzbeli hozzájárulás ellenében történő felemelése esetén a részvényeseket megillető elsőbbségi, illetve elővásárlási jognak uniós jogi háttere van. Korábban ezt a kérdést a 77/91/EGK (második társasági jogi) irányelv⁸⁹ 29. cikke szabályozta, amelyet 2012-ben felváltott a 2012/30/EU irányelv⁹⁰, amelyet hazánkban a nyilvánosan működő részvénytársaságokra kötelezően alkalmazni kell. Az új irányelv 33. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a tőke pénzbeli hozzájárulás ellenében történő felemelésekor a részvényeket fel kell kínálni elővásárlásra a részvényesek számára a részvényeiknek a tőkéhez viszonyított arányában, ugyanezen cikk (4) bekezdésében pedig akképp rendelkezik, hogy az elővásárlási jogot az alapszabály, illetve az alapító okirat nem korlátozhatja, és nem zárhatja ki. Ugyanakkor a hatályos *Ptk.* nem tartalmaz olyan rendelkezést, mely szerint semmis lenne az alapszabálynak a polgári törvénykönyv elsőbbségi jog gyakorlására vonatkozó rendelkezéseitől eltérő szabályozása. Felmerül a kérdés, hogy a *Ptk.* azon rendelkezése kiterjed-e az elsőbbségi jog gyakorlására, mely szerint nem lehetséges a törvényben foglaltaktól eltérni, ha az a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti. Véleményünk szerint üdvözlendő lenne e rendelkezések kógcenciájának a kimondása, ugyanakkor mérvadó bírói gyakorlat hiányában ezt jelenleg még nem lehet teljes bizonyossággal eldönteni. Így jogharmonizációs szempontból legalább nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében indokolt lenne kötelezően előírni az elsőbbségi jog érvényesülését.

82 Pennsylvania Consolidated Statutes, Title 15. Corporations and Unincorporated Associations, Part II. Corporations, Subpart B. Business Corporations, Article C. Domestic Business Corporation Ancillaries, Chapter 25. Registered Corporations, Subchapter E. Control Transactions, § 2541–2548. <http://www.legis.state.pa.us/WU01/LI/LI/CT/HTM/15/15.HTM>,

83 Maine Revised Statutes, Title 13-C: Maine Business Corporation Act, Chapter 11. Mergers and Share Exchanges, §1110. Right of shareholders to receive payment for shares following control transaction. Elérhető: <http://legislature.maine.gov/statutes/13-C/title13-Csec1110.html>

84 The Takeover Bids Directive Assessment Report, http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/takeoverbids/study/study_en.pdf, 174.

85 LA PORTA *et al.*: i. m. 1123.

86 Ptk. 3:297. § (2) bek.

87 Ptk. 3:297. § (3) bek.

88 Ptk. 3:297. § (4) bek.

89 A TANÁCS MÁSODIK IRÁNYELVE (1976. december 13.) a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint ezek tőkéje fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és harmadik személyek érdekei védelmében a Szerződés 58. cikkének (2) bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról (77/91/EGK).

90 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/30/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint tőkéjük fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és harmadik személyek érdekei védelmében az Európai Unió működéséről szóló szerződés 54. cikkének második bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról.

Tanulmány

IX. Rendkívüli közgyűlés összehívásához szükséges szavazati arány

20. Amennyiben a rendkívüli közgyűlés összehívásához szükséges szavazati arány 10%, vagy az alatti, ez egy pontot ér a szempont alapján. Egyébként a pontszám 0. Ez a szempont tehát azt mutatja, hogy a részvénytőke hány százalékával kell rendelkezni egy rendkívüli közgyűlés összehívásához (ez alapvetően 1 és 33% között változik az egyes jogrendszerekben).⁹¹

A Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között, a *Harmadik Könyv X. cím XVIII. fejezetében*, a *kisebbségvédelem* körében tartalmaz a legfőbb szerv összehívásának kezdeményezésére vonatkozó szabályozást. A Ptk. 3:103. § (1) bekezdése alapján a gazdasági társaság azon tagja vagy tagjai, akik együttesen a szavazati jogok legalább 5%-ával rendelkeznek, az ok és a cél megjelölésével bármikor kérhetik a társaság legfőbb szerve ülésének összehívását vagy a legfőbb szerv ülés tartása nélküli döntéshozatalát. Ha az ügyvezetés a kérelem kézhezvételétől számított 8 napon belül nem intézkedik a legfőbb szerv ülésének a lehető legkorábbi időpontra történő összehívása érdekében, az ülést az indítványozók kérelmére a nyilvántartó bíróság hívja össze, vagy a nyilvántartó bíróság felhatalmazza az indítványozókat az ülés összehívására. Az előbb idézett szakasz (2) bekezdése a kapcsolódó költségek viseléséről úgy rendelkezik, hogy a gazdasági társaság legfőbb szerve a kisebbség kérelmére összehívott ülésen dönt arról, hogy a költségeket az indítványozók vagy a társaság viseli-e, ugyanakkor a várható költségeket az indítványozók kötelesek megelőlegezni. Fontos még kiemelni, hogy a Ptk. 3:106. §-a alapján semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely a *kisebbségvédelem* fejezet rendelkezéseitől a kisebbség hátrányára tér el. Fenti szabályok értelemszerűen alkalmazandók a részvénytársaságok esetében is⁹², e rendelkezésektől a Ptk. részvénytársaságokra vonatkozó címe csak annyiban tér el a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében, hogy a kisebbségi jogok gyakorlására – és így a rendkívüli közgyűlés összehívására is – együttesen a szavazatok legalább 1%-ával rendelkező részvényesek jogosultak.⁹³ Ez alapján a magyar szabályozás egyértelműen megfelel az index követelményének, sőt a kisebbségi részvényesekre nézve kifejezetten kedvező szabályozást biztosít. Ez a szabályozás nyilvánvalóan jól tükrözi azt a megközelítést, mely szerint a nyilvánosan működő részvénytársaságok gyakran szórt tulajdonosi struktúrával rendelkeznek, amire jellemző a kisorosztványesek magas aránya. Az ő érdekérvényesítési törekvé-

seiket pedig komolyan befolyásolhatja a *kollektív fellépés problémája*,⁹⁴ ezért a kisorosztványesek érdekérvényesítésének elősegítése érdekében indokolt a kisebbségi jogok gyakorlását viszonylag alacsony szavazati küszöbértékhez kötni. Ezen igénynek a hazai szabályozásban a rendkívüli közgyűlés összehívásához szükséges szavazati arányra vonatkozó rendelkezés maradéktalanul elegendő, így indokoltnak látjuk megadni az 1 pontot erre a szempontokra.

X. Kötelező osztalék

21. Az osztalékfizetésre vonatkozóan *La Porta* és munkacsoportja akkor ítélte megadhatónak az egy pontot, ha az osztalék mértéke megegyezik a nettó nyereség azon arányával, amelynek a (törzs)részvényesek számára osztalékként való kiosztását az adott ország társasági joga vagy kereskedelmi törvénye kötelezővé teszi a társaságok számára.⁹⁵ Az ettől eltérést engedő szabályok meglete esetén az indexbe 0 pontot jegyeztek fel.

A Ptk. osztalékfizetésre vonatkozó szabályozását az alábbiak szerint foglalhatjuk össze. A gazdasági társaságok közös szabályai között egyértelműen szerepel, hogy a társaság nyeresége a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg, és a veszteséget is ilyen arányban kell viselniük, ezzel párhuzamosan pedig a létesítő okirat azon rendelkezése semmis, amely valamely tagot a nyere-

94 A kollektív fellépés problémája (leginkább) a szórt részvényesi struktúrában tapasztalható részvényesi passzivitás magyarázatául szolgálhat. A részvényesek magatartását gyakran egy racionális apátia jellemzi. A közgyűlési döntéshozatalban való érdemi részvétellel szükséges információk megszerzése és feldolgozása ugyanis gyakran jelentősebb tehernek tenné ki őket, mint amit ebből eredményként remélhének. Ez még akkor is igaz lehet, ha a szavazatuk döntő fontosságúnak bizonyul. Ez alapján az is evidens, hogy a kollektív fellépés problémája megakadályozza a (kis)részvényest abban, hogy számottevő napi szintű ellenőrzést gyakoroljon a vállalati döntéshozatal felett. Így eltántorítja őket a vállalati döntéshozatalban való részvételtől, hogy egy (kis)részvényes szavazata csak csekély mértékben tudja befolyásolni azt. Az együttes fellépés megszervezése pedig jelentős költségeket róhat a kisorosztványesekre, míg hasznai egyetemesek lennének köztük. Például, ha részvényesek egy csoportja felismerné, hogy egy bizonyos közgyűlési javaslat csökkenti a részvényesi jólétet, a *potyautas-probléma* („free rider” problem) valószínűleg eltántorítaná őket attól, hogy megszervezzék ennek ellenzékét. Minden részvényes nyerne ugyanis az ellenállásból, de még többet nyernének akkor, ha más részvényesek viselnék ennek költségét. Mivel semmilyen kötelező költségmegosztási mechanizmus nem érvényesül ilyen helyzetekre, és mivel egy részvényes sem tudja a javaslat legyőzéséből eredő hasznot teljes mértékben megszerezni, így nem lesz jelen kellő ösztönzés az ellenzék megszervezésére. Lásd GORDON Jeffrey N.: *Ties that Bind: Dual Class Common Stock and the Problem of Shareholder Choice*. California Law Review. 1988/1., 43; HUTCHISON Harry G.: *Director Primacy and Corporate Governance: Shareholder Voting Rights Captured by the Accountability/Authority Paradigm*. Loyola University Chicago Law Review. 2005/4. sz., 1157–1158; GORDON Jeffrey N.: *Ties that Bind: Dual Class Common Stock and the Problem of Shareholder Choice*. California Law Review. 1988/1., 43–45.

95 LA PORTA et al.: i. m. 1123.

91 LA PORTA et al.: i. m. 1123.

92 Ptk. 3:93. §.

93 Ptk. 3:266. §.

ségből vagy a veszteség viseléséből teljesen kizár.⁹⁶ Fontos kiemelni, hogy a társaság a tag részére tárgyévi adózott eredménye, illetve szabad eredménytartaléka terhére teljesíthet kifizetést vagy más vagyoni szolgáltatást. A nyereség felosztása tekintetében pedig a Ptk. 3:109. § (2) bekezdése meghatározza, hogy a társaság legfőbb szervének hatáskörébe tartozik a nyereség felosztásáról való döntés.

A részvénytársaságokra vonatkozó szabályozás további előírásokat tartalmaz a részvényesek részére juttatott kifizetések feltételeiről. Ennek értelmében a részvénytársaság saját tőkéjéből a részvényes javára, annak tagsági jogviszonyára figyelemmel kifizetést a részvénytársaság fennállása során a polgári törvénykönyvben meghatározott esetekben és – az alaptőke leszállításának esetét kivéve – a tárgyévi adózott eredményből, illetve a szabad eredménytartalékkal kiegészített tárgyévi adózott eredményből teljesíthet. Nem kerülhet sor kifizetésre, ha a részvénytársaság saját tőkéje nem éri el vagy a kifizetés következtében nem érné el a részvénytársaság alaptőkéjét, továbbá ha a kifizetés veszélyeztetné a társaság fizetőképességét.⁹⁷ Az osztalékfizetés kapcsán pedig a Ptk. 3:262. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a részvénytársaságnak a felosztható és a közgyűlés által felosztani rendelt eredményéből a részvényest részvénye névértékével arányos osztalék illeti meg. Az osztalékfizetés feltétele, hogy a részvényes az osztalékfizetésről döntő közgyűlés időpontjában a részvénykönyvben szerepeljen. A részvényes osztalékra való jogáról meg kell jegyezni, hogy csak a már teljesített vagyoni hozzájárulása alapján jogosult. Az osztalékfizetésre vonatkozó szabályok alkalmazására pedig az alapszabályban az egyes részvényosztályokra meghatározott jogok figyelembevételével kerülhet sor.⁹⁸

Fentiek alapján látható, hogy az osztalékfizetésre fordítható források felett a közgyűlés diszponál, ami szintén elmondható még az osztalékelőleg fizetésével kapcsolatban is, hiszen az igazgatóság számára ehhez közgyűlési vagy alapszabályban lefektetett felhatalmazás szükséges. Az osztalékfizetésre szánt forrásokból a részvényesek alapvetően részvényük névértékével arányosan részesülnek, ugyanakkor figyelembe kell venni idevonatkozóan az alapszabályban esetlegesen az eltérő részvényosztályokra – például az osztalékelsőbbbségi részvényosztályra – vonatkozó rendelkezéseket is. A Ptk. szabályai között ugyanakkor nem találunk olyan rendelkezést, mely megkövetelné, hogy a nettó nyereség egy meghatározott arányát a (törzs)részvényesek számára osztalékként kiosztsák, továbbá nem találunk olyan rendelkezést sem, amely egyértelműen kizárná egy ilyen jellegű szabályozás alapszabályba való beépítését. Ez azonban csakis

megfelelő körülmények mellett történhet meg, mivel a Ptk. 3:265. §-a alapján semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a részvénytársaság által teljesített kifizetésekre a polgári törvénykönyvben foglaltaknál (és így természetesen a fent ismertetett szabályoknál) a részvényesekre nézve kedvezőbb szabályokat állapít meg.

Lehetséges továbbá a részvénytársaságokra vonatkozó szabályozás alapján osztalékelsőbbbségi részvényosztály kialakítása,⁹⁹ amely azonban nyilvánvalóan nem feleltethető meg a kötelező osztaléknak.

Az előbbieket összegezve tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy a hazai szabályozás nem alkalmazza a kötelező osztalék jogintézményét, ezért erre a szempontra indokoltnak láttuk, 0 pontot adjunk.

22. Ugyanakkor a funkcionális szemléletet valló összehasonlító jogtudomány híveiként indokolt elgondolkodnunk azon, hogy miért is tulajdonított *La Porta* professzor és munkaközössége e jogintézménynek kiemelt jelentőséget, és mi is e jogintézmény valós rendeltetése. A *Law and Finance* tanulmányban megfogalmazott álláspontjuk szerint a kötelező osztalék jogi pótlékot jelenthet a kisebbségi részvényesek védelmét ellátó egyéb tényezők gyengesége esetén.¹⁰⁰ Meglátásunk szerint viszont a kötelező osztalék jogintézménye olyan országokban lehet fontos, ahol az osztalékfizetésről való döntéshozatal nem tartozik a közgyűlés hatáskörébe. Például az Egyesült Államokban jellemzően a menedzsment dönthet a kifizetésre kerülő osztalék mértékéről. A társasági jogi szabályozás kialakításában mintaszerepet betöltő *Model Business Corporation Act* § 6.40. ugyanis úgy rendelkezik, hogy az igazgatótanács felhatalmazása alapján a társaság fizethet osztalékot¹⁰¹ a részvényeseinek, amelynek korlátait az alapszabály és a törvényben meghatározott esetek képezik. Ez utóbbi rendelkezések a társaság fizetőképességének fenntartását szolgálják, ugyanis azt törekednek biztosítani, hogy a társaság helyt tudjon állni kötelezettségeiért.¹⁰² *Delaware* állam társasági joga a *Delaware Code – Title 8. Corporations, Chapter 1. General Corporation Law, Subchapter V. Stock and Dividends* § 170 szintén az igazgatótanács kezébe helyezi az osztalékfizetésről való döntési jogot, ugyanis e szakasz értelmében a társaságok igazgatói bejelenthetnek és kifizethetnek osztalékot, figyelembe véve az alapszabályban esetlegesen rögzített bárminemű vonatkozó korlátozást. Álláspontunk szerint az Egyesült

⁹⁹ Ptk. 3:231. § (1) bek.

¹⁰⁰ *LA PORTA et al.*: i. m. 1128.

¹⁰¹ A jogszabály a részvényeseknek történő kifizetésekről, kiosztásról beszél a § 6.40-ben. Ebbe beletartozik egyértelműen a részvényeseknek kifizetett osztalék a *Model Business Corporation Act* § 1.40. Act Definitions (6) alapján. Szintén idetartoznak például a saját részvény-visszavásárlások. Lásd *Model Business Corporation Act*. <https://apps.americanbar.org/dch/committee.cfm?com=CL270000>, (2015. 10. 24.)

¹⁰² Ezt a törvényi korlátot a *Model Business Corporation Act* tartalmazza a § 6.40. (c) (1), (2)-ben.

⁹⁶ Ptk. 3:88. § (2) bek.

⁹⁷ Ptk. 3:261. § (1) bek.

⁹⁸ Ptk. 3:262. § (2) bek.

Tanulmány

Államokban a részvényesek vagyoni jogainak védelmében ezt a döntési autonómiát korlátozni lehetne egy minimális osztalékfizetést előíró szabállyal, ugyanakkor – mint ahogyan a *Law and Finance* tanulmányból is kiderül – ezt a jogintézményt nem alkalmazzák.¹⁰³ Pedig a kötelező osztalékra vonatkozó szabály alkalmazásával megakadályozható lenne, hogy a menedzsment indokolatlanul mellőzze, vagy alacsony szinten tartsa az osztalék mértékét annak érdekében, hogy a vállalat pillanatnyi részvényárfolyamát megemelje, és így kedvezőbb hozamot érjen el a számára adományozott részvényopciók vagy egyéb teljesítményalapú javadalmazási eszközökön.¹⁰⁴

E veszélyek azonban véleményünk szerint sokkal inkább jelen lehetnek egy olyan jogrendszerben, amelyben a részvényesek megfelelő döntési hatáskör hiányában nem tudnak érdemi beleszólást gyakorolni az osztalékfizetéssel kapcsolatos kérdésekbe. Mivel hazánkban viszont végső soron a közgyűlés jogosult dönteni az osztalékfizetésről, ezért a fenti veszélyek kevésbé tűnnek reálisnak, emiatt a kötelező osztalék jogintézményének is csekélyebb a jelentősége.

XI.

Következtetések

23. Az eddig elmondottak alapján számos következtetés vonható le hazai és nemzetközi viszonylatban is. Először is, hazánk társasági joga továbbra sem kötelezte el magát kizárólagosan az egy részvény – egy szavazat elv mellett, annak ellenére, hogy kiindulási alapként kétségtelenül rögzíti ezt, sőt ezt tartja kívánatosnak a *Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlásai* is. Ebben ugyanakkor jelen tanulmány szerzői önmagában nem látnak kivetnivalót, mert bár kétségtelen, hogy egy társaságban a szavazati és a vagyoni jogok összhangja alapvetően ideális irányítási struktúrát jelenthet,¹⁰⁵ mégis számos olyan helyzet képzelhető el, mely az ettől való eltérést indokolja.

Az *igazgatókkal szembeni jogok* területén jogi szabályozásunkat megvizsgálva láthatjuk, hogy a megszerezhető 6 pontból – igen előkelő módon – hazánk 5 pontot ért el. Eredményünket *La Porta* 1998-ban megjelent kutatásával összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a magyar jogrendszer felveszi a versenyt a befektetők szempontjából legkedvezőbbnek kikiáltott jogrendszerekkel. Elég megjegyeznünk, hogy ugyanezen szempontok alapján 1997-ben az Egyesült Királyság, Kanada, vagy éppen az Egye-

sült Államok szintén 5 pontot ért el az *igazgatókkal szembeni jogok* területén, míg például Ausztria 2 pontot, míg Németország csak 1 pontot ért el.¹⁰⁶ Hazánk jogi szabályozása e szempontokat vizsgálva a részvényesek védelmében egyértelműen magas szintű garanciákat biztosít. Ennek kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy *La Porta* és munkaközösségének vizsgálatát követően már majdnem két évtized telt el, ami pedig megfelelő időt biztosított a befektetők és a tudományos közvélemény által azonosított követelményekhez való sikeres alkalmazkodásra. Szintén érdemes megemlíteni, hogy ez az eredmény beillik abba a trendbe, mely az egykori szocialista államok esetében a befektetői, részvényesi jogok erőteljes reformjáról árulkodik. Ebben pedig jelentős szerepet játszott a bevált külföldi jogi megoldások átvétele is.¹⁰⁷ Mindezek mellett hazánk esetében hangsúlyoznunk kell az uniós jogharmonizáció szerepét, mely erőteljes hatást gyakorolt (és gyakorol napjainkban is) a befektetővédelmi szabályozás kialakítására, hiszen az ezredfordulón még *Katharina Pistor* professzor¹⁰⁸ csak 3 pontot adott *La Porta* indexe alapján a hazai jogi szabályozásra az *igazgatókkal szembeni jogok* esetében.¹⁰⁹ Ezt figyelembe véve pedig egyértelműen látható az elmúlt időszak erősödő hazai trendje a részvényesek védelmének területén.

24. Jelen tanulmány szerzői 2013-ban megjelent kutatásukban már elvégezték az akkor hatályos magyar gazdasági jog elemzését *La Porta* szempontrendszer alapján,¹¹⁰ amely kutatás szintén 5 pontos eredményre vezetett az *igazgatókkal szembeni jogok* esetében. Tehát az új Ptk. hatálybalépése kapcsán – e szempontrendszer alapján – azt a következtetést vonhatjuk le, hogy sikeresen megőrzésre kerültek a részvényesi jogok területén elért vívmányok. Az *igazgatókkal szembeni jogok* közül egyedül az összesített szavazás / arányos képviselő nem került (továbbra sem) beemelésre a hazai szabályozásba, ugyanakkor ezt – számos okból¹¹¹ – hiba lenne hiányos-

106 LA PORTA et al.: i. m. 1130–1131.

107 PISTOR Katharina: *Patterns of Legal Change: Shareholder Protection and Creditor Rights in Transition Economies*. European Business Organization Law. 2000/1., 93–94.

108 Katharina Pistor a Columbia Law School oktatója, főbb területe többek között a társasági jog. Kutatóként tagja többek között a Comparative Law and Economics Forumnak és a European Corporate Governance Institute-nak is.

109 PISTOR: i. m. 70.

110 Az elemzés akkor a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény rendelkezéseire alapult.

111 Az összesített szavazás ugyanis az Egyesült Államokban az igazgatók megválasztásának egy bevett módja. A mögöttes célját úgy foglalhatnánk össze, mint a kisebbségi részvényesek igazgatótanácsban való képviseletének biztosítása. Ugyanakkor az Egyesült Államokban nem kötelező mindenhol alkalmazása. Pontosabban – Udo C. Brande megfigyelése szerint – csak kilenc tagállamban kötelező az. Ezek esetében nem lehetséges az alapszabályban eltérően rendelkezni. Bizonyos tagállamokban (pl. Delaware) viszont az összesített szavazás jogintézménye már nem érvényesül, ha kizárják az alapszabályban alkalmazását. Az Egyesült Államok megint más tagállamaiban pedig csak akkor érvényesül, ha az alapszabály kifejezetten előírja al-

103 LA PORTA et al.: i. m. 1130.

104 HALL Brian J.: *The Pay to Performance Incentives of Executive Stock Options*, Working Paper 6674., National Bureau of Economic Research. (August 1998.) <http://www.nber.org/papers/w6674.pdf> (2015. 10. 27.) 24–25.

105 Lásd FERRARINI Guido: i. m. 159–161.

ságként értékelni. A Ptk. szabályozási rendszerével kapcsolatban azonban rögzítenünk kell, hogy az eltérést engedő szabályok jelenléte bizonyos körülmények között indokoltá a befektetők részéről, viszont ezzel párhuzamosan nagyobb rugalmasságot is jelent számukra a társaságok alapszabályainak, és irányítási rendszerüknek kialakítása során. Mindkét esetben tehát fontossá válhat majd a gazdasági jog világában jártas szakemberek közreműködése.

Indokolt azt is megjegyezni, hogy *La Porta* indexét korántsem tekinthetjük a befektetők jogi szabályozás iránti igényeit a maguk teljességében értékelő mutatónak. Sokkal inkább érdemes azt egy összehasonlító jogi eszköz-

ként kezelni, mely a részvényesek védelmének egyes – kiválasztott – alapkérdéseit vizsgálja. Ebből adódóan továbbbi figyelmet kell fordítani a különböző jogrendszerek, piacok jellegzetességeire, mint például a koncentrált tulajdonosi struktúrából adódó felelős társaságirányítási kérdések, melyet *La Porta* indexe jellemzően figyelmen kívül hagy.¹¹² Hasonló lehet az állam tulajdonosi szerepvállalásával összefüggő sajátosságok vizsgálata.¹¹³ Szintén nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a felelős társaságirányítás területén a befektetői elvárások folyamatosan fejlődnek a tapasztalatok fényében, így azt a jogi szabályozásnak is követnie kell. Ezért merülnek fel nagy számban olyan kérdések a nyilvánosan működő részvénytársaságok működését illetően, mint például a vezetői javadalmazás, az érdekellentétek és az összeférhetlenséget jelentő helyzetek megnyugtató szabályozása, vagy a transzparencia széles körű biztosítása.

kalmazását. Így e szabály érvényesülése fontos képet adhat a részvényesek védelméről az Egyesült Államok tagállamai esetében. De ez a jogintézmény már jóval kevésbé bizonyul relevánsnak a világ más országainak eltérő társasági jogi berendezkedésében. Az összesített szavazás így illusztrálja azokat az eseteket, amikor *La Porta* és szerzőtársai ragaszkodnak az Egyesült Államok által orientált kritériumhoz. Ráadásul mindezt anélkül teszik, hogy megadnák az esélyt a római jogi hagyományokat ápoló államoknak, hogy más eszközökkel megfeleljenek az e kritériumok által elérni kívánt céloknak. Lásd BRÄNDLE, Udo C.: *Shareholder Protection in the United States and in Germany* – „Law and Finance” Revisited. *German Law Journal*, 2006/3., 270–271., 275–276.

112 LELE Priya P. – SIEMS Mathias M.: i. m. 20–21.

113 SOKOL, Daniel D.: *Competition Policy and Comparative Corporate Governance of State Owned Enterprises*. Brigham Young University Law Review, 2009/6., 1716.

AZ ÚJ PP. IRATMINTATÁRA

Beadványtervezetek az új Pp. minden eljárási cselekményéhez, összesen 437 iratminta

SZERZŐK: **Belcsák Róbert, Gelencsér Dániel, Jójárt Eszter, Kőrös András, László András Dániel, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Reviczky Renáta, Turbucz Zoltán**

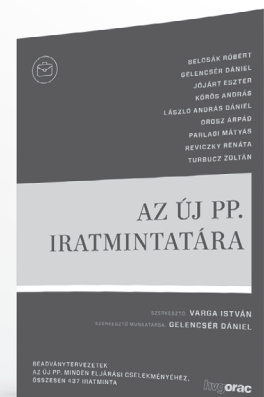
SZERKESZTŐ: **Varga István**

A SZERKESZTŐ MUNKATÁRSA: **Gelencsér Dániel**

Az új Pp. a professzionális pervitel megteremtése érdekében nagyban épít a polgári per szereplőinek aktív, szakszerű közreműködésére, a jogi képviselővel szemben a jelenleginél magasabb követelményeket állít fel. Az új törvény az eddiginél jóval bonyolultabb szabályozást vezet be, továbbá számos olyan – első ránézésre nehezen észlelhető – részletszabályt tartalmaz, amely megnehezíti a befogadható beadványok elkészítését. Az alapjaiban megváltozó jogi környezet a jogi képviselőket vélhetően komoly kihívások elé fogja állítani, melyek leküzdésében segítséget nyújthat ez a bírói, ügyvédi, közjegyzői és a tudományos szféra kiemelkedő képviselői által készített iratmintatár. A kötetet Varga István tanszékvezető egyetemi tanár, ügyvéd, a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság tudományos titkára szerkesztette.

A kézikönyv a megszokott iratmintatárakhoz képest részletesebben, a peres eljárás teljes folyamatát végigkövetve jeleníti meg az egyes iratmintákat. A határon átnyúló ügyek számának dinamikus növekedésére figyelemmel az összeállítás tartalmaz európai uniós, illetve nemzetközi jogi aktusok alapján készült mintákat is. A legjellemzőbb iratoknál – például a keresetlevélnél, fellebbezésnél – a kiadvány több alternatívát is kínál, a beadványok előtt – az új szabályok gyakorlati alkalmazását elősegítendő – jól használható gyorstáblázatot, továbbá beadványszerkesztést segítő útmutatót is tartalmaz.

Az új Pp. iratmintatára és A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-II. együttes ára: 20 000 Ft

Ára: 9000 Ft
Megjelenés:
2017. június

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

F. Rozsnyai Krisztina habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

A közigazgatási perjog emancipációja: a közigazgatási perrendtartás

A közigazgatási bírászkodás az elmúlt 70 évben európai szinten igen jelentős fejlődésen ment keresztül. Ahogy a közigazgatás és az állam ebben az időben számos alakváltozást élt meg, úgy kellett a közigazgatási bírászkodásnak is lekövetni ezeket a változásokat, hogy a hatalmi ágak megosztásából rá háruló feladatot érdemben el tudja látni. A közigazgatásnak a társadalmi és gazdasági változások eredményeként bekövetkezett robbanásszerű expanziója szintén nagy kihívás elé állította a közigazgatási bírászkodást, hiszen az ügyek száma egyre nőtt és diverzifikálódott. Természetesen az adóigazgatás domináns elem maradt, de mellé számtalan új ügycsoport sorakozott fel. Megkétszerezve, de hazánk is felzárkózik azon országok népes táborához, ahol európai államok többségében külön perrendtartás szabályozza a közigazgatási pereket. E tanulmány célja, hogy a kodifikációról és annak eredményéről adjon áttekintést.

1. Előzmények

Csak az tartós, ami ideiglenes – tartja a francia közmondás. Ezt a közigazgatási bírászkodás, s vele együtt a közigazgatási perjog magyarországi története is jól alátámasztja. Magyarországon a közigazgatás és a bíróságok különválasztásával egyidejűleg (sőt már azt megelőzően is) felmerült a közigazgatási bírászkodás kérdése, és az angol, francia, német megoldások vizsgálatával megindult a gondolkodás arról, hogy Magyarországon milyen közigazgatási bírászkodás legyen.¹ Nagyon hosszas előkészítést követően, uralkodói nyomásra először kialakításra került a pénzügyi bírászkodás, majd ezt fejlesztette tovább a jogalkotó általános közigazgatási bírászkodássá. Ami a perjogi szabályokat illeti, azokat is a közigazgatási bírászkodásról szóló 1896. évi XXVI. tc. tartalmazta. Nemcsak szervezeti, de eljárásjogi is egy igen sajátos, vegyes rendszer alakult ki: általános megváltoztatási jogkort gyakorolva, tehát igen erős döntési jogosultságokkal felruházva járt el az egyetlen fórum, ugyanakkor a bírói út taxációval került kialakításra. Így már az elfogadáskor

előrevetítette a rendszer a működési problémákat: a túlterheltséget, s az ezzel járó elhúzódó eljárásokat egyfelől, másfelől pedig a közigazgatási ügytípusok szakadatlan növekedésével párhuzamosan a tulajdonképpeni folyamatos hatáskörszűkülést, illetve a hatásköri szabályok folyamatos módosítását. Nem véletlen, hogy már az 1890-es évek végén (!) megjelentek a reformelképzelések, amelyekből azonban 1949-ig vajmi kevés valósult meg. A taxatív hatásköri szabályozás ezzel állandó jellemzőjévé vált perjogi rendszerünknek.

A Közigazgatási Bíróság 1949-ben történt megszüntetését követően a „közigazgatási bírászkodás” a polgári bírászkodás keretein belül, rendkívül szűk körben létezett tovább. A közigazgatási eljárásokat szabályozó, 1957-ben elfogadott és hatályba lépett eljárási törvény (az Et.) intézményesítette újra általános jelleggel az államigazgatási határozatok bíróság előtti megtámadhatóságát – mint rendkívüli jogorvoslati formát. Ez azonban kizárólag elvi lehetőséget jelentett a bírói úton történő jogorvoslásra, hiszen e rendelkezés tényleges alkalmazhatóságát csak a határozatok rendkívül szűk – s kevésbé lényeges – enumeratív módon meghatározott körében, öt ügycsoportban tette lehetővé a törvény.² A közigazgatási bírászkodás

¹ STIPTA István: *Diskussionen über den Inhalt des Verwaltungsschutz[es] in Ungarn (1848–1896)*. In: *Rechtsgeschichtliche Studien: Beiträge zur Institutionsentwicklung in der ungarischen Rechtsgeschichte* (szerk.: Gábor MÁTHÉ, Barna MEZEY). Budapest; Passau: ELTE ÁJK – MTA – Universität Passau, 2008, 67–82.

² Emellett az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti pereknek volt nagy jelentőségük, mint másodlagos jogvédelmi eszközök.

eljárás szabályozása terén a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 1973-tól hatályos módosítása³ jelentős lépésnek tekinthető, hiszen e módosítás inkorporálta az államigazgatási határozatok bíróság előtti megtámadásának peres szabályait a Pp. XX. Fejezetébe. Az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1981. évi I. törvény (az Áe.) hatálybalépéséről és egyes jogszabályok módosításáról szóló 1981. évi 25. tvr. módosította aztán a közigazgatási perek részletes eljárási szabályait, s párhuzamosan hatályba lépett az Áe. felhatalmazása alapján kiadott 63/1981. (XII. 5.) MT rendelet, mely a bíróság által felülvizsgálható határozatok körét tartalmazta. Az Áe.-n és a Pp.-n kívül a közigazgatási bíráskodásra vonatkozóan hatásköri szabályokat tartalmazott még a bírósági szervezeti törvény is, e három törvény módosításával szélesítette ki a jogalkotó a közigazgatási bírósági utat 1991-ben az Alkotmánybíróság 32/1990 (XII. 23.) AB határozata nyomán.

Az 1991. XXVI. törvény csak a hatósági ügyekben nyitotta meg a bírói utat általános jelleggel, illetve a törvényességi felügyeleti szerv számára biztosított az önkormányzat határozataival szemben bírósághoz fordulásra általános lehetőséget. Minden egyéb esetben külön törvényi felhatalmazás alapján van csak lehetőség a bírósághoz fordulásra, tehát egy tágabb, de még mindig alapvetően taxációra épülő rendszer érvényesül. Az ideiglenesnek szánt megoldás maradandónak bizonyult. A Ket. előkészítéséhez kapcsolódóan merült fel először az igazságügyi tárcánál, hogy közigazgatási perrendtartást kellene készíteni, s ehhez kapcsolódó előkészületekre is sor került. A perjogi szakma azonban összezárt a jogpolitikával szemben, és egyhangúlag tagadta a külön közigazgatási perjog létjogosultságát, jogszabály-inflációtól és a Ket.-tel együtt járó változások hatványozódásától tartva.⁴ A Pp. XX. fejezetének jelentős, novelláris módosítására azonban így is sor került, az addigi bírói gyakorlat és néhány előremutató új szabály kodifikációjával.⁵ A közigazgatási perjog önállósulásának kérdése aztán egy darabig nem merült fel közpolitikai szinten, a 2011-es Ket. novella ugyanakkor kivette a Ket.-ből az ott található perjogi szabályokat és a Pp. XX. fejezetébe építette be azokat.

Az Alaptörvény előkészítése során elsősorban a szervezeti kérdések kerültek terítékre, a közigazgatási perjog önállóságának kérdése csak a polgári perjog rekodifiká-

ciójával kapcsolatos előkészítő munkák során merült fel újra: maradjon-e a polgári perjog szabályozási tárgykörén belül a közigazgatási perjog, vagy engedjük végre útjára? A vélemények még mindig nagyon megoszlottak. A Kúria elnöke először 2012-ben, majd 2013-ban és 2014-ben is állított fel – ezzel is állást foglalva – joggyakorlat-elemző csoportot a közigazgatási perek szabályainak vizsgálatára. Trócsányi László miniszterre kinevezése kapcsán már hangsúlyozta a közigazgatási bíráskodás továbbfejlesztésének szükségességét, s azt követően hamarosan, 2015 januárjában a kocka el lett vetve: az új polgári perrendtartás koncepciójának elfogadása kapcsán a Kormány úgy határozott, hogy a közigazgatási perek szabályait az új Pp. már nem fogja tartalmazni, s önálló közigazgatási perrendtartási koncepciót kell kidolgozni.⁶

A koncepció igen gyors tempóban, 2015 májusára készült el, s miután a Kormány azt elfogadta és elrendelte a közigazgatási perrendtartás kidolgozását,⁷ megkezdődött a szintén nagyon feszített ütemű kodifikációs munka. A koncepció, majd a normaszöveg véleményezésére felállított Kodifikációs Bizottság 2016. február közepére tárgyalta meg a Kp. egyes nagyobb részeit, s április 1-jén kezdődött meg a társadalmi vita, illetve a közigazgatási egyeztetés. A Kormány az előterjesztést június 13-i ülésén elfogadta. A szervezeti kérdések ekkor kerültek felszínre, ami némi csúszást okozott az Országgyűléshez való benyújtásban. A Kormány, tekintettel arra, hogy a Kp. az új Polgári perrendtartáshoz igen szorosan kapcsolódik, végül a szervezeti kérdésekről zajló ötpárti egyeztetések lezárását megelőzően már szeptember végén benyújtotta a törvényjavaslatot az Országgyűlésnek.⁸ A javaslat részletes vitája idején vált egyértelművé, hogy szervezeti változásokra politikai megegyezés hiányában nem kerülhet sor, így az Ákr.-t és a Kp.-t december 6-án elfogadta az Országgyűlés. A Kp. kihirdetésére ezt követően azonban nem került sor, ugyanis a köztársasági elnök az Alkotmánybírósághoz fordult, s kérte a Kp. egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének vizsgálatát. Az Alkotmánybíróság 1/2017. (I. 17.) AB határozata alapján az Országgyűlés néhány módosítást eszközölt, és így fogadta el újra a közigazgatási perrendtartásról szóló törvényt (a továbbiakban: Kp.), amely 2017. évi I. törvényként március 1-jén került végül kihirdetésre.⁹

zöknek. Lásd NAGY Marianna: *Interdiszciplináris mozaikok a közigazgatási jogi felelősség dogmatikájához*, Budapest, Eötvös, 2010. 181. o.; FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2015., 492.

3 1972. évi 26. tvr.

4 ROZSNYAI Krisztina: *Szubjektív vagy/és objektív jogvédelem?* Jogtudományi Közlöny, 2004/6., 213–214.

5 A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról és az egyes közigazgatási nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról szóló 2005. évi XVII. törvénnyel (Knp.).

6 A közigazgatási perrendtartás kodifikációjáról szóló 1011/2015. (I. 22.) Korm. határozatban.

7 Az 1352/2015. (VI. 2.) Korm. határozat alapján.

8 A szervezeti változásokkal kapcsolatos elképzelésekről lásd F. ROZSNYAI Krisztina: *Perjogi önállósulás és különbírói jelleg a közigazgatási bíráskodásban*. Közjogi Szemle, 2016/4., 3–9.

9 2017. évi I. törvény, kihirdetve: Magyar Közlöny 2016/30.

Jogalkotásunk nyomában

2. A közigazgatási perrendtartás és az Alaptörvény

2.1. A közigazgatási bírászkodás alkotmányos alapjai

A közigazgatási perek kapcsán az Alaptörvény négy rendelkezésére kell így különösen figyelemmel lennünk. Az egyik a jogállamiság elvét kimondó B) cikk (1) bekezdése, illetve az ezen elv részelemét képező, a hatalmi ágak elválasztását kimondó tétel [C) cikk (1) bekezdés]. A harmadik a bíróság hatáskörére vonatkozó 25. cikk (2) bekezdés b) pont, amely szerint a bíróság dönt a közigazgatási határozatok törvényességéről,¹⁰ a negyedik pedig a hatósági és más közigazgatási döntésekkel szembeni jogorvoslathoz való jogot kimondó XXVIII. cikk (7) bekezdése. Ezek közül a hatalommegosztás elvének alaptörvényi szabályozása újdonság. Mivel a közigazgatási bírászkodás célja az Alkotmány 2. §, 50. § (2) és 57. § (5) bekezdése rendelkezéseiből is kiolvasható volt, a hatalmi ágak megosztásának elve pedig ebben az értelmezésben korábban is szerepet játszott, lényeges változásról nem beszélhetünk. A hatalmi ágak megosztásának az elve és a jogállamiság elve megkövetelik, hogy a bíróság, mint „fék” a közigazgatás minden jogellenes cselekményével szemben igénybe vehető legyen. Az alkotmánybírói gyakorlatban a jogorvoslathoz való jogról fokozatosan tevődött át a hangsúly az 50. § (2) bekezdésére, majd az Alkotmány 57. § (1) bekezdésére,¹¹ aminek az oka az, hogy a hatalmi ágak megosztásának a tétele a leglényegesebb alapja a közigazgatási bírászkodásnak, és ezen elv kifejeződésének inkább volt tekinthető az Alkotmány 50. § (2) bekezdése és az 57. § (1) bekezdése, de egyik sem funkcionálisan. Ennek azért is így kellett lenni, mert a fellebbezésre tekintettel a jogorvoslathoz való jogot számos esetben már a hatósági eljárásban igénybe vehető jogorvoslat, a fellebbezés is kielégíti, a hatalommegosztás elvének érvényesüléséhez azonban a bírósági jogvédelem biztosítása ezekben az esetekben is elengedhetetlen. A hatalommegosztás elvének kifejezett szabályozása melletti másik fontos változás, hogy az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés b) pontja az ellenőrzés fogalmát döntésre cseréli, ami felfogható a bírósági szerep erősítéseként, de értelmezhető úgy is, hogy a bíróságoknak a hatalmi ágak rendszerében betöltött szerepét nem kívánta az alkotmányozó tovább hangsúlyozni. Abban, hogy a bíróság csak a törvényesség kérdésében jogosult dönteni, nincs változás. Láthatjuk tehát, hogy az alkotmányos megalapozottsága a közigaz-

gatási bírászkodásnak továbbra is a korábbiakhoz hasonló módon adott.

Az Alaptörvény előkészítése kapcsán sokan, sok szempontból fogalmazták meg azt, hogyan és merre kellene továbblépni az alkotmányos szabályok, illetve az azokat konkretizáló törvényi rendelkezések tekintetében.¹² Mégis – szemben számos ország alkotmányos szabályaival¹³ – továbbra sincs kifejezetten a közigazgatási bírászkodás rendeltetésére nézve alkotmányos szabály. Ez a hiány a perjogi keretek kialakításakor világosan érzékelhető volt, hiszen nem volt olyan orientáló szabály, amelyből kiderült volna: a szubjektív vagy az objektív jogvédelem kell, hogy az erősebb legyen? Hogyan kell például a bíróság döntési jogkörét kialakítani, mennyire érvényesülhet a hivatalbóliság elve? Azonban éppen a hatalmi ágak megosztásának elvére tekintettel, ami immár expressis verbis megjelenik az Alaptörvényben, nem állhatunk meg az alanyi jogok védelménél, nem elegendő a szubjektív jogvédelem. Bibó István szavaival kifejezve, a közigazgatás jogszerűsége az egész közösség érdeke és ügye.¹⁴ Ezt kell a közigazgatási bírászkodás céljának meghatározásakor érvényre is juttatni. A „bíróság dönt a közigazgatási határozatok törvényességéről” fordulat a hatalommegosztás elvével együtt értelmezve mind a szubjektív, mind az objektív jogvédelmet megalapozza.

Az objektív jogvédelem – a tárgyi jog védelme – felé való elmozdulást a perjogi szabályok szintjén elsősorban az európai jog behatásai¹⁵ idézték elő.¹⁶ Ezek a behatások részben a közigazgatási hatósági eljárásjog felől, elsősorban a jog, jogos érdek érintettsége nélküli ügyféli jogállás biztosításán keresztül¹⁷ érték a perjogot, de a 2005. évi XVII. törvénnyel (a továbbiakban Knp.) bevezetett perjogi módosítások: a hivatalbóli bizonyítás elrendelésének, a bizonyítási teher megfordulásának,¹⁸ illetve a dön-

10 A c) és d) pontban külön kiemelt önkormányzati rendeletekkel kapcsolatos normakontroll-eljárásokat tág értelemben véve magában foglalja ez a fogalom, azokat külön nem említjük e helyütt. Lásd ennek részleteiről TRÓCSÁNYI László: *A közigazgatási bíróságok által gyakorolt normakontroll*. Jogtudományi Közlöny 7–8/1990: 253–263.

11 PATYI András: *Közigazgatási bírászkodásunk modelljei*. Budapest, Logod, 2003, 130.

12 Legkoncentráltabban ez a PPKE Jog- és Államtudományi Kara és az Igazságügyi Minisztérium által 2010. november 23-án megrendezett konferencián történt meg (az ott elhangzott előadások a következő lábjegyzetben szereplő kötetben jelentek meg).

13 PATYI András: *Közigazgatási bírászkodás de constitutione ferenda*. In: *Közérdekvédelem. A közigazgatási bírászkodás múltja és jövője* (szerk.: FRÖHLICH Johanna – VARGA Zs. András), Budapest, 2011, 33–55.

14 BIBÓ István: *Jogszerű közigazgatás, eredményes közigazgatás, erős végrehajtó hatalom*. In: *Válogatott tanulmányok*, I. kötet, 271–294., 279.

15 Lásd *Közigazgatási jog. Általános rész III.* (szerk.: FAZEKAS Marianna), Budapest, Eötvös, 2013, 257–267.

16 SZEGEDI László: *A társadalmi, érdekvédelmi szervezetek keresetindítási joga környezetvédelmi ügyekben – Eljárásjogi szabályozás európai nyomás alatt?* Themis, 2011/2., 136–153.

17 Ezek az ún. kvázi-ügyfelek, a feladatkörében érintett közigazgatási szerv, illetve külön jogszabályi rendelkezés esetén a civil szervezetek a Ket. 15. § (4)–(5) bekezdése alapján, lásd részletesen F. ROZSNYAI Krisztina: *A barnamedve esete a szalámmival: A közigazgatási eljárási jog a nemzetközi jog és az európai jog kölcsönhatásainak terében*. In: *Új generáció a közigazgatás művelésében*. (szerk.: FAZEKAS Marianna), Budapest, ELTE ÁJK, 2013., 255–271.

18 Pp. 336/A. § (1), illetve (2) bekezdés.

tés más jogalapra helyezésének elvi lehetősége¹⁹ is ebbe a körbe tartoznak: ezek a polgári perjogi elvektől a klasszikus (német és francia) közigazgatási perjogi elvek felé való elmozdulásként is értelmezhetőek. Ez a tendencia azóta is, különösen az Európai Unió Bírósága gyakorlatának hatására – meg-megtorpanva bár – egyre erősödik.²⁰

Az objektív és szubjektív jogvédelmi funkció sajátos egyensúlya határozza meg tehát elméletileg a bíróság feladatát. A Kp. bírósági feladatokat meghatározó alapvető rendelkezései, illetve egyes részletes szabályai már jelzik azt, hogy a szubjektív és az objektív jogvédelem teljesen másféle egyensúlyi helyzetet képez, mint a polgári perekben.²¹ Az Alaptörvényből kimaradt célmeghatározást is igyekszik pótolni a Kp. preambulumban:

Az Országgyűlés ...

a közigazgatási bíróságok által a közigazgatás jogsértő tevékenységével szemben nyújtott jogvédelem és jogorvoslat biztosítása céljából, továbbá

annak érdekében, hogy a közigazgatási szervek hatásköreiket törvényben előírtaknak megfelelően gyakorolják, és tevékenységük összhangban legyen azokkal a célokkal, amelyek elérése érdekében azokat megvalósították, az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés b)–d) pontja végrehajtására a következő törvényt alkotja

illetve a 2. § (1) bekezdésében:

2. § (1) A bíróság feladata, hogy eljárásával a közigazgatási tevékenységgel megvalósított jogsértéssel szemben – erre irányuló megalapozott kérelem esetén – hatékony jogvédelmet biztosítson.

2.2. Az eljárásjogi keretek

Az eljárási szabályok a funkciómeghatározással szorosan összefüggnek: eltérő funkciójú igazságszolgáltatási tevékenységeket nem végezhetnek azonos eljárási keretek között a bíróságok. Afelől senkinek nincs kétsége, hogy a büntetőeljárás nem szabályozható a polgári perrendtartásban, és fordítva. A különböző bírósági eljárásoknak a 25. cikk (2) bekezdésében több pontban való elrendezése, az igazságszolgáltatási tevékenység részletezése közvetetten az eljárásjogi keretekre is engedhet következtetni. Ebben változás az Alkotmányhoz képest – a rendelkezések eltérő strukturálásán túl – annyiban történt, hogy az Alaptörvény az önkormányzati rendeletalkotás körében a normakontroll-hatáskörnek az Alkotmánybíróság

és a Kúria közötti megosztásáról döntött, az eljárás alkotmányjogi jellegét azonban alapvetően meghagyta. Az önkormányzati tanács eljárásának sajátos szabályozásának ellenére ez az eljárás tárgyát tekintve közigazgatási per, hiszen egy közigazgatási aktus (csak éppen normatív aktus) törvényességéről kell a bíróságnak ebben az eljárásban is döntenie.²² Ez az újfajta elrendezése a feladatköröknek – az a) pontban felsorolt többféle jogvita miatt inkább a külön bíróságok létrehozását megengedő rendelkezéshez kapcsolódóan bír jelentőséggel, mint az eljárásjogi autonómia szempontjából. Ennek oka, hogy az a kérdés, hogy konkrétan milyen bíróságok végzik az ítélezési tevékenységet, nem tartozik az alkotmányos szabályokra, úgy az sem, hogy a bíróságok eljárásának kereteit hány jogszabály, milyen felosztásban alkotja. A tisztességes eljárás garanciarendszerét minden jogvita eljárásban, így a közigazgatási perekben is biztosítani kell. Ha az EJEB gyakorlata felől közelítjük meg ezt a kérdést, akkor a peres eljárásnak nem a jogági besorolása a lényeges, hanem az, hogy polgári vagy büntetőügyről van-e szó. Mivel a közigazgatási jogviták között pedig mind a polgári, mind a büntetőítélkezéshez sorolható perek egyaránt vannak, így a közigazgatási pereknek mindkét követelményrendszer ki kell elégíteni – ez már a törvényi szabályozás feladata.²³ Az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés b)–d) pontja végrehajtásaként elfogadott közigazgatási perrendtartás e tekintetben mindenképpen előrelépést hoz, a közigazgatási bíráskodás önálló profiljának megfelelő szabályokkal, a bíróság feladatának, döntési jogköreinek, eljárásának, valamint összetételének az alkotmányos elvek és szabályok szerinti szabályozásával. A közigazgatási bíráskodás perjogi önállósulása a közigazgatási bírósági jogalkalmazói gyakorlat és a közigazgatási dogmatika autonóm fejlődéséhez is megfelelőbb kereteket nyújthat a jövőben.²⁴ Ehhez kapcsolódóan a Kp. az alaptörvényi felhatalmazás alapján kialakított, de nem kielégítő külön bírósági rendszerben a szakértelemnek kevésbé biztosított megfelelő szintű koncentrációját²⁵ is igyekszik biztosítani: a közigazgatási perek kevesebb, regionális illetékességgel eljáró bíróság illetékességébe utalása ezt a célt szolgálja [Kp. 13. § (3) bekezdés]. Annak a problémának az orvoslására, hogy a közigazgatási ügyeket csak egy fokon intézi külön bíróság, a Kp. egy új ha-

19 Pp. 339. § (3) bekezdés – ehhez éppen a keresetkezéshozzájárulás miatt nem kapcsolódik számottevő bírói gyakorlat, lásd *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*, (szerk.: BARABÁS Gergely – BARANYI Bertold – KOVÁCS András György) Budapest, Wolters Kluwer, 2013., 768.

20 SZEGEDI László: *Az uniós jognak való megfelelés dilemmái Közép-Európában az Aarhusi Egyezmény harmadik pillére tekintetében*. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 2011/2., 57–76., 70–73.

21 Lásd erre nézve az AB gyakorlatát az ügyészi óvással kapcsolatban, pl. 1/1994. (I. 7.) AB. hat., 29/1994. (II. 25.) AB. hat., 25/2000. AB. hat.

22 Ennek részleteiről, külhoni megoldásokkal lásd HOFFMAN István – F. ROZSNYAI Krisztina: *Önkormányzatiság és normakontroll*. Közjogi Szemle, 2014/1.: 25–32.

23 Részletesen a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának és a tisztességes bírósági eljáráshoz való jognak az egymásra vetítéséről, illetve közös halmazának beazonosításáról: KÖBLÖS Adél – PATYI András: *A közigazgatási bíráskodás alkotmányos alapjai*. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2016/3., 8–29., 17–23.

24 Hasonlóan: FAZEKAS Marianna: *Az Alaptörvény hatása a közigazgatási eljárásjogra*. In: *Az Alaptörvény hatása a szakjogokra* (szerk.: CHRONOWSKI Nóra), Budapest, 2017. (megj. a.)

25 Utóbbiról részletesen lásd F. ROZSNYAI (2016).

Jogalkotásunk nyomában

táskör-elosztási rendszert alakított ki: egyrészt újra egy fórumra koncentrált a másodfokú ügyekben való döntést, másrészt ugyanezen fórumhoz telepített bizonyos Kp.-ban meghatározott közigazgatási ügyekben való elsőfokú eljárást.²⁶

3. A közigazgatási perrendtartás helye a jogrendszerben

3.1. A Kp. mint általános közigazgatási per jogi kódex

A Kp. azzal a céllal került megalkotásra, hogy a közigazgatási peres szabályokat általános jelleggel tartalmazza, tehát mentesítse a jogrendszer egyéb részeit a közigazgatási per jogi szabályok alól. A Kp. tehát a szó szoros értelmében is kódex: a jogrendszer már meglévő szabályai kerültek a kodifikációs folyamat során összegyűjtésre, rendszerezésre és általánosításra. A jelenlegi helyzet ugyanis az, hogy igen sok törvény tartalmaz közigazgatási per jogi rendelkezéseket. Ezek egy része – főleg a hatósági döntésekkel kapcsolatos szabályok esetében – nagyjából feleslegesen ismétli a hatályos Pp. szabályait, pl. kizárja a keresetindítás halasztó hatályát, vagy meghatározza az eljáró bíróságot, esetleg a keresetindítási határidőt. A külön szabályok második nagy csoportja a Pp. 324. § (2) bekezdés c) pontjához kapcsolódó, bírói utat megnyitó rendelkezések nagy sokasága. Csak hogy néhányat említsünk: a köznevelési törvény vagy a felsőoktatási törvény jogorvoslatokra vonatkozó szabályainak egy része, a köztisztviselési fegyelmi ügyekkel kapcsolatos bírói utat megnyitó szabályok, vagy éppen a rendőrségi törvény panaszt elbíráló döntésre vonatkozó rendelkezései. A közigazgatási per jogi külön rendelkezések harmadik, leglényegesebb csoportját azok a szabályok jelentik, amelyek a Pp. XX. fejezetének igencsak szűkre szabott keretei közé nem fértek be: megállapítási vagy marasztalási ítéletet kell hoznia a bíróságnak, vagy éppen a közigazgatás mulasztása miatt kell eljárni.²⁷ Ezen eljárások közös jellemzője, hogy a Pp. XX. fejezetének egyetlen, aktus-felülvizsgálatra irányuló pertípusához képest számos sajátossággal rendelkeznek. Ezek közül a Knp. tartalmaz általános rendelkezéseket, a többi egyes ügyekre vagy ügycsoportokra nézve szabályoz, mint pl. az Mötv. önkormány-

zat feladatellátási vagy határozathozatali kötelezettség elmulasztása miatti per vagy a nemzetiségek jogairól szóló törvényben foglalt szerződéskötési kötelezettség elmulasztása miatti per, vagy a valamennyi köztisztviselési törvényben megjelenő, a törvényességi felügyeleti szerv által indított perre vonatkozó szabályok.

E szabályokat hivatott tehát a kódex kiváltani. Természetesen vannak olyan kérdések, amelyekben nem lehet egységes a szabályozás, ezekre nézve maga a Kp. ad az ágazati jogalkotónak lehetőséget az eltérésre. Így lehetősége van a jogalkotónak például a bírói utat bővíteni (például járulékos közigazgatási cselekmények esetében); kizárólagos illetékességi okot meghatározni; civil szervezetnek vagy érdekképviselői szervezetnek (vagy további szervnek, személynek) keresetindítási jogot adni; eltérő keresetindítási határidőt megállapítani; a keresetlevél benyújtásához halasztó hatályt rendelni; a keresetlevél bíróságnál történő benyújtását előírni; a bíróság tárgyalásának székhelyen kívüli helyre tűzését előírni (pl. helyszíni tárgyalás); hivatalbóli bizonyítást előírni, illetve a bizonyítási terhet átcsoportosítani; hivatalbóli vizsgálatot előírni (érvénytelenségi vagy semmisségi ok meghatározásán keresztül is); a megváltoztatás lehetőségét kizárni, illetve a bíróság döntési jogkörére vonatkozó részletes szabályokat alkotni, továbbá az ágazati jogalkotó arra is jogosult, hogy fellebbezés lehetőségét biztosítsa, illetve a törvényszéki hatáskör esetén kizárja, és előbbihez kapcsolódva eltérő fellebbezési határidőt állapítson meg, a fellebbezés halasztó hatályát kizárja, illetve a bíróság határozatának előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítására irányuló kötelezettséget előírjon.

3.2. A Kp. „Általános Része”

A Kp. az első négy részének (azaz általános részének) szabályai nagyban építenek a Pp. XX. fejezetének szabályaira és az ahhoz kapcsolódó gazdag bírói gyakorlatra. Ugyanakkor lényeges különbségek is vannak a Pp. XX. fejezetéhez képest, ugyanis az egész szabályozás egy magasabb absztrakciós szintre kerül. Míg a Pp. XX. fejezetének kulcsfogalma a közigazgatási határozat, addig a Kp. kulcsfogalma a generálklauzulás szabályozás következtében a közigazgatási cselekmény, amelybe az egyedi döntéseken túl minden egyéb közigazgatási aktus is beletartozik, így a (Jat. hatálya alá nem tartozó) normatív aktusok, az intézkedések, a szerződések, illetve a reálcselekmények is, amennyiben joghatást váltanak ki.²⁸ E cselekményekre nagyrészt alkalmazhatók továbbra is az aktus-felülvizsgálati szabályok, hiszen egy közigazgatási

²⁶ E fórumot a Kp. közigazgatási elsőbírósággá nevesítette, azaz azt a közigazgatási jogban bevett kodifikációs technikát alkalmazta, amely a hatáskör címzettjét közzéval jelöli meg, majd a közzéval megjelölt bíróságot egy külön jogszabályi rendelkezésben jelöli ki. Mivel ezt a rendelkezést az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök indítványára az 1/2017. (I. 17.) AB határozatban alkotmányellenesnek minősítette, a Kp. február 21-én elfogadott szövege azt már nem tartalmazza, hanem mindenhol külön nevesíti a törvényszéket, illetve a Fővárosi Törvényszéket.

²⁷ Lásd F. ROZSNYAI Krisztina: A közigazgatási perben hozható érdemi döntések és a keresettípusok. Jogtudományi Közlöny 2014/2., 105–110.

²⁸ Erről részletesebben lásd F. ROZSNYAI Krisztina: A közigazgatási per jog és a közigazgatási eljárás jog kapcsolódási pontjai. Fontes Iuris 2015/1., 15–21.

határozathoz hasonlóan egy normatív aktust vagy egy egész szerződést is meg lehet semmisíteni, de egy már teljesedésbe ment hatósági intézkedés esetében ez nyilván nem működik: más lesz a kereseti kérelem, más a bíróság ítélete is. Részletesebb szabályokat is kellett alkotni a közigazgatási jogvita fogalmi bővülésére tekintettel: ilyen például a határozatok típusai vagy teljesen új elemként a keresettípusok szabályozása. Ugyanígy a végrehajtás felfüggesztése helyett is egy magasabb absztrakciós szintre kerül az ideiglenes jogvédelem szabályozása: az azonnali jogvédelem keretei között ehelyett a halasztó hatály kimondására lesz a bíróságnak lehetősége.²⁹

Az absztrakciós szint emelésén túl természetesen a Kp.-nak is fontos célkitűzése volt a közigazgatási bírósági jogalkalmazói gyakorlatban érzékelt problémák megoldása is. E körhöz sorolhatóak például a jogutódlás, illetve a közigazgatási hatáskörök megszűnésével kapcsolatos perbeli nehézségek, vagy a hatályon kívül helyezés időbeli hatályának kérdése, a polgári és a közigazgatási jogképesség eltérései, hogy csak néhányat megemlítsünk.

A Kp. Általános része a Pp.-hez hasonlóan épül fel: az első, általános rendelkezéseket tartalmazó részében az alapvető rendelkezéseket a bíróságokra, majd a hatáskörre és illetékességre vonatkozó szabályok követik, aztán a „Felek és az érdekelt”, „A képviselő” és végül az „Egyéb általános szabályok” fejezetek. A második rész az elsőfokú eljárás szabályait tartalmazza, a harmadik a határozatok, a negyedik pedig a perorvoslatokat szabályozza.

3.3. A Kp. különös közigazgatási perekre és bírósági eljárásokra vonatkozó szabályai

A Kp. Ötödik része tulajdonképpen a Kp. „különös része”. Az itt található szabályok az általános szabályokhoz képesti eltéréseket és kiegészítő szabályokat határoznak meg. Egyrészt ide kerültek azok a pertípusok, amelyek nem aktus-felülvizsgálati jellegűek: a mulasztási per, a marasztalási per, a köztisztviselői felügyeleti per és a kijelölési eljárás. Másrészt egyes, ugyan aktus-felülvizsgálati eljárások is itt kaptak helyet, amelyek az általánostól eltérő szabályozást igényelnek: ezek az egyszerűsített per, és a normakontroll-eljárások. Ezek az eljárások többnyire szintén peres eljárások, de vannak kivételek: a normakontroll-eljárások és a kijelölési eljárás.

A marasztalási perek igen sajátos halmazt képeznek. Egyrészt idetartozik a szerződéses és közszolgálati jogviták jelentős része. Nyilván külön értekezést igényelne, itt csak néhány fontos szabályozási szempontot jelzünk, s

azt is nagyon leegyszerűsítve.³⁰ Egyrészt a szerződések sajátos, „kettős” életet élnek: számos esetben kezelhetők aktusként és alkalmazhatóak rájuk néhány eltéréssel az aktus-felülvizsgálati szabályok, de vannak olyan szerződéses jogviták, amelyek ezeket a kereteket szétfeszítik. Ugyanez a helyzet a közszolgálati jogviták esetében is. Ezért kellett a jogvita fogalmát is két lábra helyezni, s a szerződéses és közszolgálati jogvitákat külön is közigazgatási jogvitákká minősíteni. Másrészt ezen jogviták tipikusan marasztalási perek, a Pp. világához így közelebb állnak. Ugyanakkor, mivel igen szoros kapcsolatban állhatnak más közigazgatási aktusokkal, amelyekkel adott esetben egy perben nyernek elbírálást, az nem jelentett megoldást, hogy a polgári perek szabályait alkalmazzuk egy az egyben ezekre a jogvitákra, elsősorban az összetettebb vitákban az osztott perszerkezetből származó nehézségekre tekintettel. Elég a közbeszerzési egységes perre gondolni e tekintetben. Harmadrészt, e jogviták között olyanok is vannak, amelyekben a közigazgatási szerv nem alperes, hanem a vele szerződő külső jogalany az alperes – ezekre a perekre is külön szabályokat kellett alkotni.

Természetesen nem volt könnyű kérdés a különös eljárások körének megállapítása sem. Így például felmerült még – a kijelölési eljáráshoz hasonló okokból – a helyszíni kutatás engedélyezésének az általános szabályok szintjére emelése, de vizsgálni kellett néhány ágazati pertípus Kp.-be emelését is, itt például a közbeszerzési perek köre merült fel.

3.4. A Kp. és a Pp. viszonya

A Kp. a szabályozás megkettőzésének elkerülése érdekében azokat a szabályokat nem ismétli meg, amelyek nem „sajátképi” eljárási szabályok. Így a Kp. több esetben visszautal a Pp. szabályaira. Ennek többféle technikája van, de minden esetben ugyanaz a főszabály érvényesül: a Kp. kifejezett rendelkezése nélkül a Pp. szabályait nem lehet alkalmazni, és mindig tekintettel kell lenni a közigazgatási perek sajátosságaira az alkalmazásnál.³¹ A legtipikusabb visszautalási mód az, hogy egyes jogintézményekre utal vissza a Kp., például az „Egyéb általános szabályok” fejezetben: egyes jogintézményeknél néhány eltérést meghatároz, és egyebekben rendeli a Pp. szabályainak alkalmazását, más jogintézményeknél eltérés nélkül, így a 36. §-ban például felsorolja, hogy a Pp. mely jogintézmé-

29 F. ROZSNYAI Krisztina: *A közigazgatási perrendtartás kodifikációja kapcsán várható lényegesebb közigazgatási perjogi változások.* Verseny-tükör, 2016. IV. (különszám), 33–40.

30 A jelenlegi helyzetről, s ezáltal néhány nehézségről is részletes áttekintést nyújt BARABÁS Gergely: *A közigazgatási szerződések egyes eljárás- és perjogi kérdései a magyar (közigazgatási és polgári) bírói joggyakorlatban.* Közbeszerzési Szemle, 2014/11., 41–55.

31 Kp. 6. §: „A közigazgatási perben vagy az egyéb közigazgatási bírósági eljárásban a polgári perrendtartás szabályait akkor kell alkalmazni, ha azt a törvény kifejezetten előírja. A polgári perrendtartás szabályait a törvénnyel összhangban kell alkalmazni.”

Jogalkotásunk nyomában

nyeinek szabályait kell a közigazgatási perekben is alkalmazni. Van, ahol pedig egy-egy eljárási mozzanat, cselekmény esetében utal vissza, ilyen például a kizárási kérelem bejelentése és elintézése vagy a tárgyalás fejezetben a tárgyalás nyilvánossága, a felvételkészítés és a pervezetés, vagy a marasztalási perekben a pertárgyérték számítása és a szünetelés. Végezetül olyan is van, ahol a fejezet csak a Pp. ugyanolyan címet viselő szerkezeti egységéhez képesi eltéréseket fogalmazza meg, ilyenek a képviselő és a bizonyítás fejezet vagy a „Határozatok” rész, továbbá a perújítás és az alkotmányjogi panasz esetén követendő eljárás szabályai. Itt és az előbb említett egyéb általános szabályok fejezetben a legintenzívebb tehát a kapcsolat a polgári perjogi szabályokkal. Számos fejezet egyáltalán nem tartalmaz visszautalást, annyira sajátképi a szabályozás (Alapvető rendelkezések,³² Bíróságok, Hatáskör és illetékség, Kereset, Azonnali jogvédelem), vagy eredetileg sajátképi volt ugyan a szabályozás, de a törvényalkotási folyamatban megváltozott, kisebb vagy nagyobb mértékben elvesztve ezáltal a sajátképi jelleget, például a fellebbezésre és a felülvizsgálatra vonatkozó szabályozás esetében. A Felek fejezetben is csupán az eljárási képesség, továbbá a támogató, tolmács és a fordító viszonylatában van visszautalás. A különös perek közül a marasztalási per szabályai között találunk csak visszautalásokat.

4. A közigazgatási per jog kilátásai

4.1. A közigazgatási bíráskodás funkcióihoz igazodó szabályozás

Természetesen koncepcionális változások is történtek, hiszen a kodifikáció irányt is mutat, s nemcsak a meglévő szabályok összefoglalását szolgálja, hanem a jogalkalmazói gyakorlat orientálását is. Jelen esetben a közigazgatási bíráskodás, illetve a közigazgatási bíró sokrétű funkciójának erőteljesebb megjelenítése is e körbe tartozó stratégiai cél. A közigazgatási bíró ugyanis nemcsak szubjektív jogvédelmet nyújt, hanem objektív jogvédelmet is, s emellett orientálja, regulálja a közigazgatási szervek jogalkalmazói gyakorlatát és fejleszti a közigazgatási jog dogmatikáját is.³³ E speciális funkciókhoz kapcsolódóan számos részletszabályt találhatunk. A Kp. a bírónak intenzívebb és a felekkel erőteljesebb interakcióba bocsátkozó szerepet szán: ez nyilvánul meg például abban, hogy a bírónak meg kell tárgyalni a jogvita tény- és jogbeli vonatkozásait a felekkel, eléjük kell tárnia a véleményét. Ez nem prejudikáció: ettől válnak egyértelművé a felek per-

beli feladatai, tisztázódhat a jogvita konkrét tárgya, s a perbeli szereplők erre koncentrálhatják perbeli erőfeszítéseiket. Hasonlóan erőteljesebb interakciót követel meg az a szabály, hogy a bírónak feladata a Kp. szerint törekedni a jogvita békés rendezésére. Ennek érdekében mind az egyezség, mind a bírósági közvetítés rendelkezésre áll. A bíró jogfejlesztő szerepét „hívják fel” azok a szabályok, amelyek a jogvita természetétől teszik függővé például a békés rendezés megkísérlését vagy éppen a megváltoztatási jogkör gyakorlását. S az objektív jogvédelmi funkció erősödését, a bíró közérdekvédelmi szerepét hangsúlyozzák azok a rendelkezések, amelyek mérlegelési jogkört adnak a bírónak a per folytatására, így például a per megszüntetése csak lehetőség, ha a felperes az általa kért tárgyalást elmulasztja, s ha egyéb okból a per megszüntetésének lenne helye, és hivatalból vizsgálatot rendelt el korábban, akkor dönthet a bíró az ügyész értesítéséről a per folytatása érdekében.

4.2. A kodifikáció néhány nehézsége

Közigazgatási perjogi szabályokat nehéz alkotni, ha a közigazgatási jogi dogmatika nem elég fejlett. Sajnos hazánkban még mindig hiányoznak az általános közigazgatási jogi szabályozás bizonyos elemei, így például a közjogi jogalanyokra vagy a közigazgatási szerződésekre vonatkozóan. Még ha nem is tekintjük az eljárásjogot „az anyagi jog szolgálóleányának”, s elismerjük önálló értékeit, akkor is az anyagi jog érvényre juttatásának kereteiről beszélünk, amihez pedig stabil anyagi jogi keretek szükségesek. Egy marasztalási ítéletnél például az anyagi jog adja meg az ítélet tartalmát, az részletes perjogi szabályozást nem igényel. Ugyanígy, a közigazgatási jogképeség kérdéséről a szervezeti jogszabályok igazítanak el, azaz nem kell a perjogi szabályozást terhelni. Mivel nálunk e szabályok hiányosak, a perjogi kodifikációnak ezekkel a kérdésekkel is foglalkoznia kellett, ezért születtek például szabályok a közigazgatási szerv meghatározására nézve vagy éppen a közigazgatási szerződésekkel kapcsolatos bírósági határozatokra.

Egy másik nehézség, amivel szembe kellett nézni, az európai közigazgatási jog folyamatos fejlődése. Ennek itt és most csak az uniós jogi aspektusait emelném ki: az EuB egyre nagyobb mértékben avatkozik be az eljárásjogi autonómiába, amivel mind a nemzeti eljárásjogi, mind a perjogi keretekre kihat. Így például az eljárási szabályszerűségek hatása³⁴ vagy éppen az anyagi preklúziós szabá-

32 A fogalmak szintjén fellelhető kapcsolat, ilyen például a koncentrált pervitel fogalmának használata a Kp.-ben, amit a Kp. nem definiál külön a Pp. perkoncentráció elvének meghatározására tekintettel.

33 A funkciókról lásd részletesen F. ROZSNYAI Krisztina: *Közigazgatási bíráskodás Prokrusztész-ágyban*. Budapest, Eötvös, 2010., 13–17.

34 *Gemeinde Altrip és társai kontra Land Rheinland-Pfalz* C-72/12, a Bíróság második tanácsának 2013. november 7-i ítélete. ECLI: EU:C:2013:712., ill. GERGELY Barabás: *Doctrines of Legal Consequences of Administrative Procedural In: Irregularities. In the Case-law of the Court of Justice*. In: A hazai és az uniós közigazgatási eljárásjog aktuális kérdései – Current Issues of the National and EU Administrative Procedures (The ReNEUAL Model Rules). [Tanulmányok 31.] (szerk.:

lyok megengedettség³⁵, vagy az objektív jogvédelem szintje, a döntések hibáinak a közigazgatási perben való kijavíthatósága olyan kérdéskörök, amelyek folyamatos forrongásban vannak.³⁶ Ezek a területek folyamatos fejlődésben lévő kérdések az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. Ugyanígy figyelemmel volt természetesen a kodifikáció az EJEB gyakorlatára is amely szintén nem mondható statikusnak.

Még sorolhatnánk azokat a nehézségeket, amelyek abból adódnak, hogy a közigazgatási perjog a legtöbb országban nem tekint túl nagy múltra vissza, így a legtöbb országot az útkeresés jellemzi. Szlovénia például 10 éven belül két közigazgatási perjogi kódexet is készített, más országokban is jelentős novelláris módosításokra került sor az utóbbi időben. Tehát folyamatos fejlődésben, mozgásban van a közigazgatási perjog. A másik oldalról a közigazgatási bírászkodás két „anyaországának” szabályozása olyan erős dogmatikai alapokra és bírósági jogfejlesztő gyakorlatra épít, s ezáltal olyan távoli, hogy csak igen korlátozottan adaptálhatóak a megoldásaik.³⁷

Természetesen a kodifikáció gyors irama sem kedvezett a kodifikációnak. A kevesebb mint egy év nem volt elegendő számos kérdés mélybemenő vizsgálatához, illetve a szükséges szakmai viták lefolytatásához. Így a koncepció³⁸ több elemét is el kellett engedni, s a közigaz-

gatási egyeztetés³⁹ során is számos kompromisszumot kellett kötni. A törvényhozási eljárás során is jelentős, koncepcionális módosításokra került még sor, amelyek több ponton sértik a kódex belső logikáját.⁴⁰

Mindebből az következik, hogy nyilvánvalóan nem lesz könnyű a közigazgatási perrendtartás alkalmazásának első 10 éve. Számos megszokást fel kell adni, valóban sok az új fogalom és az új jogintézmény, amelyeket alaposan meg kell ismerni. Ha ez megtörténik, az reményeink szerint a közigazgatási jogi dogmatika erőteljesebb fejlődéséhez fog vezetni, ami azonban egy lassan beinduló és egyébként is lassú folyamat. Igen nagy mértékben függ tehát a szabályozás a jogalkalmazóktól: képesek-e, hajlandók-e megújítani a gondolkodásukat és szokásaikat. És természetesen előfordulhat az is, hogy azok a prognózisok, amelyekre a Kp. építeni kényszerült, nem feltétlenül igazolódhatnak be a következő 10 év jogfejlődésében. Mivel, ahogy ezt fentebb jeleztük, az eljárásjog a jogrendszer egyéb szabályaitól is nagyban függ, annak fejlődésétől is függ a perjogi szabályok sorsa. S az is bizonyos, hogy maguk a közigazgatási perjogi szabályok is – mint minden szabály – továbbgondolást, továbbfejlesztést igényelhetnek. Csak remélni lehet, hogy a hivatásrendek, a közigazgatás, a jogalkotó és a jogtudomány művelői egyaránt elkötelezettek lesznek ezen új jogszabályi keretek megfelelő működtetése iránt.

VARGA Zs. András – BERKES Lilla – GERENCSE Balázs), Budapest, Pázmány Press, 2015., 419–435.

35 Lásd erről a meglepő C-137/14. Bizottság v. Németország ügyben hozott ítéletet, ECLI:EU:C:2015:683.

36 Lásd részletesen F. ROZSNYAI Krisztina: *Külön, de mégis együtt. A közigazgatási eljárásjog és a közigazgatási perjog*. In: A hazai és az uniós közigazgatási eljárásjog aktuális kérdései – Current Issues of the National and EU Administrative Procedures (The ReNEUAL Model Rules). [Tanulmányok 31.] (szerk.: VARGA Zs. András – BERKES Lilla – GERENCSE Balázs), Budapest, Pázmány Press, 2015., 149–168.

37 Természetesen az eltérő kodifikációs szokások, jogalkotásról vallott tanok és nézetek is okozói az adaptációs nehézségeknek. A német szabályok például számos esetben jóval nagyobb mérlegelést biztosítanak a közigazgatási bírónak, mint amit nálunk a normavilágossággal kapcsolatos gyakorlat lehetővé tesz.

38 Összefoglalóan: F. ROZSNYAI Krisztina: *A közigazgatási perjog fejlesztésének koncepcionális irányai*. Magyar Jog 2015/9., 485–491., illetve maga a koncepcióról szóló jelentés: <http://www.kormany.hu/download/9/c8/50000/20150514%20Jelent%C3%A9s%20a%20k%C3%B6zigazgat%C3%A1si%20perrendtart%C3%A1s%20koncept%C3%B3j%C3%A1nak%20el%C5%91k%C3%A9sz%C3%ADt%C3%A9s%C3%A9r%C5%91l.pdf>

39 A közigazgatási és társadalmi egyeztetésre kiment jogszabálytervezet a www.kormany.hu oldalon, a dokumentumok aloldalon, az Igazságügyi Minisztérium jogszabálytervezetei között ma is fellelhető, illetve például a http://www.drhosszu.hu/admin/feltolt/kozigazgatasi_perrendtartas_2016_04_13__p.pdf címen is megtalálható.

40 Továbbá a normaszöveg és a hozzá kapcsolódó indokolás összhangját, hiszen az indoklás szövegét nem lehet a törvényhozási eljárás során a megváltozott normaszöveghez igazítani.

Jogalkotásunk nyomában

Tóth Tihamér egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Versenyjogi Kutatóközpont Tudományos Tanácsának elnöke, ügyvéd

A versenytörvény újdonságai az összefonódások ellenőrzése és a kártérítési perek tekintetében

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tptv.) 2016. decemberben elfogadott, 2017. január 15-től hatályos módosítása¹ két főbb kérdéskört érint: az összefonódásokra vonatkozó eljárási rendszer átalakítása és a versenyjogi jogsértésekkel okozott kár megtérítését szabályozó EU-irányelv implementálása, ideértve mind a polgári anyagi, mind eljárási jogi szabályok módosítását, kiegészítését. E két nagy területen túl a novella érinti még a csekély jelentőségű versenykorlátozásokat és a bírságolással, tárgyalásos egyezséggel kapcsolatos témaköröket is. A tanulmány célja e főbb jogszabályi változások áttekintése.

Az összefonódásokkal kapcsolatos számos változtatás legfőbb oka a törvényjavaslat indokolása szerint a vállalkozások engedélyezési eljárásához kapcsolódó adminisztratív terheinek további csökkentése és az eljárások gyorsítása. E téren az új jogszabályi rendelkezéseket a vonatkozó fúziós GVH-közlemények és az összefonódás-bejelentési űrlap módosítása egészíti ki.² A versenyjog magánérdekű érvényesítését segítő szabályok nem hazai kezdeményezésűek, hanem az antitröszt versenytildalmak megsértésén alapuló kártérítési kereseteket támogatni kívánó EU-irányelv³ hazai implementációját valósítja meg.

1 2016. évi CLXI. tv. a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény, valamint a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény módosításáról, Magyar Közlöny, 2016. évi 203. szám, 82171. Az Fttv. módosítása nem tekinthető érdeminek, a Tptv.-hivatkozások módosulásait követi le.

2 A tanulmánynak nem célja az új közlemények teljes körű bemutatása, azokat csak a törvénymódosítás értékelése szempontjából hivatkozom. A GVH 2016. december 9-én honlapján közzétett konzultációs felhívását követően 2017. január 15-től alkalmazandóan több dokumentumot is közzétett: az összefonódások vizsgálatára irányuló eljárással kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről szóló 1/2017. sz. közlemény; az összefonódás-bejelentési kötelezettség, az összefonódás vizsgálatára irányuló versenyfelügyeleti eljárás megindítása, valamint az eljárás teljes körűvé nyilvánítása esetén alkalmazandó „nem nyilvánvalóság” feltételéről szóló 2/2017. sz. közlemény; az összefonódás vizsgálatára irányuló eljárásban hozott nem megtiltó határozatokban feltételek, illetve kötelezettségek előírásáról szóló 3/2017. sz. közlemény; az összefonódások vizsgálatával foglalkozó eljárásokhoz kapcsolódó előzetes egyeztetésről szóló 4/2017. sz. közlemény; a Fúziós Űrlap és az ahhoz kapcsolódó Útmutató. Elérhetők: http://www.gvh.hu/szakmai_felhasznaloknak/kozlemenyek/kozlemenyek.htm

3 A tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról szóló, 2014. november 26-i 2014/104/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 349., 1. o.).

I.

A vállalkozások összefonódására irányadó rendelkezések módosítása

1. Kérelem helyett bejelentés

A módosítást megelőző két évtizedben a GVH által folytatott versenyfelügyeleti eljárások vagy hivatalból indultak (alapvetően az antitröszt és megtévesztő reklámokat vizsgáló ügyek), vagy az ügyfél kérelmére (ilyen volt megszüntetését megelőzően az egyedi mentesítési kérelem, illetve az összefonódások engedélyezése iránti kérelem). A módosítás hatálybalépését követően lényegében megszűntek a kérelmes eljárások a GVH gyakorlatában. A törvényjavaslat indokolása szerint a *megnövekedett számú eljárások gyorsítása* érdekében volt szükséges kérelem benyújtása helyett kötelező bejelentés megtételét előírni. A hazai versenyjogban a formalizált panasz leírására használt „bejelentés”-től való elhatárolás érdekében a törvény az „összefonódás-bejelentés” fogalmat használja. Az összefonódás-bejelentést a korábban is használt űrlapon kell benyújtani.⁴

Az *összefonódás-bejelentés* sorsa háromféleképpen alakulhat: az esetek nagy többségében a vizsgáló, az eljáró versenytanáccsal egyetértésben hatósági bizonyítványt állít ki, a problémás ügyekben hivatalból versenyfelügyeleti eljárás indul, illetve döntés hiányában az ügylet a be-

4 Tptv. 43/J. § (1) bekezdés írja elő a GVH által előírt formátumú űrlap kötelező használatát. A módosított űrlap és a kapcsolódó tájékoztató elérhető itt: http://www.gvh.hu/szakmai_felhasznaloknak/osszefonodasok_-_fuziok/a_tpvt_43_j_paragrafusa_szerinti_osszefonodas_beje.html

jelentést követő 8 nap után végrehajthatóvá válik.⁵ Egy teljesnek minősülő összefonódás-bejelentést követően tehát a hatóság gyakorlatilag „megakaszthatja” a tervezett tranzakciót. A jövőben versenyfelügyeleti eljárás kérelemre már csak egyetlen, ritka esetben indulhat: amennyiben az átmeneti irányítás időpontját szeretné az érintett vállalkozás meghosszabbítani.⁶

Az összefonódás-bejelentés elintézésével kapcsolatos eljárás nem fog versenyfelügyeleti eljárásnak minősülni, ezért a Tptv. külön meghatározza⁷, hogy a Tptv., illetve a Ket. mely szakaszait kell e sajátos eljárás során alkalmazni. A GVH szervezete így egy újabb, sajátos közigazgatási eljárásváltozattal bővült, a fő tevékenységi kört jelentő versenyfelügyeleti eljárás mellett eddig is létező bejelentés és panaszvizsgálás, illetve ágazati vizsgálat és piacelemzés mellett megjelenik a várhatóan számos döntésnek keretét adó összefonódás-bejelentés elintézése.

Új döntési forma lesz a GVH gyakorlatában eddig nem ismert aktus, a *hatósági bizonyítvány* kiállítása az összefonódás-bejelentési eljárás lezárásaként. A Ket. irányadó 83. §-a szerint a hatóság tény, állapot vagy egyéb adat igazolására hatósági bizonyítványt ad ki. Érdekesség, hogy a Ket. szerint hatósági bizonyítványt az ügyfél kérelmére lehet kiadni, a versenytörvény módosítása viszont éppen bejelentésre cseréli a korábban létező kérelmet.⁸

Ügyszintén *új szerű döntési folyamat*nak tűnik, hogy a vizsgáló a döntését „az eljáró versenytanáccsal egyetértésben” hozza meg. Hosszú ideje érlelődő megoldásnak tűnik megbízni a vizsgálokban annyira, hogy maguk is eldönthessék, melyik tranzakció nem vet fel egyáltalán versenyproblémát. Hogy erről emiatt egy engedélyező határozatot hoznak, vagy egy bizonyítványt adnak majd ki, nem tűnik érdemi különbségnek. Érdekes lesz viszont a gyakorlatban látni, hogyan él az eljáró versenytanács egyetértési jogkörével, megjelenik-e például az aktában a versenytanácsi egyetértés, miért szükséges egy egyetértés kinyilvánítására háromtagú eljáró versenytanácsot formálisan felállítani? A Versenytanács és a fúziós ügyeket vizsgálói részleg között az elmúlt években is már szoros kapcsolat alakult ki, ami nélkül nem lennének tarthatók a szoros határidők. Tekintettel arra, hogy ezen eljárás-

sok „békésebb” természetűek, mint a kartell- és erőfölénnyel való visszaélés vizsgálatok, nem szükséges a szankcionáló döntéshozatal védő ezen intézményi garancia. Információink szerint e vizsgálói-versenytanácsi ügyszak közötti közeledés abban is megnyilvánul, hogy az összefonódásokat ellenőrző vizsgálói iroda a Versenytanács, pontosabban annak elnöke felügyelete alatt fog működni a jövőben.⁹ Azokban az esetekben, amikor a tervezett összefonódás kezelendő versenyproblémát vet fel, viszont továbbra is helyes a jelenleg is létező kétfokozatú eljárást megőrizni, másra bízni a tényfeltárást és másra a döntéshozatalt.

Az összefonódás-bejelentés nyomán *versenyfelügyeleti eljárás megindítására* három esetben fog sor kerülni. Egyrészt, ha az összefonódás-bejelentésben foglaltak alapján nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás az érintett piacon nem eredményezi a verseny jelentős mértékű csökkenését.¹⁰ Másrészt, ha az összefonódás-bejelentés nem felel meg a Tptv. 43/J. § (1) bekezdése szerinti feltételeknek, azaz az űrlap nem tartalmazza a döntéshozatalhoz szükséges információkat. Harmadikként megjegyzendő, hogy médiapiacot érintő esetekben akkor is versenyfelügyeleti eljárás indul, ha be kell szerezni a Médiatanács szakhatósági állásfoglalását,¹¹ és nem áll rendelkezésre a Médiatanács olyan előzetes szakhatósági állásfoglalása, amely az összefonódást feltétel és kötelezettség előírása nélkül engedélyezné. Egy új GVH-közlemény szól arról, hogy milyen esetben szükséges eleget tenni az összefonódás-bejelentési kötelezettségnek, mikor kerül sor az összefonódás vizsgálatára irányuló versenyfelügyeleti eljárás megindítására, valamint az eljárás teljes körűvé nyilvánítására.¹²

Nem teljesen következetes jogalkotói megoldás, hogy ugyanazon tényhelyzet esetén két eltérő jogkövetkezmény is számításba jöhet. A megindított versenyfelügyeleti eljárás teljes körűvé nyilvánításának már hosszabb ideje létező feltétele ugyanis megegyezik a bejelentés nyomán indítandó versenyfelügyeleti eljárás most megfogalmazott előfeltételével: „nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás az érintett piacon nem eredményezi a verseny jelentős mértékű csökkenését”.¹³ Ezért is fontos, hogy az eljárásindítási közlemény rögzíteni fogja, hogy amennyiben nem zárható ki egyértelműen versenyaggály, akkor

5 A jogbiztonságot kétségkívül jobban szolgálná, már csak a befizetett díjra tekintettel is, ha a hatóság bizonyítvány kiállításával, nem pedig hallgatással fejezné ki azt, hogy nincsenek kifogásai.

6 Tptv. 25. § (2) bekezdés. A teljesség kedvéért, a 29/A. § (1) bekezdése szerint szintén külön kérelemre dönt a versenytanács a végrehajtási tilalomtól való eltekintés tárgyában, ez azonban nem egy külön kérelmes eljárásnak minősül, hanem egy már folyó eljárás során előterjesztendő kérelemnek.

7 Tptv. 43/K. § (1) bekezdés.

8 Az összefonódás-bejelentés eljárás „rejtett kérelmes” jellege abban is megnyilvánul, hogy amennyiben a hatóság határidőn belül nem reagál érdemben, úgy a kérelmezett jog (irányításszerzés) gyakorolható válik, más szóval a kérelem megadottnak tekintendő. Ezt a Ket. a hatósági bizonyítvány kibocsátásához vezető eljárás kapcsán nem ismeri, a kérelemre indult eljárásnál viszont szabályozza [Ket. 71. § (2) bekezdés a) pont].

9 A vizsgálati irodák a hagyományos szereposztás szerint a GVH másik elnökhelyettese (nem a Versenytanács elnökének is kinevezett elnökhelyettes) felügyelete alatt működtek.

10 Ha az adatok alapján nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás nem eredményezi az érintett piacon a verseny jelentős mértékű csökkenését, a vizsgáló – az eljáró versenytanács egyetértésével – elrendeli az összefonódás piaci hatásai teljes körű vizsgálatát; Tptv. 70. § (3a) bek.

11 Lásd erről: médiaszolgáltatásról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 171. §.

12 2/2017. eljárásindítási közlemény.

13 Vö. Tptv. 70. § (3a) bekezdése, illetve Tptv. 70. § (1b) bekezdésének a) pontja.

Jogalkotásunk nyomában

a GVH 8 napon belül először 30 napos eljárást tervez indítani, hogy megpróbálja tisztázni, vajon a fúzió a teljes körű eljárás megindítása nélküli is aggálymentesen tudomásul vehető-e. Ez különösen hasznos információ lehet az új 24. § (4) bekezdése szerinti önkéntes bejelentőknek, mivel nem rögtön kétfázisú ügyek indulnának az esetükben. E versenyfelügyeleti eljárás a jelenleg is szokott módon fog folyni, azaz a vizsgálati jelentés leadását követően egy eljáró versenytanács hoz az ügyben határozatot.

A kérelemre indulóból hivatalbóli eljárásra való váltás miatt módosítani kellett a fúziós teszt szövegezését is.¹⁴ A korábbi „engedélyezi az összefonódást” helyett a „megtiltja” fordulat lesz használatos a jövőben. A versenyjogi mérce azonban nem változott, a versenyhivatal továbbra is a verseny jelentős csökkenését, azon belül különösen a gazdasági erőfölény létrehozását vagy megerősödését vizsgálja.

A törvénymódosítás újrafogalmazta az idő előtti végrehajtás esetén járó szankciót. A Tpv. 78. § (1) bekezdés d) pontja szerint a bírság akkor is kiszabható, ha az eljáró versenytanács határozatában azt állapította meg, hogy az összefonódás nem csökkenti jelentős mértékben a versenyt az érintett piacon. Megjegyzendő, hogy a Tpv. 78. §-a továbbra sem automatikusan kiszabandó bírságról szól, tehát az eljáró versenytanács ez esetben is dönthet úgy, hogy nem szab ki bírságot.

2. Előzetes egyeztetés

A törvénymódosítás kodifikálja a jelenleg is kitűnően működő *prenotifikációs* gyakorlatot, amikor is az összefonódás-bejelentéshez kötelezően kitöltendő űrlap tartalmát a vállalkozás képviselői informálisan egyeztetik a GVH vizsgálóival, ezzel csökkentve egyebek között a hiánypótlás szükségességét.¹⁵ A korábban informális, most már formalizáltabb, de legalábbis jogszabály által szabályozott intézményről is újabb GVH-közlemény ad tájékoztatást.¹⁶ A megfelelően pontos szóhasználat nem könnyű a prenotifikáció esetében, hisz a GVH közleménye is hangsúlyozza, hogy ez valójában nem minősül a hatóság eljárásának, a Ket. szabályai nem alkalmazandók, döntéshozatalra sem kerül sor, ugyanakkor az előzetes egyeztetés „konceptiója” kifejezetten megfelel a jóhiszemű együttműködés és költséghatékony ügyintézés Ket.-ben szabályozott alapelveinek.¹⁷

¹⁴ Tpv. 30. § (1) bekezdés.

¹⁵ Tpv. 43/L. § (1) bekezdés. 4/2015. sz. GVH közlemény már korábban is rögzítette az erre vonatkozó procedúrát.

¹⁶ 4/2017. prenotifikációs (előzetes egyeztetésről szóló) közlemény.

¹⁷ Ezért is különösen fontos a Tpv. 43/L. § (2) bekezdése, mely szerint az előzetes egyeztetés során megismert információkat a GVH csak a bejelentés elintézése kapcsán, illetve adott esetben az ennek nyomán induló versenyfelügyeleti eljárásban használhatja fel.

Az előzetes egyeztetés célja továbbra is az, hogy a versenyhatóság segítse az űrlap kitöltését, a beadvány minél tökéletesebb véglegesítését, hogy ily módon minél előbb kiadható legyen az engedély (most már hatósági bizonyítvány), illetve kellő időben azonosíthatók legyenek a megoldásra szoruló versenyproblémák. Az egyeztetés nem egy általános űrlapkitöltésként, vagy fúziós tanácsadásként kell elképzelni a jövőben sem. Az célorientáltan, lehetőség szerint előzetesen már azonosított kérdésekben zajlik. Nem kell viszont hozzá elfogadott, aláírt megállapodás, de az elvárás, hogy a felek igazolni tudják, határozott, szilárd elhatározásra jutottak az összefonódás tekintetében.¹⁸ A GVH azt javasolja közleményében a majdani bejelentőnek, hogy az előzetes egyeztetést kellő időben, a bejelentést legalább két héttel megelőzően kezdeményezze.¹⁹

Az előzetes egyeztetésen hagyományosan a vizsgáló irodavezető, vagy helyettese és vizsgálók vettek részt. Újdonság lesz a jövőben, hogy e megbeszélésen a vizsgáló irodavezető kezdeményezésére részt vehet az ügyben majd eljáró versenytanács tag is.²⁰

A prenotifikációs közleményben tett, rendkívül ügyfélbarát vállalás szerint, a problémamentes ügyekben akár a bejelentés beadását követő egy-két munkanap alatt is kiadásra kerülhet a hatósági bizonyítvány, nem kívánja a GVH az egyébként is rövid határidőt kihasználni.²¹

3. Bejelentési küszöbszámok

Az engedélykéréshez, illetve most már bejelentéshez kapcsolódó forgalmi küszöbszámok kapcsán, követve a néhány évenkénti emelési tendenciát, kisebb változás történt. Az érintett vállalkozások előző évi *együttes* nettó árbevétele maradt a jelenlegi 15 milliárd forintos szinten, a legalább két érintett vállalkozásnál *egyenként* megkívánt minimum 500 millió forint viszont a duplájára emelkedett. A GVH adatai alapján, az elmúlt öt év eljárásait figyelembe véve, várhatóan 10–15%-kal kevesebb tranzakciót kell majd emiatt a GVH-hoz bejelenteni.

A törvényjavaslat indokolása szerint a küszöbszámok 2005 óta változatlanok voltak, miközben 2005 és 2015 között az infláció 50%-os mértéket tett ki. Szintén az indokolás emeli ki, hogy európai összehasonlításban a hatályos 15 milliárd forintos magyar küszöbérték GDP-arányosan érezhetően magasabb, mint az európai országok átlaga. Az 500 millió forintos küszöbérték ugyanakkor nem csak a GDP-hez viszonyított arányát tekintve, de abszolút összegében is a legalacsonyabbak közé tartozott Európában.

¹⁸ Prenotifikációs közlemény, 13. pont.

¹⁹ Prenotifikációs közlemény, 22. pont.

²⁰ Prenotifikációs közlemény, 12. pont.

²¹ Prenotifikációs közlemény, 7. pont.

El kell ismerni, hogy nagyon nehéz pontos összehasonlítást tenni az egyes EU-tagállamok fúziós küszöbértékei kapcsán, illetve ebből versenypolitikai megfontolásokat érintő következtetésekre jutni. Nincsen mindenhol érvényesülő egységes logika, különböző vállalkozások különböző földrajzi területen elért forgalmait különféle kombinációkban alkalmazzák az egyes országok.²² Jellemzően méri az érintett vállalkozások egységes árbevételét (vagy világszinten, vagy az adott országban), illetve legalább két vállalkozás esetén is megkívánnak egy alacsonyabb nagyságrendű forgalmat.²³ A forgalmi küszöbök beállítása tekintetében tehát, nincsenek sem a versenyjog dogmatikájából fakadó, vagy európai jogi korlátok, „best practice” szinten annyi elvárás adódik, hogy ma már szinte sehol sem piaci részesedéshez, hanem előző évi nettó árbevételekhez kötik az engedélykérési kötelezettséget, illetve hogy igyekeznek a nagyvállalatok nagyon kicsi akvizíciót kiszűrni a rendszerből, továbbá alapvetően mindkét érintett vállalkozásnak kell hogy legyen egy minimális forgalma az adott ország területén.

Szintén fontosnak tűnő változtatás, hogy az árbevételek számításakor csak a Magyarországon elért árbevételt kell figyelembe venni. A jelenlegi szövegből ez a szabály csak a külföldön honos vállalkozások tekintetében került megfogalmazásra.²⁴ A magyar vállalkozások esetében is csak a magyarországi forgalmat kell számításba venni, az export által generált nettó árbevételt nem. A hangsúly így nem a vállalkozáscsoport abszolút méretének, hanem a joghatóság szempontjából releváns nagyságának azonosítása lesz.²⁵

A törvénymódosítás talán legjelentősebb koncepcionális újítása, hogy a GVH jogosultságot kapott a korábban is létező, most módosított küszöbértékeket el nem érő összefonódások esetében is hivatalból eljárás indítására, amennyiben az összefonódás valószínűsíthetően a verseny jelentős mértékű csökkenésével járna, különösen, ha erőfölényt hoz létre vagy erősít meg.²⁶ A jogbiztonságot szol-

gálja, hogy az eljárás megindítására legfeljebb az összefonódás végrehajtásától számított 6 hónapon belül biztosít a törvény lehetőséget. Megjegyzendő, hogy erre akkor is sor kerülhet, ha a vállalkozások együttes árbevétele ugyan meghaladja a 15 milliárdot, de a felvásárolt vállalkozás nem éri el az 1 milliárdos egyéni küszöböt, így összességében hiába tűnik nagynak a tranzakció, az a főszabályként érvényesülő küszöb alapján nem lenne bejelentendő.

A küszöbszámokat el nem érő összefonódás a korábbi gyakorlat szerint minden további nélkül, jogszerűen megvalósítható tranzakció, annak ellenére, hogy elméletileg nem lenne kizárható azt potenciálisan versenykorlátozó megállapodásként értékelni. A jogbiztonság azonban ez esetben súlyos csorbát szenvedne, s amíg fennáll az a jogszabályokból levezethető vélelem, hogy a tartós irányításváltozással járó, tipikusan strukturális következményekkel járó összefonódások hatékonyságjavulással járnak, nem is várható e gyakorlat változása.²⁷ A módosítást az indokolta, hogy léteznek olyan földrajzi szempontból lokális piacok, ahol egy felvásárlás a vállalkozások viszonylagosan kis együttes forgalma miatt nem teljesíti a versenytörvényben meghatározott küszöböt, mégis helyi szinten versenyproblémák állhatnak elő. Ilyenre lehet példa a helyi gyógyszerárak egy kézbe kerülése,²⁸ vagy éppen a budapesti multiplexmozi-piacon kialakult monopóliumszerű piaci struktúra.²⁹

A törvénytervezet szakmai egyeztetését követően egy megkorlátozó feltétel került beépítésre annak érdekében, hogy ezen utólagos beavatkozási lehetőség ne járjon a küszöbrendszer kiürítésével. Ennek értelmében a GVH utólagos beavatkozási lehetőségére csak olyan összefonódások esetében kerülhet sor, ahol a vállalkozáscsoportok előző évi nettó árbevétele elérte az 5 milliárd forintot.

22 A fúziós küszöbértékek meghatározásának szempontjairól jó összefoglalót ad az International Competition Network egy 2008. áprilisi dokumentuma, Setting notification thresholds for merger review címmel (letölthető: <http://www.internationalcompetitionnetwork.org/uploads/library/doc326.pdf>).

23 Ebben az összevetésben, a magyar számokat eurósítva (2017. január 2-i MNB középárfolyamon), nálunk együttesen 48,48 millió euró és legalább két vállalkozásnál 1,62 millió (a módosítást követően 3,24 millió) a küszöb. A hasonló számpárok Romániában 13,2 és 4, Szlovákiában 46 és 14, Szlovéniában 35 és 1, Lettországon 35 és 2,1, Litvániában 14 és 1,4, Csehországban 57 és 9,6, Belgiumban 100 és 40 millió euró.

24 A módosító törvény végén található „egyéb” rendelkezések között, a 32. § (2) bekezdésében került elhelyezésre ez a szabály olyanképpen, hogy a Tptv. 27. § (2) bekezdésében a „Külföldön honos vállalkozások” szövegrészt „A vállalkozások” szövegre rendeli cserélni.

25 Ettől eltérően sok ország előír világ- vagy európai szinten számított forgalmi küszöböt is (pl. az EU Fúziós Rendelet maga is egy 5 milliárd eurós világméretű küszöbszámmal indítja a számolgotást).

26 A 24. § új (4) bekezdése szerint „Az (1)–(3) bekezdés alapján bejelentési kötelezettség alá nem tartozó összefonódást is be kell jelenteni a Gazdasági Versenyhivatalnál, ha nem nyilvánvaló, hogy az nem csök-

kenti jelentős mértékben a versenyt az érintett piacon (14. §), különösen gazdasági erőfölény létrehozása vagy megerősítése következményeként, és ha valamennyi érintett vállalkozáscsoport, valamint az érintett vállalkozáscsoportok tagjai és más vállalkozások által közösen irányított vállalkozások előző üzleti évben elért nettó árbevétele együttesen az ötmilliárd forintot meghaladja”.

27 A Versenytanács Vj-S8/2003. ügyhöz kapcsolódóan megfogalmazott 11.22. sz. elvi állásfoglalása ki is mondja, hogy „Tekintettel arra azonban, hogy a VI. fejezet külön szabályokat ad a piaci struktúra tartós változását jelentő, összefonódásnak minősülő „versenykorlátozó megállapodások”-ra, azok akkor sem vonhatók a IV. fejezet rendelkezései alá, ha a Tptv. 24. § szerinti nettó árbevételi küszöbszámok alapján létrejöttükhöz nem szükséges a Gazdasági Versenyhivatal engedélye.”

28 Igaz, e téren a biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatiszergészköz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól szóló 2006. évi XLVIII. tv. sajátos tilalmi szabályt állít fel, mely szerint nem valószínűsíthető meg olyan összefonódás, amelynek eredményeképpen négyenél (húszezer lélekszám alatti településen háromnál) több gyógyszertár kerülne az adott vállalkozáscsoport vagy ugyanazon természetes személy irányítása alá.

29 2011 elején a Cinema City International irányítása alá került a Palace Cinemas által üzemeltetett többtermes mozik (Budapesten a MOM, Mamut, Campona, Westend). Lásd pl. http://index.hu/kultur/cinematrix/ccikkek/2011/01/20/a_cinema_city_felvasarolta_a_palace_cinemas-t/

Jogalkotásunk nyomában

Az eredeti jogalkotói célkitűzésen végül is túlmént az a megoldás, amely nem egyszerűen a GVH utólagos eljárás indítási *lehetőségét* kombinálja a jogbiztonságot szolgáló önkéntes bejelentéssel, hanem *kötelezővé teszi a bejelentést*, amennyiben nem zárható ki a versenyprobléma bekövetkezése.³⁰ Mivel ennek megítélése sok esetben kétséges lehet, a jogbiztonságra törekvő vállalkozások minden bizonnyal az összefonódás bejelentése mellett döntenek majd, azaz az eredeti kettős küszöböt érdemben ez az új, alacsonyabb küszöb fogja felváltani. Ez a bejelentési kötelezettség annyiban „puhább” az általánosnál, hogy *nem áll fenn a végrehajtási tilalom*, illetve önmagában a bejelentés elmulasztása nem jár bírsággal. A következő időszak egyik érdekes kérdése lesz, hogy ez az új, kiegészítő beavatkozási mód hány ügyet fog generálni, fog-e azzal a hatással járni, hogy az eredeti bejelentési küszöbök gyakorlatilag erre az 5 milliárdosra fognak-e csökkenni.

Az is dicséretes jogalkotói megoldás, hogy ezekben az esetekben az általában irányadó 5 éves elévülési idő helyett rövidebb időszakot hagy a jogalkotó a versenyhivatalnak a fellépésre.³¹ Mivel életszerűen nem várható, hogy 6 hónap alatt kiderüljön, jár-e a tranzakció érdemi versenyproblémával, ezért itt is a jövőbeni piaci hatások elemzésére kell számítani.³²

4. Versenyfelügyeleti eljárás megindításának esetei

Korábbi tapasztalatokra támaszkodva, a GVH eljárásindítási közleménye az alábbi feltételrendszert vázolja fel arra nézve, hogy mikor *nem* indít versenyfelügyeleti eljárást.³³

a) Egyrészt, ha aggálymentesen megállapítható, hogy az összefonódásnak semmilyen káros versenyhatása (horizontális, vertikális és portfólióhatásai) nincsen. Ez akkor áll elő, ha nincs érintett piaci *átfedés, érintkezés* az

érintett vállalkozáscsoportok között, nincs olyan érintett piac, ahol egymással vevő-eladó kapcsolatban állnak és semmilyen formában (gyártás, forgalmazás stb.) nem érdekeltek egymást kiegészítő áruk piacain.

b) Másrészt, ha az összefonódásnak van ugyan horizontális, vertikális vagy portfólióhatása, de ennek mértéke *nem jelentős*. Ez előállhat egyrészt akkor, ha horizontális versenyprobléma esetében a vállalkozáscsoport együttes részesedése egyik érintett piacon sem haladja meg a 20%-ot, vertikális, illetve portfólióversenyprobléma esetében nincs olyan piac, ahol az eladó vagy a vevő vállalkozáscsoport piaci részesedése meghaladná a 30%-ot.

E piaci részesedés meghaladása esetén is előfordulhat, hogy csekély mértékű lesz a versenyre gyakorolt hatás. Ezt a közlemény az alábbi összetett módon írja körül, ismételten különbséget téve a versenytársak közötti és az egyéb relációjú összefonódások között. A *horizontális* versenyproblémákat felvető ügyleteknél így akkor sem fog a GVH versenyfelügyeleti eljárást indítani, ha az alábbi két feltétel együttesen fennáll:

a) az érintett piacon legnagyobb piaci részesedéssel rendelkező érintett vállalkozáscsoport figyelmen kívül hagyásával az összefonódásban érintett többi vállalkozáscsoport együttes piaci részesedése nem haladja meg az 5%-ot; és

b) az érintett piacon van az összefonódásban részt vevő legnagyobb vállalkozáscsoport piaci részesedéséhez hasonló piaci részesedésű versenytárs vállalkozás, vagy a *Herfindahl–Hirschman-index* (HHI)³⁴ az összefonódás után 1000 alatt marad vagy 1000 és 2000 közé esik, de növekménye kevesebb, mint 250 vagy nagyobb ugyan, mint 2000, de növekménye kevesebb, mint 150.

Vertikális vagy portfólióhatással érintett piac esetében a fenti piaci részesedés meghaladása esetén az alábbi esetekben nem kerül sor versenyfelügyeleti eljárásra:

a) a másik érintett vállalkozáscsoport részesedése nem haladja meg az 5%-ot továbbá

van a 30% feletti részesedésű vállalkozáscsoporthoz hasonló részesedéssel rendelkező versenytárs vállalkozáscsoport; vagy

b) a 30% feletti részesedésű vállalkozáscsoport a vertikális hatással érintett piac eladói és vevői oldalán, illetve a portfólióhatással érintett mindkét piacon egyaránt jelen volt már az összefonódást megelőzően is, feltéve, hogy az összefonódás az érintett piac azon oldalán, amelyen mindkét érintett vállalkozáscsoport jelen van, horizontális szempontból is eleget tesz az egyszerűsített eljárásban való elbírálás feltételeinek, és nem áll fenn az az eset, hogy a 30% feletti részesedéssel rendelkező vállal-

30 A célt vélhetően az is kellően szolgálta volna, ha az ötvenmilliárdos és ötszázmilliós küszöböt át nem vívó, de mégis strukturális versenyproblémát okozó, jelentősebb tranzakciókat a GVH utólag, hivatalból felülvizsgálhatta volna úgy, hogy az ebből fakadó jogbizonytalanságot önkéntes bejelentéssel kiküszöbölhették volna az érintett vállalkozások.

31 Ehhez még hozzátenném, hogy nem is biztos, hogy dogmatikailag helyes e hat hónapot az elévülési idő öt évével összevetni. Az elévülési szabály természeténél fogva egy jogsértő, a versenytörvény által tiltott magatartás kivizsgálásának megindítására szab határidőt. Ezzel szemben a versenytörvény nem mondja ki a versenykorlátozó összefonódások tilalmát. Másokkal egyesülni, irányítást szerezni olyan „vállalkozási alanyi jog”, amelyet bizonyos méret felett gyakorolni csak hatósági bejelentést követően lehet.

32 Az is igaz, hogy a teljesen önkéntes összefonódás bejelentés elvén működő egyesült királysági rezsím csak 4 hónapot ad a versenyhivatalnak, hogy a piacon 25%-os együttes részesedést eredményező, vagy 70 millió GBP forgalmat elérő céltársaságot érintő ügyletet utólag megvizsgálja (a jogbiztonság érdekében pedig *lehetőségük* van az érintett vállalkozásoknak bejelentést tenni).

33 http://www.gvh.hu/data/cms1035308/Nyilv_konz_fuzios_eljarasrend_eljaras_inditasi_kozlemeny_tevezet_2016_12_09.pdf, 18. pont.

34 A HHI a piaci koncentráció mérésére szolgáló mérőszám, az egyes piaci részesedések nominális értékének négyzetét összeadva méri össze az egyes piacok koncentrációját. Például, az 1,000-es HHI leírhat egy tíz szereplős, egyaránt 10%-os részesedésű piacot. A monopol piac mérőszáma értelemszerűen a 10,000.

kozáscsoport az érintett piac másik oldalán 5% alatti, a másik vállalkozáscsoport pedig ennél magasabb részesedésű. A közlemény szerint ebben az esetben ugyanis nem zárható ki, hogy éppen az összefonódás teremti meg a lehetőséget és érdekeltséget a versenyt korlátozó magatartások érvényesítésére³⁵.

Az eljárásindítási közlemény azt is hangsúlyozza, hogy a piaci részesedésekre alapuló mérlegeléssel akkor lehet elkerülni a hosszadalmasabb versenyfelügyeleti eljárást, ha mind a vállalkozások, mind az érintett áru- és földrajzi piac az űrlapban megadott információk alapján egyértelműen beazonosíthatók.³⁶ Ez észszerűen adódik a piaci részesedés alapú distinkcióból, másfelől érezhetővé teszi, hogy a GVH a közlemény kiadása ellenére megőrzi a diszkrecionális döntését arról, hogy mikor indít érdemi fúziós vizsgálatot.

A GVH azt is elismeri, előfordulhat, hogy akkor sincs szükség versenyfelügyeleti eljárás indítására, ha az előbbiekben taglalt mennyiségi kritériumok (piaci részesedések) teljesülnek. Előfordulhat, hogy az érintett piac egyéb „minőségi jellemzői” miatt, pl. piacralépési akadályok, a lehetséges verseny, a vevők és a versenytársak piaci ereje mégis gyorsan kizárható a versenyprobléma felmerülése.³⁷

5. Az eljárás időtartama

Az összefonódás-bejelentést a GVH vizsgálójának haladéktalanul meg kell vizsgálnia. Ha az összefonódás-bejelentésben foglaltak elégségesek annak megállapítására, hogy az összefonódás nyilvánvalóan nem csökkenti jelentősen a versenyt, akkor a GVH nem is indít eljárást, és erről 8 napon belül értesíti az összefonódást bejelentőt, az ügylet így végrehajtható lesz.³⁸ A prenotifikációs közlemény³⁹ még szigorúbb vállalást tartalmaz a GVH részéről: amennyiben a bejelentést megelőző egyeztetések során végleges és aggálymentes űrlap áll elő, s az ily módon egyeztetett űrlap változatlan jogi és ténybeli helyzet mellett kerül benyújtásra, akkor azt követően az összefonódást tudomásul vevő hatósági bizonyítvány akár 1-2 munkanapon belül kiadására kerülhet. Megjegyzendő, hogy a vállalkozások akkor is gyors döntésre számíthatnak, ha ugyan teljesülnek a teljes körű eljárás számszerűsíthető, piaci részesedéshez kapcsolódó feltételei, de az űrlapból egyértelműen kitűnik, hogy az összefonódás

mégis aggálymentesen tudomásul vehető, akkor 8 napon belül kiállítható lehet a hatósági bizonyítvány.⁴⁰

A 8 napon belüli döntés valóban dicséretesen rövid, kiemelkedően üzlet- és ügyfélbarát határidőnek mondható, különösen a GVH sajátos kettős (vizsgálati szak és versenytanácsi szak) eljárása miatt, bár megjegyzendő, hogy a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) által bevezetett egyszerűsített döntéshozzáhozatal „sommás eljárás” is hasonlóan gyors munkát kívánt meg a GVH-tól.⁴¹ Amíg azonban korábban a GVH diszkrecionális döntése volt, hogy él-e a sommás eljárás adta lehetőséggel, addig a jövőben várhatóan a 8 napos gyors vizsgálat válik majd főszabállyá.⁴²

Ha a bejelentési folyamatot tágabb összefüggésben szemléljük, akkor ténylegesen, a brüsszeli mintára nálunk is bevett gyakorlattá vált prenotifikációs egyeztetés miatt, ennél jóval több időt vesz igénybe a hatósági hozzájárulás megszerzése. A bejelentő és a GVH vizsgálói között hosszabb ideig eltartó, informális eljárás eredményeként előálló űrlap kitöltése után indul a rövid határidő a GVH oldalán. Mivel a prenotifikációs közlemény a beadás is legalább 2 hetet irányoz elő az előzetes egyeztetésre, s az ehhez szükséges iratok (gyakorlatilag a bejelentési árlap tervezete és a felmerülő kérdések összegzése, meghatározása) elkészítése, beszerzése is majdnem ennyi időt vesz igénybe, összességében még az egyszerűbb tranzakcióknál is kb. egy hónapnyi időről beszélünk a tranzakció érdemi elhatározásától kezdődően. Félreértések elkerülése érdekében, mindez a nemzetközi gyakorlatban még így is kiemelkedően rövid időnek mondható.

A határidők (és a kapcsolódó hatósági szolgáltatási díj) természetesen máshogy alakul, amennyiben a bejelentés tudomásulvétele helyett versenyfelügyeleti eljárás indul. A törvénymódosítás nem változtatott a korábbi határidőkön, így az egyszerűsített eljárás keretében a döntést továbbra is harminc napon belül kell meghozni (ami húsz nappal meghosszabbítható). A teljes körű eljárás határideje a bejelentés beérkezésétől számított 4 hónap, amely 2 hónappal hosszabbítható meg.

A törvénymódosítás nyomán az összefonódás piaci hatásainak teljes körű vizsgálatát elrendelő döntést a jövőben nem a vizsgáló indítványa alapján az eljáró versenytanács hozza meg, hanem a vizsgálóké lesz ez a döntésho-

35 Hivatkozva a Vj-92/2012. UNIVER-COOP Profi/Csemege-Match ügyre.

36 Eljárás indítási közlemény 23. pont.

37 Eljárás indítási közlemény 22. pont.

38 Fontos, hogy a teljes űrlap benyújtása mellett szükséges a szolgáltatási díj megfizetése is. Amennyiben ez utóbbira később kerül sor, ez minősül a bejelentés napjának; Tptv. 43/N. § (1) bekezdése.

39 Prenotifikációs közlemény, 6. pont.

40 Eljárás indítási közlemény 26., 27. és 32. pontok.

41 A Tptv. 2012. február 1-jétől hatályos 44. § (1) bekezdése a versenyfelügyeleti eljárásban is alkalmazni engedi a Ket. vonatkozó 72. § (4) bekezdését.

42 A sommás eljárásra vonatkozó Ket.-rendeletek a jövőben csak a Tptv. 25. §-a szerinti, az átmeneti irányításszerzés egyéves határidejének meghosszabbítására irányuló kérelem alapján indult versenyfelügyeleti eljárásban lesznek alkalmazandók.

Jogalkotásunk nyomában

zatali jogkör, melyet az eljáró versenytanács egyetértésével gyakorolhat.⁴³

A módosítás által újonnan létrehozott, 5 milliárdos együttes forgalmat meghaladó, de a hagyományos küszöbértékek alatti újfajta összefonódás-felülvizsgálati lehetőség esetében sem fog automatikusan teljes, több hónaposra tervezett eljárás indulni, hanem elsőként a 30 napos, egyszerűsített eljárásban fog vizsgáldni a hivatal.⁴⁴

A közleményben lefektetett szabályrendszer annyiban is ügyfélbarátnak mondható, hogy még a feltételeken vagy kötelezettség előírásával engedélyezhető összefonódás esetében sem zárja ki a 30 napos határidejű, gyorsabb eljárás lehetőségét.⁴⁵ Egyszerűsített eljárásra ugyanakkor értelemszerűen csak akkor van lehetőség, ha a bejelentés már tartalmazza a valószínű versenyproblémát és arra olyan könnyen megítélhető javaslatokkal áll elő, amelyek a GVH szerint is eloszlatják a versenyproblémákat.

6. Szolgáltatási díjak

A vállalkozások terheit csökkenti a jövőben, hogy a korábbi minimum 4 millió Ft-os igazgatási szolgáltatási díj helyett a gyorsabb, egyszerűbb, bejelentésre kiadott hatósági bizonyítvány 1 millió forintos díj ellenében kerül kiállításra. Amennyiben a GVH hallgatása nyomán lesz az összefonódás végrehajtható, abban az esetben ráadásul ez a díj visszafizetendő lesz.⁴⁶ Amennyiben versenyfelügyeleti eljárás keretében értékeli a GVH az összefonódást, úgy annak díja a korábbival azonos lesz: alap eljárásnál négy, érdemibb vizsgálatnál 16 millió forintos igazgatási szolgáltatási díjat kell összességében lerónia a kérelmezőnek.

A jogalkotónak széles körű szabadsága van összefonódások ellenőrzéséért hatósági díjat felszámolni. Kötelező engedélykérési vagy notifikációs rezsimnél ez egyfajta „tranzakciós adóként” funkcionál. Lehet ugyan szolgáltatási díjnak hívni, de a dolog természete mégsem az, hogy az állam értékkel bíró szolgáltatást nyújt polgárai/vállalkozásai számára, amelyért arányos és méltányos díjat számol fel. Szolgáltatásról leginkább önkéntes bejelentésen alapuló rendszerrel lehetne szó, így például az Egyesült Királyságban valóban nem csekély összeget kell fizetnie annak, aki bejelentéssel kívánja „megvásárolni” a jogbiztonságot.⁴⁷

43 Tptv. 70. § (3a) bekezdés.

44 Eljárásindítási közlemény 36. pont. Mint azt említettem, ebben az esetben nem érvényesül az általános végrehajtási tilalom sem.

45 Eljárásindítási közlemény 28. pont.

46 Megjegyzendő, hogy a korábbi rezsimben sem vált a GVH szokásává, hogy a „hallgatás beleegyezés” elve alapján engedjen át fúziós kérelmeket, a jövőben sem várható e téren változás.

47 A többszörös, árbevételről függő rendszerben a legolcsóbb díj is kb. 14 millió Ft. Megjegyzendő, hogy a magyar díj összege (a jövőben hiva-

II.

A versenyjogi jogsértésen alapuló kártérítési és egyéb igényekre irányadó szabályozás

7. A jogszabály-módosítás előzményei

Az Európai Parlament és a Tanács 2014. november 26-án fogadta el a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról szóló 2014/104/EU irányelvet (a továbbiakban: Irányelv), amely meghatározza az annak biztosításához szükséges szabályokat, hogy a versenyjogi jogsértés következtében kárt szenvedett személyek a jogsértővel szemben hatékonyan érvényesíthessék az elszenvedett kár teljes megtérítésére vonatkozó jogukat.⁴⁸ Az Irányelv a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények érvényesítését kívánja megkönnyíteni úgy, hogy közben a versenyjog hatósági, közjogi érvényesítése se szenvedjen csorbát.⁴⁹ Egy gyakorlati szempontból fontos, ugyanakkor mind jogpolitikailag, mind üzletileg kényes kérdéseket felvető problémával, a csoportos kereset kérdésével nem foglalkozik az irányelv, e téren egyelőre csak egy ajánlást fogadtak el EU-szinten.⁵⁰

Az Irányelv két EUMSZ antitröszt szabály, a versenykorlátozó megállapodásokat tiltó 101. cikk és az erőfölénnyel visszaélést tiltó 102. cikk és az azokkal egyenértékű tagállami versenyjogi tilalmak magánérdekű érvényesítését kívánja elősegíteni egy polgári jogi és peres kérdések felperesre nézve kedvező harmonizálásával. A magyar jogalkotó úgy döntött, hogy ezt a szabályrendszer teljeskörűen kiterjeszti a hasonló magyar versenyjogi szabályok polgári bíróság előtti alkalmazására is. Ez teljesen észszerű, hiszen abszurd lett volna, hogy az belső piaci versenyt védő szabályoknál egy kifinomult, felperesbarát rendszer működjön, miközben a tisztán csak magyar piaci versenyt károsító, érdemben azonos magatartásokra egy „régimódi”, kevésbé hatékony anyagi és eljárásjogi rendszer érvényesüljön.⁵¹

talból indítandó eljárások esetében) európai összehasonlításban is a legmagasabbak közé tartozott.

48 Az irányelvet az EGT-országokban is implementálni kell. A Bizottság honlapján levő tájékoztatás szerint határidőre körülbelül a tagállamok fele fogadta el a szükséges jogszabályokat, közöttük Magyarország. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/directive_en.html

49 Az irányelv és az akkor hatályos magyar versenyjog összevetéséhez lásd: HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán – HORÁNYI Márton: *A Bizottság versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perekre vonatkozó irányelv-tervezete*, Versenytükör, 2013/2., 9.

50 Lásd erről bővebben: TÓTH Tihamér: *A versenyjogi csoportos perek amerikai tapasztalatai – javaslatok a magyar jogalkotó számára*, Jogtudományi Közlöny 2015/3.

51 Az irányelv címében is utal az EUMSZ 101. és 102. cikkekre megfelelő tagállami versenyjogokra alapozott kártérítési perek szabályainak

A versenyjogi jogsértésből eredő kárért való felelősségre is főszabályként a Ptk. szabályai az irányadók⁵², a Tptv.-ben foglalt eltérésekkel. A versenytörvény ezen túl különös eljárási szabályokat is rögzít. Az irányelv implementációjakor kérdésként merült fel, hogy külön jogszabályba kerüljenek-e a sajátos versenyjogi szabályok, esetleg a Ptk. és a Pp. módosuljon ennek megfelelően. A Tptv. mellett minden bizonnyal az szült, hogy annak már eddig is voltak a polgári peres eljárásban eljáró bíróságokra vonatkozó szabályai, amelyek a törvénymódosítással jelentősen kibővültek. Az irányelv implementációja természetesen hozott változásokat, azok forradalmi újdonságát mérsékelte viszont, hogy a magyar jogalkotó már több évvel ezelőtt bevezetett az irányelv céljait szolgáló (akkor még európai szinten éppen hogy csak vita tárgyát képező), felperesi pozíciót segítő intézményeket. Ilyen volt a GVH Versenytanácsa jogerős határozatának kötő ereje,⁵³ a kártellel járó árfelhajtó hatás vélelem,⁵⁴ vagy éppen a teljes bírságelengedést nyert engedékenységet kérő vállalkozás kedvezőbb helyzetbe hozása az egyetemleges felelősség kapcsán⁵⁵.

Az uniós versenyjog megsértésére alapozó igények érvényesítésének szabályozási környezete nem korlátozódik az irányelvre, illetve az azt végrehajtó nemzeti szabályokra. Az uniós esetjogban már eddig is számos anyagi jogi jellegű jogelv került kimunkálásra, ezeket nem írhatja felül az irányelv. Az irányelv indokolása is emlékeztet rá, hogy uniós jog hiányában a kártérítési keresetekre a tagállamok nemzeti szabályai és eljárásai az irányadók.⁵⁶ Az EU-esetjog és a tagállami jog egymást kiegészítő szerepet játszik. Az EU Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében minden személy követelheti az általa elszenvedett kár megtérítését, ha a kár és a versenyjogi jogsértés között ok-okozati összefüggés áll fenn. A kár megtérítéséhez való jog gyakorlását alapvetően eddig is nemzeti szabályok tartalmazták, ezek jelentős részét most harmonizálja az irányelv. A direktívában nem rendezett kérdések, például a jogsértés és a kár közötti ok-okozati összefüggés szabályozása, továbbra is tagállami kompetencia. Ebben az esetben csupán az uniós jog tényleges érvényesülésének és az egyenértékűség elvének tiszteletben tartására kell ügyelni.⁵⁷

harmonizálására. A 10. preambulumbekzdés teszi világossá, hogy az irányelv csak annyiban érinti a tagállami anyagi szabályok ily módon való érvényesítését, ameddig az adott piaci magatartás érintheti a tagállamok közötti kereskedelmet is (azaz helye van az EU versenyjog alkalmazásának).

52 A 2015. évi V. tv. Hatodik könyv negyedik része szól a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályairól.

53 Módosítás előtti Tptv. 88/B. § (6a) bekezdése.

54 Módosítás előtti Tptv. 88/C. §.

55 Módosítás előtti Tptv. 88/D. §.

56 11. preambulumbekzdés.

57 Ez az általános EU-jogi elv azt jelenti, hogy ezeket a szabályokat nem lehet olyan módon megfogalmazni vagy alkalmazni, amely rendkívül

Az irányelvet implementáló szabályok alapvetően a kártérítési perekre korlátozódnak, tehát nem bármilyen polgári jogi igény védelmét szolgáló perben hivatkozhatók. Ez a rendelkezések nagy részében nyilvánvaló adottság, sok szabály eleve a kártérítés anyagi és eljárási jogi területére értelmezhető csak. Vannak azonban olyan szabályok is, ahol akár úgy is dönthetett volna a jogalkotó, hogy azokat nem csak a kártérítési perek szűkebb körére rendeli alkalmazni. Így például a más versenyhatóságok határozatainak bizonyítékként való figyelembevétele, vagy éppen a bizonyítékok feltárása releváns lehet egy szerződés érvénytelensége tárgyában folyó perben is. A jövőben tehát némi odafigyelést fog igényelni, hogy melyik speciális rendelkezés irányadó általában magánérdekű érvényesítésnél, és melyik csak a kártérítési pereknél.

A versenytörvény módosítása kétféle körben is érinti a polgári jogot: bizonyos rendelkezések mindenféle polgári jogi igényérvényesítés esetében is irányadók (pl. szerződés érvénytelenségének megállapítása), más rendelkezések viszont kifejezetten a kártérítési perekben alkalmazhatók. A változtatások elsősorban e második kategóriát érintik. A Tptv. új XIV/A. fejezete tartalmazza az antitröszt rendelkezések megsértésén alapuló polgári jogi igényekre irányadó általános szabályokat (így például az, amely szerint e perekre a törvényszéknek van hatásköre), míg a fejezet többi rendelkezése az irányelv átültetését szolgálja, csak a kártérítési igények érvényesítése esetén alkalmazandó szabályokat rögzítve.

8. A versenyjogi szabályok köz- és magánérdekű érvényesítése

A versenyjogsértéshez kapcsolódó polgári jogi igények érvényesítése kétféle kontextusban fordulhat elő. Ün. *követő pereskedésnek* hívjuk azt, amikor egy jogerős versenyhatósági döntésre támaszkodva indul meg a per, amely életszerűen kártérítési igényt foglal magában. Versenyjogi szabályokra azonban versenyhivatali eljárástól függetlenül, önálló perben is lehet hivatkozni, ez esetben a kevésbé életszerű kártérítési igény mellett a szerződés érvényességét vitató esetek a jellemzők. Ez utóbbi esetkör inkább az USA-ban jellemző,⁵⁸ az öreg kontinensen alapvetően a versenyhatóságokra bizzuk a versenyjog (közérdekű) érvényesítését, s legfeljebb követő jellegű polgári

megnehezíti vagy gyakorlatilag lehetetlenné teszi az EUMSZ által garantált, kártérítéshez való jog érvényesítését, vagy a belső jogban a hasonló keresetekre alkalmazandó szabályoknál kedvezőtlenebb. Az irányelv 4. cikke egyébként kifejezetten meg is fogalmazza az ekvivalencia.

58 Az USA jogára általában is igaz, hogy a túlzott állami hatalmi koncentráció elkerülése érdekében nagyobb teret enged a magánfelek közjogi természetű tilalmakra alapozott magánérdekű pereinek, s ennek érdekében kreatív módon támogatja a felperes helyzetét (pl. *class action*, *discovery procedure*).

Jogalkotásunk nyomában

perekben kerül sor kártérítési igény előterjesztése. A jogsértés megállapítására hagyományosan jobb helyzetben van egy kellő jogi, humán és adminisztratív képességekkel és készségekkel rendelkező versenyhivatal, mint egy felperesként fellépő vállalkozás, illetve az ügyvédje. A versenyhatóságok a jogsértés kimondása és a költségvetést gyarapító bírság kiszabása mellett azonban jellemzően nem foglalkoznak a károsultak sérelmeinek orvoslásával,⁵⁹ így életszerű (lenne) e követő kártérítési perek következetes lefolytatása.

A törvényjavaslat indokolása ezzel összhangban mondja ki, hogy a versenyjogi jogsértéstől való visszatartó erő növeli, ha a károsultak fellépnek kártérítési perek formájában a jogsértő vállalkozások által okozott kár megtérítése érdekében. Ez a kár jellemzően abból adódik, hogy a jogsértők által érvényesített ár a károsultak számára hátrányosan eltér attól az ártól, amely a valódi versenyben alakult volna ki. Figyelemre méltó, hogy az indoklás külön kiemeli, hogy ez akkor is így van, ha pl. a kartellezők nem közvetlenül az árat határozták meg, hanem felosztották egymás között a piacot vagy limitált mennyiségi kvótákat határoztak meg, ugyanis ezek a versenykorlátozások – közvetetten ugyan, de – hatást gyakorolnak az árakra. Ez azért fontos, mert volt olyan bírósági ítélet, amely piacfelosztás esetén nem látta magától értetődőnek az áremelkedést, így a kár bekövetkezését.⁶⁰

9. Minden versenyjogot érintő polgári perben irányadó szabály

Az antitröszt,⁶¹ s a Tptv. III. fejezetében tilalmazott jogsértésekhez kapcsolódó polgári jogi igényérvényesítés kapcsán a következő általános rendelkezéseket találhatjuk a módosított Tptv.-ben. E szabályok a cím szerint akár a magyar, akár az EU-s jogszabályok megsértése esetén egyaránt érvényesek, de mint alább látjuk, érdemben mégis leginkább a Tptv. esetében lépnek működésbe.

E perekre a törvényszékeknek van hatáskörük.⁶² A kártérítés-specifikus eljárási szabályok közül ki kell emelni, hogy az eljáró törvényszék köteles elrendelni az előtte folyamatban lévő, versenyjogi jogsértésből eredő károk miatti kártérítési perek egyesítését.

Csupán a Tptv. III., IV. vagy V. fejezetében foglalt ren-

delkezések alkalmazására korlátozódóan szabályozza a törvény a bíróságok és a GVH együttműködését (a GVH, mint *amicus curiae*).⁶³ E szabályok a módosítás előtt is már léteztek. Nehéz okát találni annak, hogy a bírókat miért nem terhelik hasonló kötelezettségek, illetve lehetőségek, amikor az EUMSZ 101. és 102. cikkek alkalmazása merülne fel egy polgári perben. Így például a bíróság haladéktalanul értesíti a GVH-t e perekről, a versenyhatóság írásban észrevételt tehet azzal, hogy az észrevételében foglaltak a bíróságot nem kötik.

Szintén korábban is létező szabály volt,⁶⁴ hogy ha a bíróság tudomására jut, hogy a GVH ugyanabban az ügyben eljárást indított, a per tárgyalását a versenyfelügyeleti eljárásban hozott határozat elleni keresetindítási határidő lejártáig, illetve keresetindítás esetében a bírósági eljárás jogerős befejezéséig felfüggeszti az ezen eljárásban hozott határozat elleni keresetindítási határidő lejártáig, illetve keresetindítás esetében a bírósági felülvizsgálat jogerős befejezéséig.

Továbbra is él az a kétségtelenül praktikus, de a magyar jogrendben ritkaságszámba menő előírás, hogy a bíróság a GVH keresettel nem támadott határozatának, illetve – ha a határozatot megtámadták – a bíróság határozatának a jogsértést megállapító részéhez kötve van.⁶⁵

A következőkben mind a magyar, mind az uniós antitrösztjogi szabályok megsértése miatti kártérítési perekre irányadó anyagi és eljárási jogi szabályokat mutatjuk be röviden. E tanulmányban nem lehet célunk sem egyes jogintézményekre koncentrálni elmélyültebb elemzést adni, sem az új szabályok korábbi joggal, illetve az irányelvi rendelkezésekkel való összhangját bemutatni.

10. A versenyjogi kárért való felelősség

A versenyjogi kártérítési perek esetében a felperesnek ismert módon három körülményt kell bizonyítania: a jogellenes (EU- vagy magyar versenyjogba ütköző) magatartást, akár bekövetkeztét (ennek számszerűsítésével) és a kettő közötti okozati kapcsolatot.⁶⁶ A jogalkotó, hivatkozva a károsult oldalán fennálló információs aszimmetriára, illetve a jogsértés természetéből fakadóan kárszámítási nehézségekre, mindhárom vonatkozásban a *felperesi pozíciót erősítő* szabályokat fogadott el. Ennek policy szinten csak az szabott korlátot, hogy ne járjon a ver-

59 Előfordulhat pl. bírságsökkentő tényezőként, ha az eljárás alá vont vállalkozás az eljárás során részben vagy egészben kompenzálta a versenyjogsértés áldozatait.

60 14.Gf.40.600/2012/6.

61 Ez nem azt jelenti, hogy adott esetben egy megtévesztés, egy tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat kapcsán ne kerülhetne sor polgári jogi pereskedésre. Csupán arról van szó, hogy az ilyen jogalapú kártérítési esetekre a versenytörvény nem tartalmaz az általános polgári jogi szabályoktól eltérő rendelkezéseket. Sőt a Tptv. új XIV/B. fejezete külön is szól a III. fejezet megsértésén alapuló polgári jogi igényekről.

62 Tptv. 88/A. § (3) bek.

63 Tptv. 88/B. § (1). A Tptv. III. fejezetére a Tptv. módosítása, a 88/U. § (3) bekezdése visszautaló szabálya terjeszti ki ezen együttműködési szabályokat.

64 Módosítás előtti Tptv. 88/B. § (6) bekezdése.

65 Tptv. 88/B. § (8) bek.

66 Ptk. 6:519. §: „Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentessül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.” A 6:521. § szerint „Nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia.”

senyhatóságok titkos kartelleket feltáró tevékenységének megnevezésével, különösen ne tántorítson el az *engedékenységi kérelem* igénybevitelétől.

A Tpv. egyértelműen rögzíti, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott kár megtérítésére a *szerződésen kívül okozott károkért* való felelősség szabályai az irányadók. Ez azért lényeges, mert vannak olyan jogsértési alakzatok, amikor szerződéses viszony is fennáll a felek között, gondoljunk egy szerződési kikötésben testet öltő versenykorlátozó kikötésre, vagy erőfölénnyel való visszaélésre. Károsult oldalán ez azzal jár, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott kár megtérítésére nemcsak a károsulttal szerződéses kapcsolatban álló személy, hanem a termelési-értékesítési láncban belül más, távolabbi szinten levő vállalkozás vagy természetes személy is.

Az irányelv felidéz a teljes kártérítés kapcsán kialakított bírósági gyakorlatot: bárki, aki antitröszt jogsértéssel okozott kárt szenvedett el, kártérítést követelhet a ténylegesen bekövetkezett vagyoni veszteségért (*damnum emergens*) és a számára elmaradt haszonért (*lucrum cessans*), valamint kamatokra is jogosult.⁶⁷ A teljes kártérítés elvének maradéktalan teljesülése érdekében a törvénymódosítás a versenyjogi jogsértések esetében nem engedi meg a bíróság számára, hogy a kártérítés mértékét különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a teljes kárnál alacsonyabb összegben határozza meg.⁶⁸ Ehhez is kapcsolódik, hogy a Tpv. szerint semmis a versenyjogi jogsértéssel okozott kárért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés.⁶⁹

A magyar versenyjog a kartellek esetében a módosítást követően is tartalmaz a kár összegének megállapítását segítő áremelkedési vélelmet. Ellenkező bizonyításáig úgy kell tekinteni, hogy a versenyjogi jogsértés a jogsértő vállalkozás által alkalmazott árat 10%-nyi mértékben befolyásolta. Megjegyzendő, hogy e ponton a magyar jog tovább megy az irányelv által kijelölt úton, amely csupán egy kárvélelmet állít fel, számszerű szabályt nem tartalmaz.⁷⁰

A divatos szóval *passing-on defence* témakör kapcsán a törvénymódosítás világossá teszi, hogy amennyiben a közvetlen vevő károsult a versenyjogi jogsértés által elszenvedett kárát továbbhárította a termelési-értékesítési lánc további szintjén álló közvetett vevőre, akkor ennek következményeit le kell vonni mind a jogsértő vállalkozások védekezése, mind az egyes károsultakat megillető

kártérítés vonatkozásában. Ha a továbbhárítás mértéke nem megállapítható, a bíróság azt a per összes körülményének mérlegelésével, becsléssel határozhatja meg.⁷¹ Amennyiben pl. a képernyő-, monitorgyártók kartelleznének, úgy felperesként kártérítést követelhetnek mind a nagykereskedőik, mind a kiskereskedők, mind a végső fogyasztók, de a kárösszecszerúsége kapcsán mindegyik esetben gondosan meg kell vizsgálni, hogy az áremelkedést továbbhárította-e a felperes vagy sem (ezzel ugyanis csökken az ő személyes kára). A kartelltag a kártérítési igény elleni védekezéséért hivatkozhat tehát arra, hogy a ténylegesen bekövetkezett vagyoni veszteséget továbbhárították, s e továbbhárított kár után a felperest kártérítés nem illeti meg. Megjegyzendő, ez olyan esetkör, amikor a későbbiekben tárgyalandó bizonyítékfeltárás éppen nem a felperes, hanem az alperes érdekeit szolgálhatja.

A törvény több rendelkezést is tartalmaz a *többek közös károkozása* kapcsán, ami azért fontos téma, hiszen a kartellezés definíciószerűen egynél több vállalkozás jogsértését tételezi fel. Ez esetben rendeznie kell a törvénynek a közös károkozók és károsultak (külső kapcsolatok), valamint a közös károkozók egymás közötti elszámolásának (belső kapcsolatok) kérdéseit. A Tpv. sajátos szabályai lényegében a főszabályként érvényesülő egyetemleges felelősség⁷² körében fogalmaznak meg kedvezőbb szabályokat a kis- és középvállalkozások⁷³, az engedékenységi kérelem alapján teljes bírságelengedésben részesült vállalkozások, illetve az peren kívüli alternatív vitarendezésben részt vevő vállalkozások esetében.

A többek közös károkozásának szabályaihoz kötődően a jogalkotó támogatni kívánta a károk peren kívüli rendezését. Ha a több jogsértő valamelyike *alternatív vitarendezés* eredményeképpen a károsulttal megállapodást kötött, akkor egyrészt a károsult a fennmaradó kártérítési igényét csak a kártérítésért felelős, a megállapodásban nem részes más vállalkozástól igényelheti, másrészt pedig a megállapodást megkötő jogsértő vállalkozással szemben a megállapodást nem kötött jogsértő vállalkozás megtérítési igényével nem léphet fel. A megállapodásban ráadásul azt is ki lehet zárni, hogy a károsult a megállapodás szerinti összegen felüli kárának megtérítését a vele megállapodást kötő jogsértő vállalkozástól akkor sem követelhe-

67 Irányelv 3. cikke.

68 Ennek érdekében a Tpv. 88/E. § kizárta a Ptk. 6:522. §-a (4) bekezdésének alkalmazhatóságát.

69 Ehhez hasonlatosan a Ptk. 6:526. §-a kimondja, hogy a szándékosan okozott, továbbá az emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító károkozásért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis.

70 Látni kell ugyanakkor, hogy a magyar szabály nem a kár 10%-os összegét vélelmezi, hanem csak az árat emelkedésének mértékét, amely nem feltétlenül esik egybe a tényleges kár összegével.

71 Ezzel kapcsolatban lásd az Európai Bizottság közleményét az EUMSZ 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben a kár számszerűsítéséről (2013/C 167/07), illetve az ehhez kapcsolódó gyakorlati útmutatót, amely szól arról is, hogy hogyan kell felbecsülni a közvetett vevőre áthárított áreltérés mértékét.

72 A Ptk. 6:524. §-ának (1) bekezdése szerint, ha többen közösen okoznak kárt, felelőségük a károsulttal szemben egyetemleges.

73 Kivéve, ha a kis- vagy középvállalkozás vezető szerepet töltött be a versenyjogi jogsértésben, más vállalkozást a versenyjogi jogsértésben való részvételre kényszerített, vagy vele szemben korábban már állapítottak meg versenyjogi jogsértést. Tpv. 88/H. § (2) bek.

Jogalkotásunk nyomában

ti, ha az a megállapodást nem kötött jogsértő vállalkozástól nem hajtható be.⁷⁴

A magánjogi és a közjogi jogérvényesítés összehangolása jegyében a törvénymódosítás külön szabályozza a versenyhatóság versenyjogi kártérítési perben való közreműködését.⁷⁵

– A GVH a bíróság felhívására tájékoztatást adhat a kár bekövetkezésével, mértékével és az okozati összefüggés fennállásával kapcsolatos álláspontjáról. Ez azonban nagyon puha jogszabályi rendelkezés, a GVH álláspontjának kialakítására és annak ismertetésére ugyanis nem köteles, visszautasítását még indokolni sem köteles. Kétségtelen, hogy a GVH közgazdász szakértői jobb helyzetben vannak a bíróhoz képest, amikor egy kartell okozta kár összegét kell megbecsülni. A gyakorlatban azonban a GVH eljárásai nagyon formális megközelítésűek, a versenyhatóság maga sem fektet nagy energiákat abba, hogy a kartell tényleges negatív piaci hatásait feltárja, megelégszik a célzatosság, alkalmasság dimenziójában való érveléssel. Kérdés, mi motiválná a versenyhivatalt aktív bírói segítségnyújtásra, ha saját határozatainak jobb megalapozása érdekében sem végez kárfelmérő tevékenységet?

– Az érintett ügyben a bíróság kötve van a GVH, illetve az Európai Bizottság bíróság előtt meg nem támadott határozatának, vagy a határozatot felülvizsgáló bíróság jogerős ítéletének jogsértést megállapító részéhez. A jogalkotó igyekezett egyensúlyba hozni a jogsértő vállalkozások engedekeységi politikában való részvételéhez, egyben a titkos kartellek feltáráshoz fűződő közérdeket a károsultak érdekeivel. Idevágó szabályok találhatók egyrészt a bizonyítékok feltárása körében (pl. az alperest nem lehet kötelezni az engedekeységi kérelem bizonyítékként történő feltáráására), másrészt a többiek közös károkozására irányadó szabályok vonatkozásában kapnak a bűnbánó kartelltagok kedvezőbb elbánást.

– A törvénymódosítás, mintegy elismerve az EU-versenyjog decentralizált alkalmazásának tényét, *másik EU-tagállam versenyhatósága döntésének bizonyító erejére* is kitér, érdekes módon azt kevésbé tekintve komolynak, megbízhatónak, mint a GVH és az EU Bizottság határozatait. A kötelező erő helyett csak annyit mond ki, hogy az ellenkező bizonyításáig e döntés versenyjogi jogsértést megállapító részében foglaltakat tényként fogadja el. Ez azért is elgondolkodtató, mert a törvényjavaslat indokolása arra helyezi a hangsúlyt, hogy a versenyhatóság bírósági kontroll alatt hozott döntése a jogsértés tekintetében szakmailag megalapozottan. Miért ne lenne más versenyhivatal hasonló, vagy akár még biztosabb versenyjogi tudás birtokában?⁷⁶

A módosítás perjogi szempontból kiemelkedően fontos újítása az USA-ban *discovery procedure*-ként ismert eljáráshoz hasonló bizonyítási szabályok bevezetése.⁷⁷ A kártérítési igény megalapozottságának igazolásához szükséges bizonyítékok gyakran a károkozó vagy harmadik felek birtokában vannak, s ezekhez a károsult nem, vagy csak nehézkesen tud hozzáférni. E nehézségeken hivatott segíteni a bizonyítékok feltárását előíró bírói döntés. Emellett lehetőség van a versenyhatóság ügyirataiban fellelhető bizonyítékok feltáráására irányuló indítvány benyújtására is. A forradalmi újdonság abban áll, hogy a bíróság a fél indokolt kérelmére *bármely személyt* (alperest, egyéb vállalkozást, vagy akár a GVH-t, EU Bizottságot is) nemcsak meghatározott irat vagy egyéb bizonyítási eszköz, hanem azok meghatározott körének, kategóriájának a bemutatására, illetve közlésére kötelezhet. Nem kell tehát, hogy konkrét irat felmutatását kérje, hanem elegendő, ha meghatároz időbeli, tárgyi lehatarólat alkalmazva egy bizonyos iratkategóriát.

A bizonyítékok kötelező feltárást a bíróság rendeli el. Döntésének meghozatala során a szükségesség és arányosság mércéjét szem előtt tartva kell hogy eljárjon, hiszen e kötelezés adott esetben komoly terhet és egyben költséget jelenthet a bizonyíték birtokosa oldalán. Az USA-ban a *discovery* elkerülése a peren kívüli egyezségkötés irányába mutató szempontok egyike, igaz a digitalizálás e téren is jelentősen csökkentette az iratkezeléssel járó költségeket. A bizonyítékfeltárási kötelezettség így érthető módon *nem korlátlan*, az erre irányuló indítvány, illetve az ezzel kapcsolatos döntés kereteit az irányelvet másoló törvény részletesen szabályozza. Külön szól a törvény az üzleti titkok védelméről is.⁷⁸ Bizonyíték feltárássra eleve csak akkor kerülhet sor, ha a fél a bizonyítani kívánt tényt legalábbis már valószínűsítette. Az előbb már említett bírói mérlegelésen túl maga a *törvény is korlátozza* a bizonyítékfeltárást terjedelmét. Így például, az engedekeységi politika vonzerejének megőrzése érdekében a bíróságok nem írhatják elő az engedekeységi nyilatkozatok és az egyezségi beadványok feltárást. A módosító törvény indokolása szerint ugyanis ezen információk feltárása annak kockázatával járhatna, hogy a versenyhatósággal együttműködő vállalkozások a versenyjogi kártérítési igények kapcsán a versenyhatósággal nem együttműködő többi jogsértőre vonatkozó feltételeknél rosszabb feltételekre számíthatnának. Ennek analógiájára nem rendelhető el a bizonyítékok feltárása a büntetőeljárás során tett azon vallomásra sem, amelyben a vallomást tevő feltárja a büntetőeljárásban vizsgált kartell bűncselekmény tárgyát képező versenykorlátozást és az abban való részvételét.⁷⁹

74 Tpv. 88/F. §.

75 Nagyban hasonlatosan az előbbieken már tárgyalta általános, azaz nem kártérítésspecifikus szabályokkal.

76 Például a német jog más tagállam versenyhatósági döntését is ugyanúgy kötelezőnek ismeri el, mint a Bundeskartellamt határozatát.

77 Tpv. 88/J. §.

78 Tpv. 88/M. §.

79 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 420. §-ának (1) bekezdése szerint, aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében az árak, díjak, egyéb szerződés

Nem rendelhető el továbbá a bizonyítékok feltárása a nyomozás befejezésig a büntetőeljárás során keletkezett iratokra, ideértve a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság által beszerzett, illetőleg a büntetőeljárásban részt vevő személyek által benyújtott, valamint csatolt iratot is.

Az is újszerű, hogy polgári peres ügyben a bizonyíték megsemmisítése vagy eltitkolása *szankciót* vonna maga után. A Tpv. szerint a bizonyíték feltárását elrendelő végzés végrehajtásának elősegítése érdekében akár ismételten is kiszabható pénzbírságot állapít meg, annak maximális mértékét a kellő visszatartó erő érdekében magas összegben, 50 millió forintban határozva meg.⁸⁰ Talán még ennél is fontosabb jogkövetkezmény, hogy a bizonyíték feltárásra előírt határidő elmulasztása, a bizonyíték feltárásának megtagadása, illetve a bizonyíték megsemmisítése esetén az adott bizonyítékkal igazolni kívánt tény az ellenkező bizonyításáig valónak kell tekinteni.⁸¹

A kártérítés, illetve az alternatív vitarendezési módok támogatását segítő sajátos magyar, az irányelvben elő nem írt megoldás az is, hogy Tpv. 78. § (10) bekezdése szerint a Versenytanács a versenyfelügyeleti eljárásban megállapított bírság kiszabásakor *enyhítő körülményként* figyelembe veheti, ha peren kívüli megállapodásban kártérítést fizetett a jogsértés elkövetője. E ponton akár határozottabb megfogalmazást is alkalmazhatott volna a jogalkotó. A jelenlegi szabályok szerint is megteheti a Versenytanács, hogy bármilyen kompenzációt figyelembe vesz a bírság összegének meghatározásakor (akár alternatív vitarendezéshez fűződik, akár rendes bírósági eljáráshoz). A kötelező figyelembevétel még mindig nem járna a mérlegelési jogkör indokolatlan szűkítésével, ugyanis a szabály nem automatizmust, nem kivonásos matematikai műveletet ír elő.

III.

A versenytörvény további módosult rendelkezései

1. A módosító törvény 1. §-a első látásra hiánypótló jelleggel *definiálja a kartellt*. A csekély jelentőségű versenykorlátozások alóli kivétel kapcsán jelenik meg a kartell fogalma, amennyiben a legsúlyosabb versenykorlátozásra nem alkalmazható e kivétel. A lényegi fogalmi elemek a gyakorlatban kiforrott kartell fogalmat tükrözik: versenytársak közötti, célzatos megállapodás vagy összehangolt magatartás, különösen, amely árak rögzítésére,

piac felosztására, ideértve a versenyeztetéssel kapcsolatos összejátszást, s az export és import korlátozását is. A törvényjavaslat indokolása szerint a kartell néven nevezésére az irányelv implementálása miatt volt szükséges.

2. A Tpv. 13. § (3) bekezdése szerint az *árrögzítést* tartalmazó vertikális versenykorlátozások sem minősülhetnek csekély jelentőségűnek. Ez egy önkéntes jogközelítés jellegű változás, egy sok éve létező, bár inkább elméleti különbséget szüntet meg.

A vállalati megfelelés előmozdítása érdekében szükséges, hogy a különösen súlyos korlátozást tartalmazó vertikális megállapodásokra (viszonteladási árrögzítés) is benyújthassanak a vállalkozások *engedékenységi* kérelmet. Ez nem egy szokatlan európai megoldás, jóllehet az EU-bizottság gyakorlatában nincs ennek helye, ezt a szabályt tartalmazza például a lengyel versenytörvény is.

3. A törvényjavaslat lehetővé teszi továbbá, hogy azon vállalkozások, akik a Tpv. 73/A. §-a szerinti *egyezségi nyilatkozatot* tesznek, a korábbi 10% helyett akár 30%-ig terjedő bírságcsökkentésben is részesülhessenek. A bírságcsökkentés mértékének az emelése az indokolás szerint kifejezi, hogy az egyezségi nyilatkozatot tevő vállalkozás nem pusztán a jogsértést ismeri el, mint engedékenység esetében, de a bíróság előtti jogorvoslati jogáról is lemond. A magyar jogalkotó eredendően az EU „*settlement*” mintáját követte, amikor 2014-ben bevezette az egyezségi eljárást, átvéve az uniós 10%-os bírságcsökkentés ígérését is. Az, ami működik EU szinten, nem feltétlen transzplantálható tagállami szintre. Az EU Bizottság előtt szinte minden kartell eljárás engedékenységi kérelemre, vagy kérelmekre indul, s ha már egy vállalkozás kap 40–50% engedményt a bírságból, ahhoz még valóban jól jöhet egy további 10%. Magyarországon azonban nem működik sikerrel az engedékenységi üzlet, kevés kartellügy alapszik bűnbánó kartelltag vallomásán, így az önmagában álló 10%-os kedvezmény nem tűnik vonzósnak. Néhány év múltán lehet majd értékelni, hogy meghozta-e a több, illetve gyorsabb kartell döntés formájában a várt eredményeket a még mézesebb madzag.

4. A Tpv. új 76. § (1) bekezdés 1. pontja alapján az eljáró versenytanács 78. § (8) bekezdése szerinti figyelmeztetést alkalmazva arra vonatkozó kötelezettséget írhat elő, hogy az ügyfél alakítsa ki a versenyjogi előírásoknak megfelelést és jogsértés megelőzését biztosító belső eljárásrendet. Ez az első eset, hogy a magyar versenyjogban megjelenik az angol szóval *compliance program*nak nevezett intézmény. Több tagállam ennél komolyabb módon ismeri el a szisztematikus versenyjogi önképzés jelentőségét, pl. a bírság összegéből csökkentést biztosítva. A 78. §-ra utalás miatt ez e lehetőség csak a kis- vagy középvállalkozás első jogsértése esetén alkalmazható figyelmeztetéssel kombinálva fordulhat elő.

5. Érdemi változást hozott a Tpv. 65/A. §-ának módosítása, amennyiben annak (1) bekezdése kiterjeszti a *helyszíni kutatás lehetőségét az összefonódásokra* is. A „rajta-

feltételek rögzítésére vagy a piac felosztására irányuló megállapodást köt, vagy más összehangolt magatartást tanúsít, és ezzel a versenyt korlátozza, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A büntetőjogi szabályozás keretei között is kedvezőbb megítélés alá esik, ha az elkövető az engedékenységi nyilatkozathoz hasonló vallomást tesz.

80 Tpv. 88/Q. § (2) bekezdés.

81 Tpv. 88/Q. § (5) bekezdés.

Jogalkotásunk nyomában

ütés” az összefonódások esetében is csak bírói engedéllyel lehetséges. A kartellügyekben rutinszerűen alkalmazott műveletre akkor kerülhet sor, ha (i) az összefonódást a 29. § szerinti tilalom ellenére végrehajtották, (ii) az összefonódás-bejelentésben a bejelentő lényeges tény elhallgatott vagy nem a valóságnak megfelelően közölt, (iii) ha a bejelentés alapján versenyfelügyeleti eljárás indításának van helye, azaz nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás az érintett piacon nem eredményezi a verseny jelentős mértékű csökkenését.

6. A törvényjavaslat indokolása szerint önmagában a rajtaütés lehetősége is javítani fogja a szolgáltatott adatok minőségét, és így az eljárások hatékonyságát. Az előbbi felsorolásból azonban látható, hogy nemcsak a jogszabálysértő módon megvalósuló tranzakciók esetén van lehetőség kutatásra, hanem akkor is, ha a bejelentés teljesen szabályszerűen zajlik, viszont az ügyben érdemi piacvizsgálatra van szükség. Kétségtelen, hogy az EU Bizottság tisztviselőit is megilleti hasonló jogkör,⁸² de kérdés, hogy a magyar közigazgatási eljárási jogban egyébként létező szemle (melyet szintén lehet meglepetésszerűen végezni),⁸³ miért nem biztosít elegendő jogkört a GVH

vizsgálóinak, illetve ha a komolyabb fúziós ügyekben valóban tartani kell lényeges információ visszatartásától, miért nem éltek a szemle lehetőségével?

7. Szintén érdemi változást jelent a 22. pont, mely alapján a módosuló Tptv. 78. § (1c) bekezdés szerint a Tptv. 78. § (1) bekezdés d) pontja szerinti bírság akkor is alkalmazható, ha a GVH az összefonódás végrehajtásáról a Tptv. 24. §-a szerinti bejelentés nyomán értesül, mely esetben a napi bírságot a bejelentés időpontjáig kell számolni. Abban az esetben, ha az eljárás a 24. § szerinti küszöbértéket nem elérő végrehajtott összefonódás vizsgálatára indult, nem lehet bírságot kiszabni.

8. Módosul a Tptv. 78/A. § (1) bekezdése is, lehetővé téve, hogy a vételi vagy eladási árak közvetlen vagy közvetett rögzítésére irányuló vertikális megállapodások esetén is lehetséges legyen a vállalkozásoknak *engedékenységi kérelem* benyújtására. E változás vélhetően jót fog tenni az eddig túlzottan nem pörgő engedékenységi intézménynek, a lengyel példa legalábbis ezt ígéri: ott is van lehetőség e súlyosabb vertikális korlátozás esetén önkéntes jogsértés feltárára, s a tényleges ügyek jelentős része e körből kerül ki. Az utóbbi években célkeresztbe került, ún. *hub and spoke* kartellek esetében is hasznos lehet ez a változtatás, világossá téve, hogy az áregyeztető, vertikális és horizontális elemeket vegyesen magán viselő összejtársas résztvevői is részt vehetnek az engedékenységi politikában.

82 A Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről, 13. cikk.

83 Ket. 56–57. §.

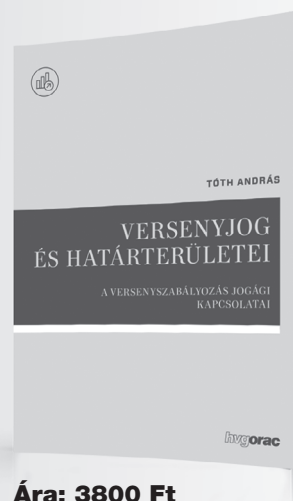
VERSENYJOG ÉS HATÁRTERÜLETEI

A versenyszabályozás jogági kapcsolatai

SZERZŐ:

Tóth András

Jelen kötet a versenyjog szerteágazó jogági kapcsolatait kívánja bemutatni a versenyjoggal ismerkedő olyan olvasók számára, akik már találkoztak a versenyjog magvához tartozó versenykorlátozó megállapodások jogával és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés szabályaival. Néhány jogterület, amellyel a versenyjog izgalmas interakcióba kerülhet: adatvédelem, közbeszerzés, szellemi tulajdon, emberi jogok, alkotmányjog, polgári jog, büntetőjog, csak hogy a legjelentősebbeket említsük. Ezek közül számos jogterületi vonatkozás az utóbbi időben kifejezetten a versenyjog homlokterébe került és intenzív diskurzust váltott, illetve vált ki a szakma képviselői körében Európa- és világszerte. Sőt azt lehet mondani, hogy a versenyjoggal kapcsolatos legizgalmasabb kérdések manapság a jogági vonatkozások kapcsán merülnek fel. Elegendő, ha csak a tisztességes eljárásra, a technológiafejlődésre és a magánjogi jogérvényesítésre gondolunk. Az ezekkel kapcsolatos jogkérdéseket mutatja be a kötet, azonban lehetetlen a versenyjog szerteágazó és egyre növekvő jogági kapcsolatai mindenre kiterjedő részletes ismertetése. Jelen kötet is csak ízelítőül kíván szolgálni annak bemutatására, hogy miként zajlik szemünk előtt továbbra is a versenyjog fejlődése és ezzel együtt jár a terjeszkedése, amely jelzi e viszonylag fiatal jogterület jelentőségének további erősödését.

Ára: 3800 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

Váczai Péter PhD, egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem (Győr)

A magyar jogrendszer állapotáról*

1. A kötet létrejötte

Magyarország rendszerváltás utáni első miniszterelnökének, Antall Józsefnek az elhíresült szavai – „*Tetszett nekem volna forradalmat csinálni*” – 1989 után még sokáig visszahangzottak az országban. A saját maga által ideiglenesnek kinyilvánított alkotmányreform után több évtized elteltével sikerült csak új alkotmányt létrehozni, bár szükségessége, tartalma és megalkotásának módja a mai napig közjogi viták kereszttüzében áll. Alkotmányos berendezkedésünk ezen időpontig fő vonalaiban konzisztens és konstans volt, a kialakult jogállamiság megszilárdult, létét és követelményét határainkon belül és kívül egyaránt elismerték.

Magyarország rendszerváltás utáni (jelenleg) utolsó miniszterelnöke, talán megfogadva elődje felhívását, 2010-ben saját maga által „*fülkéforradalomnak*” deklarált „forradalmat csinált”, melynek eredményeképpen rövid idő alatt új Alaptörvény került elfogadásra, majd a hozzá kapcsolódó törvényi és sarkalatos törvényi szabályozás sem váratott magára sokáig.

Az új jogrend természetesen a jogtudomány érdeklődése mellett alakult ki, értékelése nem maradhatott el. „A jogi oktatás megkönnyítésére és a tudományos diskurzus elősegítése céljából az MTA TK Jogtudományi Intézete 2014 januárja és júniusa között tizennyolc alkalomból álló nyilvános beszélgetéssorozatot rendezett a kétharmados/sarkalatos törvények változásairól a 2014-ben lezárt törvényhozási periódusban.”¹ A felkért előadók által készített tanulmányok már ekkor az átfogó elemzés szükségességének az irányába mutattak.

„*Magyarországon a demokrácia mércéje magas*” – jelentette ki Magyarország miniszterelnöke 2016 októberében

a Magyar Rádióban.² Szerencsére a tudomány feladata a kételkedés, ami az előrehaladás motorja, és nem lehet ez másként a jogtudomány esetében sem. A jogrendszer fejlődése (és főként fejlesztése) szempontjából alapvető, hogy feltárjuk a hibákat, hiányosságokat, rámutassunk a gyenge pontokra és megerősítsük azokat. Ha egy adott kormányzat hátradől, akkor még nagyobb felelősség hárul a társadalom más szereplőire, hogy megvizsgálják: vajon jogos-e a döntéshozó elégedettsége?

Az MTA Jogtudományi Intézete erre az átfogó feladatra vállalkozott, melynek végezetül 2016 őszén 38 szerző összesen 962 oldalban tette le eredményét az asztalra. Az ünnepélyes könyvbemutatóra 2016. október 20-án került sor, amit egy évvel korábban, 2015. október 14–16. között „*A magyar jogrendszer állapota – 2015*” címmel konferencia és kéziratvita előzött meg. A szerzők tehát nem vádolhatók a jogalkotáshoz hasonló forradalmi tempóval, a jogrendszer elemzése kis túlzással hosszabb ideig és alaposabban történt, mint maga az alapul szolgáló joganyag létrehozása. Előbbi probléma a kötetben is megfogalmazásra került, Gajdushek György az előkészítetlen jogalkotást és az utólagos hatásvizsgálat hiányát a jogrendszert érintő legjelentősebb kihívások között elemzi: „[...] a legmagasabb szintű jogszabályok száma az elmúlt negyedszázadban erőteljesen növekvő tendenciát mutat, míg az átgondoltság egyfajta közelítő indikátoraként értelmezhető, parlamenti tárgyalásra fordított idő határozottan csökken. Ez a tendencia radikálisan fokozódott 2010 után, ami a jogszabályok színvonalának számszerűsíthető csökkenésével is járt. A tanulmány végkövetkeztetése az, hogy bár az előzetes hatásvizsgálatot 1987 óta törvény kötelezően írja elő, arra a legritkább esetben kerül sor. A kapkodó jogalkotás miatt erre idő sem áll rendelkezésre, és hiányzik az a szakmai kapacitás is, amely ezt a feladatot el tudná látni. A kínálat hiánya azonban a kereslet hiánya miatt nem problematizálódik. Több jel

* *A magyar jogrendszer állapota.* (szerk.: JAKAB András – GAJDUSCHEK György) MTA TK JTI, Budapest, 2016.

1 JAKAB András – SZILÁGYI Emese: *Sarkalatos törvények a magyar jogrendben.* In: *A magyar jogrendszer állapota.* (szerk.: JAKAB András – GAJDUSCHEK György) MTA TK JTI, Budapest, 2016., 244.

2 <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/a-magyarok-batrak-voltak>

Jogirodalom, jogélet

alapján megfogalmazható az a – további kutatást igénylő – hipotézis, hogy a jogalkotást olyan motivációk mozgatják, amelyek szempontjából a jogszabály közérdeket szolgáló volta és ilyen értelemben vett empirikus hatékonysága irreleváns.”³

2. A kutatás módszertana

„Ennek a kötetnek az a célja, hogy tudományos igényességgel és interdiszciplináris módszerekkel áttekintse a magyar jogrendszer aktuális állapotát. A jogászai tárgyalásmód rendszerint megelégszik a szabályozás dogmatikai nyelvezetű bemutatásával, mi azonban úgy véljük, hogy ez elégtelen a jogrendszer állapotának érdemi megértéséhez, ezért a társadalmi környezetet (lehetőleg statisztikai adatokkal alátámasztva), a vélhető hatásokat, a szabályozások célját, valamint társadalmi elfogadottságát is vizsgáljuk. Arra biztattuk ezért szerzőinket, hogy a szokásos kontinentális jogászai megközelítésmódtól eltérően az adott kérdésre vonatkozóan a jövőre vonatkozó jóslásokat vagy legalábbis valószínűsítéseket is vegyenek be elemzésükbe, továbbá ahol szükségesnek tartják, ott javaslatokat is fogalmazzanak meg a változtatásra. A szerzőket bátorítottuk a hagyományos jogászai stílustól eltérően az áttekintő szöveges vagy numerikus táblázatok, adott esetben grafikonok alkalmazására is.”⁴

Az olvasóban e helyütt felmerülhet a kérdés: vajon mennyire helyénvaló jóslásokba bocsátkozni egy tudományos műben? Tekintettel a kézirat 2015. év végi lezárására, vajon valóra váltak-e a jóslatok egy év alatt? Az egyes jogterületeken körbenézve talán már körvonalazódnak a válaszok, megéri tehát belemélyedni az egyes szerzők által felvetett kérdésekbe és továbbgondolni azokat.

A hagyományos normatív megközelítésmód alapulvételével a kötet szerzői tehát a történeti és a funkcionális módszer irányába fordulva egy újfajta szemlélet jegyében jártak el. Jól példázza ezt Jakab András és Lőrincz Viktor kötetbeli tanulmánya „A jogrendszerek mérése indexek segítségével” címmel, mely a hagyományos jogászai megközelítésmóddhoz képest merőben újat mutat. „A jogállamiság kialakult dogmatikája és a nemzetközi standardok alapján jogászként egy-egy konkrét jogi változásra vonatkoztatva ugyan rendszerint valóban meg tudjuk mondani, hogy az javulás-e vagy romlás, de ha számos és egymással részben ellentétes irányú változással szembesülünk, akkor az összegzett változási irány megállapítása már gyakran önkényesnek tűnik. A hagyományos jogászias eszköztáron túl ilyenkor érdemes inkább társadalomtudományi módszerekhez folyamodnunk, amelyek-

kel számszerűsíthetőek a változások. Az ezzel kapcsolatos módszertani kérdéseknek kiterjedt nemzetközi szakirodalma van, és a jogállamiság mérésére is számos indexet használnak már különféle intézmények Európában és az USA-ban is (pl. Freedom House, Bertelsmann Stiftung, Világbank, World Justice Project). A jelen írás a fogalmi előkérdések, az adatfelvétel, az adatok aggregációja, az eredmények értelmezése, valamint az országok és időállapotok közti összehasonlítás során felmerülő főbb módszertani nehézségekbe nyújt bevezetést.”⁵

A kutatást nehezíthette, hogy politikai értékítélet nélkül nehéz egy ilyesfajta természetű jogi elemzést elvégezni, elkerülhetetlen egyfajta átpolitizáltság nélkül ítéletet mondani vagy jóslatokat megfogalmazni a vitatott jogintézmények kapcsán. Vajon sikerült-e semlegesnek maradniuk a szerzőknek? A választ az olvasónak kell megadnia, kinek-kinek saját szájja szerint.

3. A kötet tartalmi áttekintése

Talán nem szokás egy könyv bemutatása esetén a teljes tartalomjegyzéket megidézni, a jelen esetben azonban – a mű terjedelme és szerteágazó témája miatt – indokolt lehet egy (a műhöz hasonló) hosszú pillantást vetni a tartalomra.

I. A JOGRENDSZER KÖRNYEZETE

Politika mindenekelőtt (Jog és hatalom Magyarországon) (Tölgyessy Péter)

Közpolitikai célok megjelenése a jogban (Gajduschek György)

A politikai pártok jogrendszerre vonatkozó ígéretei a 2014-es választások során (Gyulai Attila, Ságvári Ádám)

Jogtudat és értékvilág – mint a magyar jogrendszer környezete (Gajduschek György)

Jog mint a gazdasági fejlődés infrastruktúrája (Szalai Ákos, Jakab András)

A magyar jogi kultúra egyes jellegzetességei összehasonlító perspektívából (Herbert Küpper)

A magyar jogrendszer és az Európai Unió joga: tíz év tapasztalatai (Varju Márton)

Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend (Uitz Renáta)

A tanulmányok túlnyomó többsége a hagyományos jogi leíró elemzéstől eltérő, már-már szokatlan kérdéseket boncolgat. „A kötet első nagyobb szerkezeti egységében (A jogrendszer környezete) olyan fejezeteket gyűjtöttünk össze, amelyek részben interdiszciplináris, részben a hatályos magyar jogrenden túlmutató jogi kérdéseket vizsgálnak. Ezek a kérdések a hazai jogászság hori-

3 GAJDUSCHEK György: *Előkészítetlenség és utólagos hatásvizsgálat hiánya*. In: i. m. 796.

4 JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *Előszó*. In: i. m. 5.

5 JAKAB András – LŐRINCZ Viktor: *A jogrendszerek mérése indexek segítségével*. In: i. m. 869.

zontjáról rendszerint sajnos hiányoznak vagy ismeretük igencsak felületes.”⁶

Az első fejezet rögtön ilyennel nyit. Tölgyessy Péter „politikus” felütésében erős kritikai éllel indít. Magyarország politikai rendszereinek történeti áttekintése után markánsan állít tükröt a hatalomgyakorlás jelenlegi formájának, nem titkolt oldalválasztással, politikai kérdéseket (is) feszegetve. „A társadalmi őrségváltást óhajtó kormányzat magától értetődő elszánással csorbítja a jogbiztonság, valamint a tulajdonszabadság régi jogi elveit. A hatalom tartalmi igazságosságelvárása állandóan változékony céljaihoz igazítja a jogszabályokat, ami elkerülhetetlenül kiszámíthatatlanná és eszközjellegűvé teszi a jogalkotást. A kétharmados hatalom közvetlenül főként nem a tartalmi demokráciáigénnyel, hanem a hagyományos joguralom-követelménnyel ütközik.”⁷

A hangvétel a következő fejezetben is folytatódik. „Az összességében meglehetősen kritikus hangvételű tanulmány jelzi, hogy a közpolitikai célok meghatározása szinte teljességgel hiányzik, ami a folyamat egészének racionalitását alapjaiban kérdőjelezi meg. Az alkalmazott eszközök – amelyek szinte kizárólag jogiak, illetve ilyenként értelmezettek – hatásmechanizmusa végiggondolatlan. Különösen feltűnőek a megvalósítás hiányosságai. A megvalósítás folyamatának tervezése, a szükséges erőforrások meghatározása elmarad, így a megvalósítás nagyon gyakran eleve ellehetetlenül. A közpolitikák olyan gyorsan és olyan nagymértékben, nemritkán száznyolcvan fokban változnak, hogy egyszerűen nem tudnak »kifutni«. Olykor még fel sem áll a működés rendszere, már megváltoztatják azt, de szinte soha nincs elég idő arra, hogy a közpolitikák hatásai, eredményei érvényesülhessenek. Számos ok miatt szinte teljesen hiányzik a közpolitikák hatáselemzése, jogi terminológiával a hatályosulás elemzése, az utólagos hatásvizsgálat, ami a tanulás és az erre alapozott, az eredményesebb működést biztosító fejlesztés alapja lehetne.”⁸

A politikai pártok jogrendszerre vonatkozó ígéretei a 2014-es választások során egy önálló tanulmányban kerülnek elemzésre, mellyel kapcsolatosan az olvasóban felmerülhet a kérdés: vajon miért a 2014-es év kerül itt boncasztalra? Az időbeliség (aktualitás) szempontjából talán védhető ez a nézőpont, de mint tudjuk, igazi kampány ezen választások előtt nem volt. A jogrendszer átalakítása az alkotmányos intézmények szempontjából ekkorra lényegében már befejeződött. Az elemzési módszer újszerűsége (ígéretkutatás) ugyanakkor üdítően hat. „Van-e bármilyen jelentősége annak, hogy az országgyűlési választásokon in-

duló pártok mit írnak programjaikban? Van-e tétje annak, amit a kampány során ígérnek? [V]ajon miért fordítanak a pártok [...] energiát arra, hogy programot állítsanak össze, ígéreteket tegyenek, és ezek közül néhánynak a hasznosságáról és fontosságáról komoly energiákat megmozgatva igyekeznek meggyőzni a választókat?”⁹ A tanulmány ezekre az érdekes kérdésekre próbál választ adni.

A jognak a gazdasági fejlődés infrastruktúrájaként történő felfogása közigazgatási nézőponttal színesíti a kötet egyhangúnak amúgy sem mondható elemzési módszertanát. „A jelen fejezetben a magyar jogrendszer és a gazdaság viszonyáról fogunk szólni, természetesen a témát messze nem kimerítve.”¹⁰ Az olvasó minden egyes tanulmánycímbe újabb és újabb figyelemfelkeltő kulcsszavakra bukkan: jogtudat és értékvilág, magyar jogi kultúra. Minél előrébb haladunk a fejezetben, annál újabb és újabb nézőpontok és a tételes jog szintjén kevésbé megragadható tényezők kerülnek elénk. „A »jogi kultúra« nehezen meghatározható fogalom. Pragmatikus megközelítésben ezen a fogalmon a jogrendszer »puha« tényezőit szoktuk érteni.”¹¹

A kötetből természetesen a nemzetközi kitekintés sem hiányozhat, a fejezet utolsó két tanulmánya ebbe a klaszszikus irányba (Európai Unió, illetve nemzetközi emberi jogok) tár ajtókat.

II. SZABÁLYOZÁSOK

Az Alaptörvény (2012–2015) (Szente Zoltán)

Sarkalatos törvények a magyar jogrendben (Jakab András, Szilágyi Emese)

Az új Polgári Törvénykönyv (Menyhárd Attila)

Az új Büntető Törvénykönyv (Hollán Miklós)

Az új munka törvénykönyve (Kun Attila)

A tartalomjegyzékre rápillantva szembetűnő, hogy a könyvnek csupán a negyede foglalkozik olyan hagyományos témával, mint „a magyar jogrend utóbbi évekbeli változásainak áttekintése” (Szabályozások fejezet), ami a tételes szabályok ismertetésén keresztül a főbb jogintézmények módosulását mutatja be az alábbi kérdések szem előtt tartásával: „1) Melyek voltak a legfontosabb tartalmi változások a szabályozásban? Történt-e változás a jogforrási hierarchiabeli elhelyezésben? 2) Mi volt a célja a változásnak? Amennyiben a hivatalosan hangoztatott célokon kívül más (nem hangoztatott) indok is szerepet játszott, kérjük, jelezze azt is. 3) Általában szakmai berkekben hogyan értékelik a nevezett célokat? 4) A célok elérése érdekében (függetlenül attól, hogy Ön a célokkal

6 JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *Előszó*. In: i. m. 5.

7 TÖLGYESSY Péter: *Politika mindenekelőtt (Jog és hatalom Magyarországon)*. In: i. m. 17.

8 GAJDUSCHEK György: *Közpolitikai célok megjelenése a jogban*. In: i. m. 43.

9 GYULAI Attila – SÁGVÁRI Ádám: *A politikai pártok jogrendszerre vonatkozó ígéretei a 2014-es választások során*. In: i. m. 69.

10 SZALAI Ákos – JAKAB András: *Jog mint a gazdasági fejlődés infrastruktúrája*. In: i. m. 116.

11 HERBERT Küpper: *A magyar jogi kultúra egyes jellegzetességei összehasonlító perspektívából*. In: i. m. 131.

Jogirodalom, jogélet

egyetért-e) hatékonyak-e a választott új szabályok? 5) A választott új szabályok összhangban vannak-e az új Alaptörvénnyel? 6) Az új szabályok összhangban vannak-e nemzetközi (különösen emberi jogi) és EU-jogi kötelezettségeinkkel? 7) Szükségesnek látja-e a szabályozás módosítását a közeljövőben, és ha igen, akkor mely pontokon és miért?¹² Világos szempontrendszer, ugyanakkor a szubjektív vélemény előtérbe helyezése jellemzi az elemzéseket. Jól mutatják ezt Szente Zoltán kritikus szavai: „A hatalommegosztás rendszerét illetően bírálja a végrehajtó hatalom példátlan megerősödését, amellyel szemben az új alkotmány nem nyújtott védelmet. Ugyancsak kritikusan viszonyul az Alaptörvény teljesítményéhez az alapjogvédelem szintjének csökkenése, illetve a jogállami garanciák gyengülése miatt.”¹³

III. A JOGRENDSZERT MŰKÖDTETŐ SZERVEZETEK

A magyar bírósági rendszer hatékonyságát és az ítélkezés színvonalát befolyásoló strukturális és személyi feltételek (Bencze Mátyás, Badó Attila)

Alkotmánybíróság 2010–2015 (Gárdos-Orosz Fruzsina)

Az ügyészség (Hack Péter)

Az ügyvédi hivatásrend (Sulyok Tamás)

A magyar központi államigazgatás változásai a rendszer-váltástól 2015-ig (Kovács Éva, Hajnal György)

Az államigazgatás helyi és területi szervei: koncentráció és koncentráltum (Horváth M. Tamás, Józsa Zoltán)

Modellváltás a magyar önkormányzati rendszerben (Pálné Kovács Ilona)

Az ombudsman (Csink Lóránt)

Az Országgyűlés (Smuk Péter)

Az igazságügyi szakértők és a bírósági végrehajtók (Németh Gabriella)

Közjegyzők (Czoboly Gergely)

Rendőrség és rendészet (Christián László)

Választási szervek (Bodnár Eszter)

A kötet harmadát a „jogrendszert működtető szervezetek” tételes számbavétele és újdonságainak felvázolása teszi ki egy külön fejezetben. Főként klasszikus témákat találunk itt, mint például az Alkotmánybíróság, az alapvető jogok biztosa vagy az Országgyűlés, helyet kap még azonban néhány lényeges, de a jogtudomány által kevésbé vizsgált, a hatalommegosztás rendszerének térképére hagyományosan szinte fel sem kerülő tényező is, mint az ügyvédség vagy az igazságügyi szakértők. Méltánytalanul mellőzött szereplők kerülnek ezáltal reflektorfénybe, akik pedig kulcsfontosságú szerepet játszanak egyes alkotmányos értékek védelmében és államcélók elérésében. „Az igazságügy számára a megfelelő minőségű és

megfelelő hatékonyságú szakértői (közre)működés azért fontos, mert amennyiben az eljárásokban kirendelt szakértők felkészültsége, szakmai kontrollja nem megfelelő, könnyen vezethet ez az igazságügyi eljárások lassulásához, vagy akár torz eredményéhez is. Ha az eljárásban a döntéshozó a megfelelő szakkérdésekhez nem kapja meg a kellően megalapozott és szükséges támogatást, a döntés maga is veszélybe kerülhet.”¹⁴

Ezen fejezetben található elemzések is új megközelítést alkalmaznak. Itt „olyan fejezetek találhatók, amelyek egyrészt a szociológiai és gazdasági tényeket rögzítik (létszám és rétegződés a szervezetekben, fizetésük, költségvetésük és annak megoszlása), másrészt az ezekre vonatkozó tendenciákat jelzik (időbeli változások a számokban, illetve például fluktuáció mértéke). A vonatkozó joganyag megismétlésétől vagy összefoglalásától eltanácsoltuk szerzőinket, inkább a valós működésre voltunk kíváncsiak, amelynek adott esetben természetesen magyarázója lehet a joganyag. Ugyancsak érdekelt minket a belső szervezeti kultúra, a társadalmi és a politikai kontextus, valamint a jelenlegi irányokból vélhető fejlődési irány. A kíváncsi de facto működés és a tényleges de facto működés közötti különbségek megvilágítása, továbbá ennek fényében módosító javaslatok megfogalmazása (esetleg követendő külföldi minták nyomán) mind részét képezték az elemzésnek.”¹⁵

IV. KIHÍVÁSOK

Korrupció (Ligeti Miklós)

A polgári perek elhúzódása (Czoboly Gergely)

A büntetőperek elhúzódása (Pápai-Tarr Ágnes)

Előkészítetlenség és utólagos hatásvizsgálat hiánya (Gajduschek György)

Értékközösség(ek) és értékkonfliktus(ok) a magyar politikai közösségben (Hörcher Ferenc)

Bizalom, legitimitás és jogkövetés (Boda Zsolt)

Esettanulmány a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: a választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai (Nagy Csongor István)

Merész vállalkozásnak tűnik a jogrendszer kihívásainak, aktuális problémáinak átfogó tárgyalása egy külön fejezetben (Kihívások). Ezen problémák „egyrészt számos szervezetet érintenek, másrészt pedig krónikus betegségeként évtizedes megoldatlan kérdésekről van szó.”¹⁶ A szerkesztők a szerzőktől azt kérték, hogy „egyrészt a problémát térképezzék fel (ahol van, ott empirikus adatot idézve vagy indexeket), fogalmakat tisztázzanak és lehetőség szerint a megoldási lehetőségekről is szóljanak (jogszabályváltozá-

12 JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *Előszó*. In: i. m. 5–6.

13 SZENTE Zoltán: *Az Alaptörvény (2012–2015)*. In: i. m. 213.

14 NÉMETH Gabriella: *Az igazságügyi szakértők és a bírósági végrehajtók*. In: i. m. 640.

15 JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *Előszó*. In: i. m. 6.

16 Uo.

sok, mentalitásbeli váltások, financiaális vagy szervezési kérdések).¹⁷

Hűsbavágó problémákról esik itt szó, hiszen példának okáért Magyarország az Emberi Jogok Európai Bíróságától toronymagasan a legtöbb elmarasztalást hagyományosan az eljárások elhúzóda miatt kapta és kapja. Az itt szereplő két tanulmány (a polgári perek, illetve a büntetőperek elhúzódaáról) ennek okaira és a lehetséges megoldási módokra is javaslatot tesz. Az első tanulmány „megvizsgálja a perrendtartásban található diszfunkciókat, és megállapítja, hogy amennyiben az új polgári perrendtartásban egyértelmű és konzekvens részletszabályokon keresztül érvényesülne a perkoncentráció elve, és a bíróságnak meglennének azok az eljárási eszközei, hogy a pert mederben tartva a vitás anyagi jogi problémára tudjon koncentrálni, úgy valódi sikerek is elérhetők. Ehhez nem túl me-rev, de megfelelően szigorú és főként konzekvens preklúziós szabályok és hozzá kapcsolódó gyakorlat, valamint a perelhúzóást megakadályozni képes anyagi pervezetési eszközök bevezetésére, egyúttal a felesleges és ellentmondásos szabályok megszüntetésére van szükség. Ezzel párhuzamosan szükséges a feleknek a felelősségét növelni a polgári perben, különösen a per lényegére vonatkozó információknak a per korai szakaszában való ismertetését tekintve. Nem lehet egy polgári pert hatékonyan lefolytatni, ha a felek visszatartják a releváns információikat és azokat folyamatosan csöptethetik a bíróság számára. Az ugyanis előfeltétele a per hatékony lefolytatásának, hogy a bíróság már a per korai szakaszában tudja, hogy melyek a vitás kérdések és azokat mivel kívánják a felek bizonyítani. Enélkül a per nem tervezhető. Harmadrésről szükséges a koncentrációt a tárgyalások kitűzésében és a bizonyítási eljárásokban is érvényesíteni. Nélkülözhetetlen, hogy a bíróságok a bizonyítási eljárásokat is koncentrálják, és több tárgyalási nap szükségessége esetén is egymáshoz közeli időpontokra tűzzék ki a tárgyalásokat. Ezzel az igazságszolgáltatási rendszer egésze, valamint az egyes bíróságok illetően is erőforrásokat lehet megspórolni.”¹⁸ Az eljárások gyorsítása és az észszerű időn belüli elbíráláshoz való jog érvényesítése nem pusztá jogelv, hanem az igazságszolgáltatás lényegéhez juttatna közelebb. „Csak bízni tudunk abban, hogy a csökkenő ügyhátralék miatt eltűnő aktahalmok mögöl végre kitekintve, az igazság is jobban látszik majd.”¹⁹

V. FÜGGELÉK

A jogrendszerek mérése indexek segítségével (Jakab András, Lőrincz Viktor)

A magyar jogászképzés 2015-ben – a jogi karok helyzete (Körtvélyesi Zsolt)

¹⁷ Uo.

¹⁸ CZOBOLY Gergely: *A polgári perek elhúzóda*. In: i. m. 758–759.

¹⁹ PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőperek elhúzóda*. In: i. m. 795.

A jogászok szociológiai jellemzői: létszám, foglalkozás, kor és nem szerint (Fónai Mihály)

A könyv függeléke is több annál, mint amit egy átlagos kötetnél ilyen néven megszokhattunk. Tárgymutató és jogforrásjegyzék helyett ugyanis itt szintén önálló tanulmányokat találunk, még hozzá olyan írásokat, „amelyek szükségesek a magyar jogrend helyzetének átfogó megértéséhez, de amelyeket a választott kötet-szerkezetben máshol elhelyezni”²⁰ a szerkesztők nem tudtak.

Ilyen átfogó kérdéskör „a magyar jogászság főbb demográfiai és szakmai jellemzőit vizsgálata, történeti kontextusban. A történeti kontextus a jogász szakmák felsőoktatásbeli helyzetére és foglalkozások szerinti megoszlására fókuszál, arra keresve a választ, hogy milyen folyamatok jellemzik a teljes jogászságot és az egyes jogász hivatásokat, ezek a folyamatok milyen irányba mutatnak.”²¹ Külön fejezet „ad látleletet” a hazai jogászképzésről, elsősorban a jogi karok működéséről. „Ehhez először a magyar jogászképzések történetét ismerteti a kezdetektől a rendszerváltásig, majd az utóbbi huszonöt év jellemző folyamatait mutatja be. Az áttekintés nagyban támaszkodik statisztikai adatokra, és végigkövet néhány olyan témát, amelyek meghatározóak a legutóbbi időszak vitáiban is.”²² A végkövetkeztetés pozitív kicsengésű: a jogi diploma továbbra is „jó befektetésnek” számít.

4. Utószó

A szerkesztőpáros tagjai már korábban is bizonyították, hogy komoly művek létrehozására képesek. Jakab András keze alól került ki „Az Alkotmány kommentárja” című, gyorsan közismertté vált mű, amit a közjogi irodalom a legprecízebb és legnagyobb terjedelmű alkotmányértelmezésként tart számon, „a rendszerváltáskor született Alkotmányunk nagykorúváérésének az igazolása”.²³ Gajduschek György pedig az empirikus közigazgatási kutatások, valamint összehasonlító (történeti és nemzetközi) közigazgatási kutatások területén tette le névjegyet.

A munka a szerkesztőpáros saját bevallása szerint is hagyományteremtő szándékkal készült, szándékuk szerint az aktuális kötet alapján, az alapadatok felhasználásával készülő aktualizált kiadásai rendszeres időközönként (nem tisztázott, hogy 1-2, vagy 5-6 évente) jelennének meg a jövőben.²⁴

Érdeklődve várjuk a folytatást.

²⁰ JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *Előszó*. In: i. m. 6.

²¹ FÓNAI Mihály: *A jogászok szociológiai jellemzői: létszám, foglalkozás, kor és nem szerint*. In: i. m. 940.

²² KÖRTVÉLYESI Zsolt: *A magyar jogászképzés 2015-ben – a jogi karok helyzete*. In: i. m. 895.

²³ LÁSD PACZOLAY Péter értékelését. *Az Alkotmány kommentárja*. (szerk.: JAKAB András) Századvég Kiadó, Budapest, 2009.

²⁴ LÁSD JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *Előszó*. In: i. m. 7.

SUMMARY

LAJOS VÉKÁS:

Civil Law Issues from the Perspective of the Theory of Law in the Works of Vilmos Peschka

Vilmos Peschka besides his work in the theory of law had remarkable results in the field of civil law as well. Several works of him tackled the issues of the codification of civil law, theoretical foundations of civil law and the interpretation of legal actions. This essay gives a perspective of the views of Peschka regarding these questions.

ÁDÁM AUER – TEKLA PAPP:

Corporate Governance and its Significance in the Corporations in Public Ownership

Corporate governance is in the focus of theoretical interest. This phenomenon regulates the problems arising during the operations of the corporations with the aim of preventing unnecessary social costs of the liquidation of the firms. Corporations in public ownership are in special legal and economical situation; however their role in the national economy is undisputable. The OECD has rewritten its recommendations after ten years, giving a new perspective to the further development. For the success of this, we shall summarize the results, advantages and disadvantages of the Hungarian situation.

ANDRÁS KECSKÉS – VENDEL HALÁSZ:

Civil Law in Scoring Position – Hungarian Corporation Law in the Mirror of Professor La Porta Evaluation System

Professor La Porta and his workgroup's analysis methodology presented in their study called „Law and Finance” made it possible to quantify and compare the investor protection and the shareholder protection schemes offered by each state. While their analysis proved to be far from perfect and lacking in certain aspects, it served a valuable starting point for mapping out the level of legal protection offered to shareholders and to compare them with other legal systems. Initially, La Porta and his co-authors did not extend the scope of their examination to Hungary and other post-socialist countries, but with the Hungarian Civil Code coming into force it is more than justified to apply this analysis to the Hungarian business law.

ZUSAMMENFASSUNG

LAJOS VÉKÁS:

Privatrechtliche Fragen in rechtsphilosophischem Ansatz in den Werken von Vilmos Peschka

Nicht nur in der Rechtsphilosophie, sondern auch in der Privatrechtswissenschaft legte Vilmos Peschka Bedeutendes hin. Er beschäftigte sich mit der Kodifikation des Privatrechts, mit den rechtsphilosophischen Grundlagen der Privatrechtswissenschaft und mit der Auslegung der Rechtsgeschäfte. Die Studie gibt einen Überblick über Peschkas Auffassung bezüglich dieser Problematik.

ÁDÁM AUER – TEKLA PAPP:

Die Bedeutung von Corporate Governance in öffentlichen Gesellschaften

Corporate Governance steht im Fokus des wissenschaftlichen Interesses. Corporate Governance regelt die Probleme, die das Funktionieren der Unternehmen beeinflussen, mit dem Ziel, die unnötigen gesellschaftlichen Kosten zu ersparen, die der Auflösung eines Unternehmens folgen. Öffentliche Unternehmen sind in einer besonderen wirtschaftlichen und rechtlichen Situation, ihre gesamtwirtschaftliche Bedeutung ist aber unbestreitbar. Die OECD überarbeitete ihre einschlägigen Empfehlungen, und das eröffnet neue Perspektiven für eine weitere Entwicklung. Um den Erfolg sicherzustellen, ist die Zusammenfassung der ungarischen Ergebnisse, Vorteile und Nachteile erforderlich.

ANDRÁS KECSKÉS – VENDEL HALÁSZ:

Das Privatrechtsgesetzbuch ist Punkterzieler geworden – Die ungarische gesellschaftsrechtliche Regelung im Spiegel der analytischen Methode von Professor La Porta

Professor La Porta und seine Arbeitsgruppe präsentierten in ihrem Studium „Law and Finance” eine analytische Methode, die die Messung und die Vergleichung der staatlichen Mechanismen bezüglich Aktionärschutz und Investorenschutz ermöglicht. Die Methode ist zwar nicht perfekt, sie könnte sogar in vieler Hinsicht kritisiert werden, trotzdem ist sie ein guter Ansatzpunkt für die Abbildung des rechtlichen Schutzes der Aktionäre und auch für die Vergleichung des rechtlichen Schutzes zwischen den verschiedenen Staaten. Die Analyse beschäftigte sich mit Ungarn (und mit allen anderen ehemaligen sozialistischen Staaten) ursprünglich nicht, nach dem Inkrafttreten des neuen Bürgerlichen Gesetzbuches ist aber die Verwendung dieser Analyse für das ungarische Wirtschaftsrecht mehr als gerechtfertigt.

Várható megjelenés: 2017. június

AZ ÁKR. ÉS A KP. KOMMENTÁR MEGVÁSÁROLHATÓ KÜLÖN-KÜLÖN KÉZIKÖNYVKÉNT

AZ ÁLTALÁNOS KÖZIGAZGATÁSI RENDTARTÁS MAGYARÁZATA

- 2018. január 1-jén hatályba lép az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény, rövidítve az „Ákr.”.
- Az új kódex feladata, hogy a megszámlálhatatlan módosításon átesett és emiatt koherenciáját veszített Ket. helyébe lépjen.
- A kommentár szerzői csapatának gerincét a Kúria közigazgatási bírái alkotják, kiegészülve az új szabályozás előkészítésében fontos szerepet betöltő IM főosztályvezetővel és a NMHH jogi igazgatójával.

Ára: 9000 Ft

A KÖZIGAZGATÁSI PERRENDTARTÁS MAGYARÁZATA

- A közigazgatási per 2018-tól többé már nem egy különleges eljárás a polgári perek rendszerében, ugyanis kikerül a Pp.-ből, és külön kódexben kerül szabályozásra. Az Országgyűlés 2017. február 21-én elfogadta a közigazgatási perrendtartásról szóló törvényt, rövidítve a „Kp.”-t.
- A Kp. létrehozta a közigazgatási per jog önálló és egyedi szabályrendszerét, eközben új fogalmi rendszert és új jogintézményeket vezet be.
- A kommentár szerzői csapatának gerincét a Kúria közigazgatási bírái alkotják, kiegészülve egy közigazgatási jogász alkotmánybíróval és egy egyetemi oktatóval.

Ára: 9000 Ft

VAGY

ELŐFIZETHETŐ EGYBEN „A KÖZIGAZGATÁSI ELJÁRÁS SZABÁLYAI” KAPCSOS KOMMENTÁRKÉNT.

A KÖZIGAZGATÁSI ELJÁRÁS SZABÁLYAI

- A kapsos kommentár egyben tartalmazza a közigazgatási eljárás két szakaszát: a hatósági és a bírósági eljárást.
- A kiadó a jövőben előfizetés keretében pótlapcsomagokkal aktualizálja a kommentárt.
- A kommentár szerkesztője Petrik Ferenc jogtudós, nyugalmazott kúriai kollégiumvezető.

Ára: 16 000 Ft

2017. április 12-én benyújtásra került az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló T/15065 számú törvényjavaslat. A törvényjavaslat számos ponton érinti az Ákr. és Kp. szövegét. Szerzőink a törvényjavaslat elfogadását mindenképpen megvárják, és azt beépítik a kommentár szövegébe. Minderre tekintettel a megjelenés várható időpontja: 2017. június.